Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Historický ústav

Četnictvo v okrese Boskovice v letech 1939–1945

(Magisterská diplomová práce)

Bc. Matěj Ott

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Černý, Ph.D. Brno 2019

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl všechnu použitou literaturu a prameny.

datum: podpis …….

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Vladimíru Černému, Ph.D., za vedení mé práce, odborné připomínky a cenné rady. Poděkování patří také Ing. Jiřímu Vaněčkovi, který mi poskytl různé užitečné informace a některé z použitých fotografií.

Obsah

1. Úvod 6
   1.1. Prameny a literatura 7
2. Veřejná správa v protektorátu 10
   2.1. Heydrichova správní reforma a následný vývoj 12
3. Právní řád a soudnictví v protektorátu 16
   3.1. Soudnictví v protektorátu 18
4. Německé bezpečnostní složky 20
   4.1. Pořádková policie 20
   4.2. Bezpečnostní policie 22
   4.3. Protipartyzánské jednotky 25
5. Protektorátní bezpečnostní složky 28
   5.1. Vládní policie 31
   5.2. Obecní policie 33
   5.3. Protektorátní policejní prapory 34
   5.4. Požární ochranná policie 35
   5.5. Civilní ochranná služba 36
   5.6. Vládní vojsko 37
6. Protektorátní četnictvo 40
   6.1. Změna poměrů v roce 1939 40
   6.2. Organizace protektorátního četnictva 43
   6.3. Služba u protektorátního četnictva 48
   6.4. Národnostní spory a urážky četnictva 50
   6.5. Jazyková nařízení a jazykové zkoušky 51
   6.6. Podíl četnictva na kolaboraci a perzekuci 53
   6.7. Odbojová činnost četnictva 54
   6.8. Závěr války a poválečné období 56
7. Četnictvo v okrese Boskovice v letech 1939–1945 58
   7.1. Období mnichovské krize a druhé republiky 58
   7.2. Březen 1939 a následující měsíce 63
   7.3. Organizace četnictva a ostatních bezpečnostních složek 69

7.4. Národnostní spory a urážky četnictva 74
7.5. Povinné jazykové kurzy četnictva 78
7.6. Četnictvo a protektorátní hospodářství 81
7.7. Strážní služba a strážní oddíly 87
7.8. Podíl místního četnictva na kolaboraci a perzekucích 98
7.9. Četníci a odboj na Boskovicku 108
7.10. Závěr války a poválečné období 114
8. Závěr 122
9. Seznam pramenů a literatury 124
9.1. Archivní prameny 124
9.2. Dobová legislativa 126
9.3. Tištěné prameny 126
9.4. Literatura 127
9.5. Nepublikované práce 134
10. Seznam použitých zkratek 135
11. Seznam příloh 137

1. Úvod

Četnictvo bylo ozbrojeným bezpečnostním sborem s vojenským způsobem organizace a působností v oblastech venkova a malých měst. První četnické oddíly byly v českých zemích zřízeny v roce 1850 a jejich existence trvala bezmála sto let, až do roku 1945, kdy byly přetransformovány do Sboru národní bezpečnosti. Za svoji dlouhou existenci prošlo četnictvo výraznými změnami a vývojem. Jako bývalá složka rakousko-uherské státní správy přešlo společně s policejním sborem do služeb nového československého státu a po krátkých dvou desetiletích se stalo jednou z protektorátních bezpečnostních složek. Všechny tyto dějinné události kladly na četnictvo značné nároky, přesto dokázali četníci jako celek vždy dostát své pověsti elitního bezpečnostního sboru, což se ukázalo také během let 1939–1945.

Cílem této práce je popsat působení četnictva v politickém okrese Boskovice a částečně v zemi Moravskoslezské během existence Protektorátu Čechy a Morava. Po krátkém připomenutí situace v období mnichovské krize a druhé republiky zaměřím pozornost na samotné zřízení protektorátu a následný vývoj. Vedle popisu různých organizačních změn a služebních povinností četnictva na Boskovicku bych chtěl přiblížit také jeho postavení mezi ostatními bezpečnostními složkami nového režimu. Věnuji se rovněž vzájemným vztahům mezi příslušníky četnictva a protektorátní veřejností, s čímž souvisí problematika kolaborace četnictva a jeho podílu na perzekucích civilního obyvatelstva. V závěru jsem nemohl opomenout otázku zapojení četníků do místního odbojového hnutí a jejich účasti na osvobozovacích bojích koncem druhé světové války.

Samotný text je dělen do šesti hlavních částí. První z nich je zaměřena na protektorátní správu a její proměny, zvláště pak na vliv Heydrichovy správní reformy z roku 1942. Navazující část podává stručný přehled právního řádu a soudnictví v protektorátu. Další dvě kapitoly už detailněji pojednávají o organizaci a úkolech německých a protektorátních bezpečnostních složek. Obecná část práce končí několika stranami věnovanými důležitým momentům z dějin protektorátního četnictva. Následujících deset podkapitol je již úzce zaměřeno na téma četnictva v politickém okrese Boskovice v letech 1939–1945 a postupně se v nich zabývám jednotlivými částmi svého výzkumu.

Tématem této diplomové práce bych rád navázal na svoji práci bakalářskou, kde jsem se věnoval četnictvu v boskovickém okrese během let 1938–1939. Již před dvěma lety mě životní osudy

některých zdejších četníků zaujaly a nyní jsem opět mohl pokročit v jejich zmapování. Zároveň jsem této příležitosti využil k doplnění a opravě některých tehdejších poznatků. Druhým důvodem pro zvolené téma je skutečnost, že ještě nebylo celkově probádáno. V literatuře sice najdeme některé dílčí poznatky, ale převážná část četnických dějin boskovického okresu stále čeká na své zpracování. Například problematika četnických strážních oddílů na železnicích není dosud příliš probádána ani v celorepublikovém měřítku.

1.1. Prameny a literatura

Při zpracovávání svého textu jsem vycházel především z archivních pramenů uložených v Moravském zemském archivu (MZA) a Státním okresním archivu Blansko (SOkA Blansko). Rovněž jsem ale využil fondů Státního okresního archivu v Prostějově (SOkA Prostějov), Státního okresního archivu ve Svitavách se sídlem v Litomyšli (SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli), Státního okresního archivu Žďár nad Sázavou (SOkA Žďár nad Sázavou) a Archivu bezpečnostních složek v Kanicích (ABS Kanice).

V MZA jsem pracoval především s fondem B 72 Zemské četnické velitelství Brno, okrajově také s fondem C 141 Mimořádný lidový soud Brno. V okresních archivech jsem využil fondy jednotlivých četnických stanic, které jsou zde uloženy. Pramenná základna, která je k nalezení ve zmiňovaných okresních archivech, je v případě některých stanic bohužel značně omezená až torzovitá. Tato skutečnost platí zejména pro fondy četnických stanic[1] uložené v SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, které dosud nebyly zpracovány a zpřístupněny. Výjimku ředitele archivu se mi podařilo získat alespoň pro dva obsahově nejucelenější a nejzachovalejší fondy, tj. četnické stanice Jevíčko a Rozhraní. V archivu v Kanicích jsem využil fond N 5 Okresní správa SNB Blansko, kde jsou uloženy některé poválečné prameny vztahující se k činnosti četnictva v období protektorátu.

Z nejdůležitějších pramenů uložených v okresních archivech musím zmínit především památníky jednotlivých četnických stanic, které se bohužel ne vždy dochovaly.[2] Z archiválií uložených

[1] ČS Bělá, ČS Bystré, ČS Chornice (později Jaroměřice), ČS Jevíčko, ČS Rohozná, ČS Rozhraní, ČS Svojanov a ČS Vítějeves.

[2] K problematice využití památníků četnických stanic jako pramene viz Svoboda, Libor: *Památníky četnických stanic – jeden z málo známých historicko-etnologických pramenů*. Národopisná revue 24, 2014, č. 2, s. 128-139.; Mikulka, Jiří: *...aby na každé četnické stanici byla založena kronika. Památníky četnických stanic (respektive velitelství stanic SNB) se zvláštním zřetelem k jejich existenci po II. světové válce*. Vyškovský sborník X. Sborník Moravského zemského archivu v Brně, Státního okresního archivu Vyškov. Slavkov u Brna 2014, s. 181-204.

v MZA bych se při svém výzkumu neobešel bez zařazovacích listin, denních rozkazů zemského četnického velitelství z let 1939–1945 a dalších dílčích pramenů. Nepostradatelným se pro mou práci stal Katalog důvěrných spisů, ve kterém PhDr. Jiří Radimský sebral a podrobně zapsal všechny jednotlivé spisy uložené ve fondu B 72.

Z existující literatury k tématu protektorátního četnictva a bezpečnostních složek je třeba připomenout čtyřdílné *Dějiny policie a četnictva I–IV* od autorské dvojice Pavel Macek a Lubomír Uhlíř. Především třetí díl s podtitulem *Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939-1945)*[3] z roku 2001 je stále velice přínosný. K protektorátním dějinám zemského četnického velitelství v Brně je důležitá studie Jaroslavy Plosové *Postavení protektorátního četnictva v rámci okupační správy v letech 1939-1942 na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*.[4] Novější publikací je pak kniha Jiřího Vaněčka z roku 2016 *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*,[5] která navzdory názvu obsahuje cenné informace k dějinám četnictva celého Československa i protektorátu.

K tématu organizace ostatních protektorátních bezpečnostních složek je stále aktuální starší článek Libuše Žákové *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu v systému nacistické okupační správy a tzv. Protektorátu Čechy a Morava*.[6] Především německým bezpečnostním složkám se v současné době věnuje Jan Vajskebr, za zmínku stojí jeho studie *Organizace německé pořádkové policie při okupaci českých zemí*.[7] Zejména gestapu a protipartyzánským jednotkám se věnuje Oldřich Sládek ve svých knihách *Zločinná role gestapa*[8] a *Ve znamení smrtihlava*[9]. Podobné téma pak ve své disertační práci *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*[10] zpracoval také Vladimír Černý.

---

[3] Macek, Pavel – Lubomír Uhlíř: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939-1945)*. Praha 2001.
[4] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva v rámci okupační správy v letech 1939-1942 na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*. In: Šterba, Radim – Vaculík, Jaroslav (eds.): Historie 2004. Celostátní studentská vědecká konference. Brno 2005, s. 172-192.
[5] Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945. Kapitoly ze zapomenutých dějin četnictva*. Olomouc 2016.
[6] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu v systému nacistické okupační správy a tzv. Protektorátu Čechy a Morava*. Slovanský přehled 75, 1989, č. 4, s. 333-341.
[7] Vajskebr, Jan: *Organizace německé pořádkové policie při okupaci českých zemí*. Historie a vojenství 57, 2008, č. 2, s. 63-73.
[8] Sládek, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*. Praha 1986.
[9] Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava. Nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944-1945*. Praha 1991.
[10] Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. FF MU. Brno 2006.

Z dobových publikací je třeba připomenout příručku *Rukověť četnictva*[11] z roku 1937, jejímž autorem je major četnictva Josef Erhart. Přínosné a zajímavé jsou také články uveřejňované v odborném četnickém periodiku *Bezpečnostní služba* a později v *Časopise policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava*, například článek kapitána Oldřicha Pinkase *Úkoly četnických stanic*[12] z roku 1942.

[11] Erhart, Josef: *Rukověť četnictva. Část první: Zákon o četnictvu. Prováděcí předpisy k zákonu o četnictvu. Organisační předpisy pro četnictvo. Služební instrukce pro četnictvo. Část druhá: Předpisy obou platných trestních řádů v rozsahu pro bezpečnostní úřady a orgány. Část třetí: Vysvětlivky ke služební instrukci pro četnictvo*. Praha 1937.

[12] Pinkas, Oldřich: *Úkoly četnických stanic*. Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava 12, 1942, č. 4 a 5, s. 115-118 a 143-148.

2. Veřejná správa v protektorátu

Základním dokumentem pro výkon veřejné správy v protektorátu se stal Výnos Vůdce a říšského kancléře z 16. března 1939 o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Podle ustanovení tohoto výnosu byl nově vzniklý protektorát přičleněn k Velkoněmecké říši jakožto autonomní území s omezeným rozsahem samosprávy, která musela být vykonávána „*ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše*“.[13] Ačkoliv tak byla protektorátní autonomie od počátku výrazně omezována, stále ji reprezentoval státní prezident, protektorátní vláda, vlastní samospráva, vládní vojsko i bezpečnostní složky.

Zmiňovaným výnosem byla také zavedena dvojkolejná veřejná správa, tvořená jednak správou protektorátní a jednak správou říšskou, která měla možnost „*vydávati právní předpisy s platností pro protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem*“.[14] Tento dvojkolejný systém byl vystavěn na personálním základě a vztahoval se tudíž na každou osobu žijící na protektorátním území. Protektorátní správa vykonávala svoji pravomoc nad osobami s protektorátní příslušností, německé úřady pak nad osobami s německou národností (Němci žijící na území protektorátu se stali německými státními příslušníky a tím i říšskými občany).[15] Fakticky ale měly německé úřady moc i nad protektorátními příslušníky, což se projevovalo například v oblasti soudní moci.

V krátkém období od 15. března do 15. dubna 1939 byla v protektorátu nejprve zavedena okupační správa. Toto mezidobí mělo sloužit jednak ke stabilizaci poměrů po německé invazi a jednak k prvotní organizaci německých politických, justičních a policejních úřadů na protektorátním území. Výkonná moc byla svěřena do rukou vrchního velitele německé armády generála Walthera von Brauchitsche, který výkonem moci na Moravě pověřil velitele armádní skupiny č. 5 generála Wilhelma Lista, zatímco civilní správa zde přešla do rukou Josefa Bürckela.[16] Ten okamžitě začal s budováním sítě německých okupačních úřadů a současně také s vykonáváním dohledu nad protektorátní samosprávou. Například jeho přípis šéfa civilní správy č. 1/1939 nařizuje moravskému zemskému prezidentovi, aby veškeré dokumenty určené pro okresní hejtmany byly zasílány prostřednictvím německých oberlandrátů.

---

[13] Veselý, Zdeněk: *Dějiny českého státu v dokumentech*. Třetí, aktualizované vydání. Praha 2012, s. 581.
[14] Tamtéž, s. 582.
[15] Maršálek, Pavel: *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha 2002, s. 17
[16] Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV.a (1938–1945)*. Praha-Litomyšl 2006, s. 185.

Okupační správa byla ukončena dne 15. dubna 1939 nástupem říšského protektora do funkce. Svobodný pán Konstantin von Neurath se tehdy stal nejvýše postaveným a nejmocnějším mužem v protektorátu.[17] Byl jmenován Adolfem Hitlerem jako jeho přímý zástupce v Čechách a na Moravě a pouze jemu byl také osobně odpovědný. Úřad říšského protektora dohlížel na dodržování veškerých politických směrnic Vůdce a říšského kancléře, řídil veškeré německé úřady a instituce v protektorátu s výjimkou armády,[18] a měl také značné pravomoci vůči české autonomní správě. Protektor byl oprávněn nechat se podle svého uvážení informovat o všech opatřeních protektorátní vlády a úřadů, proti kterým mohl kdykoliv vznést námitky a znemožnit tak jejich vyhlášení, resp. provedení. Podle pozdějšího nařízení ze 7. června 1939 o zákonodárném právu v protektorátu mohl také kdykoliv měnit protektorátní autonomní právo, a pokud hrozilo nebezpečí z prodlení, byl oprávněn vydat právní předpis jakéhokoliv druhu.

V Brně byla 16. dubna 1939 zřízena služebna (expozitura) úřadu protektora pro Moravu,[19] která převzala značnou část agendy úřadu šéfa civilní správy. Zemské a další protektorátní úřady jí byly povinny předem předkládat všechny důležité vyhlášky a nařízení, rovněž vykonávala dozor nad hospodářstvím, kulturními akcemi apod. Služebna také sloužila jako prostředník mezi moravskými oberlandráty a úřadem říšského protektora v Praze. Její kompetence byly ale postupně omezovány a předávány jiným německým orgánům, nakonec byla služebna úřadu protektora pro Moravu k 15. prosinci 1941 zrušena jako nepotřebná.

Nejnižším článkem německé správy byly oberlandráty (ORL), které svými obvody pokrývaly celé území protektorátu. Byly zřízeny již záhy po německé okupaci, ale jejich právní postavení bylo vyjasněno až v nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Čechy a Morava z 1. září 1939.[20] Počet oberlandrátů se v dubnu 1939 postupně ustálil na 20, přičemž 12 bylo v Čechách a 8 na Moravě,[21] v čele každého z nich stál vrchní zemský rada jmenovaný protektorem. Oberlandráty sloužily zejména jako nejnižší správní úřady pro německé státní příslušníky, v jejich kompetenci bylo také řízení všech odvětví správy, které na

[17] Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha 2003 (dotisk 2005), s. 467.
[18] Schelle, Karel a kol.: *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň 2009, s. 156.
[19] Materiály vzešlé z činnosti brněnské služebny úřadu protektora pro Moravu jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně, fond B 251.
[20] Šisler, Stanislav: *Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939-1945*. Sborník archivních prací XIII, 1963, č. 2, s. 46-95, zde s. 71.
[21] Janečková: Eva: *Státoprávní uspořádání Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. Plzeň 2013, s. 79.

protektorátním území převzala Říše. Rovněž jim podléhaly všechny říšské úřady, služební místa a orgány v jejich správním obvodu s výjimkou armády a justice. Důležitou funkcí bylo konání dohledu nad orgány protektorátní samosprávy – každý vrchní zemský rada byl odpovědný za jeden až šest podřízených politických okresů.[22] Okresní hejtmané byli oberlandrátům povinni předkládat pravidelné zprávy a hlášení, a také ještě nezveřejněné vyhlášky ke schválení.

Vrchní zemští radové měli nad místními protektorátními orgány též faktickou moc, mohli např. ovlivňovat činnost českých úředníků nebo si přímo vynutit jejich odvolání a nahrazení úředníky německými. Vítanou záminkou se v těchto případech stával požadavek nutné znalosti němčiny, který stanovil říšský protektor v květnu 1940. Pokud některý z českých úředníků nesložil jazykové zkoušky do stanoveného termínu v březnu 1942, hrozilo mu propuštění. Z nařízení německých orgánů mohli být čeští úředníci ze svých funkcí také jednoduše odvoláni, to se týkalo zejména starostů a členů obecních zastupitelstev, kteří v takovém případě byli nahrazeni německými vládními komisaři.[23]

Postupné omezování deklarované autonomie se stalo trvalým jevem v celém období existence protektorátu. Němci dokázali v oblasti státní správy vybudovat silný a centralizovaný aparát, který v oblasti kompetencí a moci značně překračoval původní ustanovení výnosu z 16. března 1939. Veškerá protektorátní správa se fakticky ocitla pod kontrolou správy německé a autonomní statut protektorátu byl čím dál více zpochybňován. Nacistům se podařilo protektorátní správu postupně ovládnout a dosáhnout její závislosti na okupačních úřadech, a to jak na ústřední, tak i na místní úrovni.

2.1. Heydrichova správní reforma a následný vývoj

V září 1941 přijel do protektorátu nový zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich. Jedním z jeho úkolů bylo provést zásadní reformy vládního a správního systému. Cíle této reformy byly shrnuty do vládních nařízení č. 80/1942 Sb., o správní působnosti vlády, č. 14/1942 Sb. a č. 208/1942 Sb., o nové organizaci některých ústředních úřadů.[24] Těmito nařízeními se od ledna

[22] Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka – Dobeš, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Druhé vydání. Praha 2005, s. 408.
[23] Gebhart, Jan: *Proměny a interakce okupační a protektorátní správy v letech 1939-1945*. In: Němeček, Jan a kol. (eds.): Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. a 40. letech XX. století. Hledání východisek. Praha 2010, s. 209-238, zde s. 214.
[24] Schelle, Karel a kol.: *Dějiny české veřejné správy…*, s. 160.

1942 reorganizovala protektorátní vláda a ministerstva, která byla přizpůsobena německému modelu, došlo také k odstranění všech zbytků autonomie ve vyšší správě. Mezi Heydrichovy radikálnější kroky pak patřilo zatčení a následná poprava dosavadního předsedy protektorátní vlády generála Eliáše nebo vyhlášení civilního výjimečného stavu (stanného práva) na většině území protektorátu 28. září 1941.

Po reorganizaci ústředních orgánů měla tzv. Heydrichova správní reforma pokračovat na úrovni zemské a okresní. Hlavním cílem se stalo zjednodušení správy, která měla více odpovídat válečným potřebám Říše – bylo proto zrušeno v podstatě již jen formální dělení na říšskou a protektorátní samosprávu. Tento krok se dotkl i německých oberlandrátů, které byly z nařízení protektora v květnu roku 1942 rozsáhle reorganizovány a velká část jich zanikla (zůstaly jen v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Hradci Králové, Jihlavě, Brně a Moravské Ostravě).[25] Z jejich agendy byla vyňata převážná část administrativní práce a nadále měly sloužit jen jako dohlížecí orgány nad protektorátními úřady – vše podle zásady „*více vládnout a vést a méně spravovat*“.[26]

Dosavadní povinnosti oberlandrátů měly nadále vykonávat politické úřady protektorátní správy, tj. zemské úřady, okresní hejtmanství[27] a policejní úřady. Všechna tato nová agenda byla ale protektorátními úřady vykonávána v rámci delegace „správy z příkazu Říše“ (tzv. Reichsauftragsverwaltung, RAV) – nešlo tedy o autonomní správu, ale o práci pro říšské orgány. Jednalo se vesměs o záležitosti, které německou byrokracii zbytečně zatěžovaly a pro svoji malou důležitost mohly být převedeny na protektorátní úřady.[28] Do těch byli dosazeni řídící úředníci německé národnosti, kteří měli na správný výkon agendy dohlížet. Protektorátní politické úřady také musely změnit svá označení, např. se začala používat označení „zemský prezident – správa z příkazu Říše“ nebo „okresní hejtman – správa z příkazu Říše“.

Dobový tisk a propaganda se pokoušely sjednocení dosud rozdělené správy a vládní moci reprezentovat jako projev důvěry Říše v protektorátní úřady a úřednictvo, kterým se touto reformou

[25] Janečková: Eva: *Státoprávní uspořádání Protektorátu Čechy a Morava*…, s. 165.
[26] Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV.b (1938–1945)*. Praha-Litomyšl 2007, s. 175.
[27] Některým okresním hejtmanstvím byla v květnu 1942 přiznána část pravomocí zrušených oberlandrátů. Hejtmané těchto úřadů pak byli známi jako tzv. vedoucí okresní hejtmani, později jako okresní hejtmani s rozšířenou působností. Jejich kompetence se vždy stahovaly i na několik sousedních politických okresů. Informace podle Schelle, Karel: *K vývoji protektorátní správy*. In: Tauchen, Jaromír – Schelle, Karel (eds.): Období nesvobody. Ostrava 2014, s. 192-199, zde s. 198.
[28] Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*…, s. 472.

svěřovaly úkoly dosud vykonávané říšskými orgány. Ve skutečnosti bylo toto sjednocení jen přímým důsledkem skutečnosti, že protektorátní správa byla již natolik germanizovaná (včetně německých úředníků ve všech důležitých a řídících funkcích),[29] že vydržování dvojí struktury v podstatě jediné německé správy se ukazovalo jako nehospodárné a těžkopádné. Heydrichova reforma značně posílila německý vliv, přitom ale dokázala podstatně snížit počet německých úředníků (k 3. listopadu 1942 jich v celém protektorátu zůstalo jen 1 884),[30] uvolnění úředníci tak mohli být využiti na jiných Říší okupovaných územích. Protektorátní správa ve své reformované podobě ztrácela jakoukoliv autonomii, a to na všech stupních – od vlády a ministerstev přes zemské úřady až po úřady okresní. Její organizace se v podstatě již nijak nelišila od organizace veřejné správy v ostatních nacisty obsazených zemích.[31]

Druhým výrazným prvkem Heydrichovy správní reformy se stala úprava obvodů působnosti protektorátních politických úřadů. Dne 26. května 1942 byla na základě opatření protektora vydána dvě vládní nařízení, č. 184/1942 Sb. a č. 185/1942 Sb., kterými se prováděla změna obvodů, názvů a sídel některých okresních a finančních úřadů. V praxi byla k 1. červnu 1942 zrušena řada okresních úřadů, jejichž území bylo přiděleno k některému ze sousedních okresů. Důvodem byla opět snaha o lepší přizpůsobení správy válečným potřebám a o větší efektivitu při provádění úkolů, které byly na okresní úřady přeneseny po zrušení dvojkolejné správy.

Po Heydrichově smrti byl zastupujícím říšským protektorem jmenován šéf pořádkové policie v Německu Kurt Daluege. V srpnu 1943 byl ovšem z funkce odvolán a zároveň s ním byl úřadu zbaven také von Neurath, dosud formální říšský protektor. Novým říšským protektorem se stal Wilhelm Frick, s jehož nástupem do funkce nastala ve vývoji tohoto úřadu zásadní změna, protože úřad protektora se stal jen reprezentativní funkcí bez rozhodovací pravomoci.[32] Skutečný výkon moci převzal tzv. státní ministr pro Čechy a Moravu, kterým byl od 20. srpna 1943 jmenován dosavadní státní tajemník (a zástupce říšského protektora) Karl Herman Frank. Změny v organizaci

[29] Na podzim roku 1942 bylo v celém protektorátě 67 politických okresů, z toho 50 mělo německého okresního hejtmana. Na Moravě bylo z 23 okresních hejtmanů celkem 18 německé národnosti. Informace podle Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. V českém jazyce vydání druhé. Praha 2000, s. 267.; Janák, Jan: *Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. 2. díl. Období první a druhé republiky a okupace (1918-1945)*. Praha 1967, s. 191.

[30] Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Velké dějiny… Svazek XV.b*, s. 175.

[31] Gebhart, Jan: *Proměny a interakce okupační a protektorátní správy v letech 1939-1945…*, s. 226.

[32] Maršálek, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha 2012, s. 93.

protektorátní správy pak probíhaly až do konce války, ale na rozdíl od let 1939–1942 již nebyly tak radikální. Když 19. dubna 1944 vstoupilo v platnost Frankovo nařízení o zavedení instituce dozírajících říšských správních úředníků, představitelé německé správy soudili, že se jednalo o poslední, symbolický krok Heydrichovy správní reformy.[33]

Vývoj válečné situace na přelomu let 1944–1945, který byl pro nacistické Německo značně nepříznivý, se odrazil i na fungování protektorátní správy. Výnos ministra vnitra z 29. března 1944 o přizpůsobení správy totální válce stanovil, že činnost politických úřadů musí sloužit především válečným požadavkům.[34] Snaha německých úřadů se nyní plně soustředila na plné využití hospodářského potenciálu protektorátu pro potřeby této totální války. Dalším důležitým úkolem se stalo potlačení jakéhokoliv odboje, který by mohl snahy o využití hospodářského potenciálu protektorátu narušit. V tomto období proto výrazně vzrostla aktivita policejního i bezpečnostního aparátu, což se projevilo zejména ve velmi vysokém počtu různých protipartyzánských opatření. Vyhlášení totální války s sebou přineslo také větší propagandistický tlak na domácí obyvatelstvo a další zostření cenzury.[35]

Ve stejné době začaly německé úřady sestavovat plány, které měly být použity v případě, že na protektorátním území začnou být vedeny válečné operace. Dne 9. února 1945 vydal Karl Herman Frank směrnice k přípravě plánu ARLZ, tedy k provedení německé taktiky spálené země. Tyto pokyny např. hovořily o případné evakuaci německého obyvatelstva a zdůrazňovaly nutnost udržet fungující civilní správu i ve chvíli, kdy se protektorát stane operačním územím armád. Přesto se poslední zbytky německé okupační správy na začátku května 1945 samy zhroutily. Dne 5. května pak Česká národní rada v Praze vydala prohlášení, ve kterém oznámila, že „*dnešním dnem se ujímá moci vládní a výkonné na území Čech, Moravy a Slezska*“[36] jako zmocněnec vlády Československé republiky v Košicích.

[33] Gebhart, Jan: *Proměny a interakce okupační a protektorátní správy v letech 1939-1945…,* s. 235.
[34] Maršálek, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže*, s. 100.
[35] Maršálek, Pavel: *Protektorát Čechy a Morava*, s. 83.
[36] Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*…, s. 456.

3. Právní řád a soudnictví v protektorátu

Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava hrál důležitou roli také v protektorátním právním systému. Článek 12 totiž stanovil, že „*právo platné nyní v Čechách i na Moravě zůstává v účinnosti, pokud neodporuje smyslu převzetí ochrany Německou říší*“.[37] V praxi tak zůstala zachována velká většina právních norem bývalého Československa. Vedle tohoto tzv. autonomního práva začalo po 15. březnu 1939 na území protektorátu platit také právo říšské.

Podobně jako v případě dvoukolejné veřejné správy, také aplikace práva byla závislá na státní příslušnosti. Pro protektorátní státní příslušníky platilo již zmiňované autonomní právo, sestávající zčásti z bývalého československého práva a z nových norem a předpisů přijatých protektorátními úřady. Němečtí státní příslušní žijící v protektorátu zase podléhali německé soudní pravomoci,[38] zůstala jim ale zachována i práva protektorátních státních příslušníků. Říšské právo se mohlo vztahovat také na české protektorátní obyvatelstvo, pokud to vyplynulo z jeho obsahu nebo pokud tak bylo výslovně stanoveno.[39] Aby měla česká právnická veřejnost možnost seznámit se s říšskoněmeckým právem platným v protektorátu, byly všechny tyto normy uveřejňované mj. také ve *Věstníku nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě*, který byl v srpnu 1943 nahrazen *Věstníkem nařízení německého státního ministra pro Čechy a Moravu*.[40]

Zákonodárná moc v protektorátu zprvu náležela státnímu prezidentovi a protektorátní vládě, po roce 1942 a Heydrichově správní reformě náležela jednotlivým ministrům. V praxi na veškeré protektorátní právo dohlížel říšský protektor, který měl moc jakékoliv nařízení změnit či rovnou zrušit. V případě nebezpečí z prodlení mohl také vydat zcela nové právní normy. Jakákoliv autonomie právního řádu tak byla čistě iluzorní a v průběhu války se naopak zvětšovala jeho závislost na říšském právním systému. Nejinak tomu bylo v případě norem vydávaných protektorátní samosprávou (tedy zejména okresními úřady), které musely být předloženy

[37] Veselý, Zdeněk: *Dějiny českého státu v dokumentech*, s. 582.
[38] V některých případech mohl být německý státní příslušník, nacházející se na protektorátním území, trestán podle autonomního práva. Jednalo se o případy, kdy dané jednání nebylo trestné podle říšského práva, ale autonomní právo jej za trestné považovalo. I tak ale řízení muselo proběhnout před německým soudem. Informace podle Litsch, Karel: *K problematice protektorátního trestního práva. Trestněprávní ochrana státního presidenta a vlády proti verbálním deliktům říšských občanů*. Právněhistorické studie 16, 1971, č. 1, s. 199-208, zde s. 208.
[39] Adamová, Karolína – Lojek, Antonín – Schelle, Karel (ed.) a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Právo* (6. svazek tematické řady). Praha 2017, s. 284.
[40] Maršálek, Pavel: *Protektorát Čechy a Morava*, s. 96, 106-107.

ke kontrole a schválení německým oberlandrátům. Zcela běžnou se tak stala libovůle německých orgánů, doplněná jen pramalým respektem k platnému právu.[41]

Všechna odvětví protektorátního práva doznala v letech 1939–1945 značných změn. Občanské právo se vyznačovalo vzrůstajícím množstvím protižidovských či protiromských nařízení,[42] pracovní právo bylo rozšířeno pojmy jako pracovní povinnost či pracovní nasazení[43] a právo hospodářské bylo poznamenáno zavedením válečného řízeného hospodářství. Největší změny se ale dotkly práva trestního.

Bývalé československé trestněprávní normy používané autonomním právním řádem byly postupně nahrazovány německým trestním právem, které se stále více vztahovalo i na protektorátní příslušníky. Již podle nařízení o výkonu soudní pravomoci v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. dubna 1939 se trestné činy politické povahy nebo směřující proti německé okupační moci a spáchané protektorátními příslušníky trestaly podle německého trestního zákoníku.[44] Nacistické trestní právo přitom zcela popíralo i ty nejzákladnější zásady nestrannosti a spravedlnosti, např. neuznávalo zásadu presumpce neviny či zásadu zákonnosti trestního práva (žádný zločin bez zákona, žádný trest bez zákona).[45]

Okruh trestných činů, za které mohl být protektorátní příslušník souzen německými soudy, se postupně rozšiřoval. Spadaly do něj mimo jiné poslech zahraničního rozhlasu, nedovolené ozbrojování, trestné činy hospodářské povahy (např. falšování potravinových lístků) nebo trestné činy politické (jako bylo například rozšiřování letáků). Udělované tresty se pohybovaly v rozmezí od peněžitých pokut přes pobyt ve vězení či káznici až k trestu smrti, který se vykonával stětím a v případě činů proti veřejné bezpečnosti oběšením. V době vyhlášení stanného práva (v protektorátu poprvé od 28. září 1941 do 20. ledna 1942 a podruhé od 27. května do 3. července 1942) pak platil zvláštní režim, kdy byly zřízeny stanné soudy, které mohly vynést rozsudek smrti zastřelením.

[41] Maršálek, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže*, s. 112.
[42] Podrobněji například Petrův, Helena: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941).* Praha 2000.; Chrastinová, Hana: *Právní postavení Romů v Protektorátu Čechy a Morava*. In: Schelle, Karel (ed.): Vybrané problémy právních dějin 2 (Sborník příspěvků). Ostrava 2014, s. 27-40.
[43] Podrobněji například Tauchen, Jaromír: *Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945).* Praha 2016.
[44] Gebhart, Jan: *Proměny a interakce okupační a protektorátní správy v letech 1939-1945…*, s. 212.
[45] Schelle, Karel a kol.: *Právní dějiny*. Plzeň 2007, s. 290.

3.1. Soudnictví v protektorátu

Soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava bylo rovněž rozděleno mezi tzv. soudnictví autonomní a soudnictví říšskoněmecké. Organizace autonomního soudnictví byla v podstatě beze změny přejata z bývalého Československa s výjimkou nově zřízeného Národního soudu. Ten fungoval v letech 1939–1942 a měl sloužit k „*navrácení důvěry národa v čistotu veřejného života a ve spravedlnost*“.[46] Německá justice měla v protektorátu daleko větší vliv, protože její pravomoc se v určitých případech (zejména při projednávání politických trestných činů) vztahovala také na protektorátní příslušníky. Její postavení upravovala dvě nařízení vydaná 14. dubna 1939, nařízení o německém soudnictví a nařízení o výkonu soudní pravomoci.

Organizace německého soudnictví v protektorátu odpovídala postavení německých soudů v Říši, včetně ztráty nezávislého postavení a posílení vlivu nacistického režimu na rozhodování soudů. Nejnižší článek soudní soustavy představovaly tzv. úřední soudy (Amtsgerichte), které v podstatě kopírovaly obvody bývalých československých krajských soudů. Druhá instance byla tvořena německými zemskými soudy (Landgerichte) v Praze a v Brně, u kterých od roku 1940 fungovaly také soudy zvláštní (Sondergerichte). Vrchním soudem se stal Německý vrchní zemský soud v Praze (Oberlandesgericht). U každého z německých soudů bylo zřízeno státní zastupitelství.[47] Soudnictví v protektorátu vykonávaly ještě Říšský soud v Lipsku a Lidové soudní dvory v Berlíně a Vratislavi. K této struktuře patřily v době vyhlášení stanného práva také již zmiňované stanné soudy.

Zvláštní a stanné soudy společně s Lidovými soudními dvory se staly nacisty často využívaným prostředkem k eliminaci všech politických oponentů, členů odboje a obecně nepohodlných osob v protektorátu. Ačkoliv byly oblasti pravomocí zvláštních soudů zpočátku jen omezené (mohly se zabývat jen zločiny politického charakteru nebo zvlášť závažnými trestnými činy), od vypuknutí druhé světové války začal jejich význam a rozsah pravomocí vzrůstat. Zejména proto, že samy zvláštní soudy rozhodovaly o tom, zda má spáchaný čin politický charakter, a tedy zda patří do jejich kompetence.[48]

[46] Adamová, Karolína – Lojek, Antonín – Schelle, Karel (ed.) a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Právo*…, s. 401.
[47] Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka – Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích…, s. 408.
[48] Schelle, Karel a kol.: *Právní dějiny*…, s. 287.

Pro řízení před zvláštními soudy se užívalo říšských předpisů, především trestní řád, ale v průběhu války bylo trestní řízení značně zjednodušeno. Toto tzv. zkrácené řízení se vyznačovalo zvláště omezením práv a ochrany obžalovaného. Například bylo stanoveno, že hlavnímu přelíčení nemusí být přítomen státní zástupce a zapisovatelé. Soud také mohl omezit počet důkazů či svědků vyslechnutých v průběhu líčení, od roku 1943 pak svědci nemuseli být vyslýcháni vůbec a soudy se spokojily s přečtením protokolu. Proti rozsudku zvláštního soudu nebylo možné podat odvolání, soudní rozhodnutí proto nabývalo právní moci okamžikem vyhlášení.[49]

[49] Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*…, s. 475.

4. Německé bezpečnostní složky

Německé bezpečnostní složky se na území českých zemí poprvé dostaly v říjnu roku 1938 v důsledku odstoupení části československého pohraničí Německu.[50] Na zbytku území Čech a Moravy se objevily až při začátku březnové okupace roku 1939. S postupujícími jednotkami Wehrmachtu tehdy přišly jednotky pořádkové policie (Ordnungspolizei, Orpo) a jednotky bezpečnostní policie (Sicherheitspolizei, Sipo), doprovázené členy bezpečnostní služby (Sicherheitsdienst, SD).

Policejní a bezpečnostní orgány v protektorátu tvořily součást jednotných celoříšských policejně-bezpečnostních struktur, které formálně podléhaly říšskému ministru vnitra, ale fakticky byly řízeny SS. Nejvyšším velitelem německého bezpečnostního aparátu v protektorátu,[51] a také všech jednotek SS na protektorátním území, se stal vyšší vůdce SS a policie (Höherer SS- und Polizeiführer) SS-Gruppenführer[52] Karl Hermann Frank, který opět pouze formálně podléhal říšskému protektorovi. S výjimkou krátkého okupačního období v první polovině roku 1939 se organizace a struktura německých bezpečnostních složek v protektorátu v podstatě nelišila od organizace a struktury jejich mateřských organizací na území Říše.

4.1. Pořádková policie

Jednotky pořádkové policie do protektorátu přišly 15. března 1939 v podobě tzv. policejních operačních skupin čís. 1 a 2 (Polizei-Einsatzgruppen 1, 2). V Čechách byla skupina čís. 1 podřízena plukovníku Rudolfu Quernerovi, na Moravě velel skupině čís. 2 plukovník August Meyszner.[53] Během obsazování československého území tyto skupiny podléhaly armádnímu velení a jejich hlavním úkolem bylo obsazení důležitých objektů a střežení komunikací, později byly pověřeny podporou oberlandrátů a vrchních zemských radů při zajišťování veřejného pořádku.[54] Po zrušení

[50] Podrobněji např.: Kocourková, Květoslava: *Organizace bezpečnostních a policejních složek v říšské župě Sudety a přičleněných oblastech. Vybudování policejní správy v odtržených územích*. Historie okupovaného pohraničí 8, 2004, s. 23-70.
[51] Od 20. února 1944 také v sudetské župě (Sudetengau).
[52] V roce 1943 povýšen do hodnosti Obergruppenführera.
[53] Vajskebr, Jan: *Organizační vývoj německé pořádkové policie na území Protektorátu Čechy a Morava od ukončení vojenské správy po reorganizaci na podzim 1939*. Securitas Imperii 18, 2011, č. 1, s. 168-198, zde s. 168-169.
[54] Kaňák, Petr – Krčmář, Dalibor – Vajskebr, Jan*: S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. Terezín 2014, s. 125.

okupační správy v polovině roku 1939 byly tyto policejní skupiny nahrazeny dvěma policejními pluky (Polizeiregiment 1, 2).[55]

V čele pořádkové policie, která představovala uniformovanou část německého policejního a bezpečnostního aparátu v protektorátu, stál velitel pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě [56] (Befehlshaber der Ordnungspolizei beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren, BdO). Ten podléhal jednak vyššímu vedoucímu SS a policie v protektorátu K. H. Frankovi a jednak Hlavnímu úřadu pořádkové policie v Berlíně.[57] Působení německé pořádkové policie v protektorátu bylo poprvé legislativně upraveno nařízením říšského protektora z 18. září 1940.[58]

Pořádková policie v protektorátu se členila na ochrannou policii (Schutzpolizei, Schupo), německé četnictvo (Gendarmerie), obecní výkonnou policii (Gemeindevollzugspolizei) a požární ochrannou policii (Feuerschutzpolizei). Velitel pořádkové policie měl také za úkol dohlížet na uniformovanou protektorátní policii (četnictvo, vládní a obecní policii), zodpovědný byl za protileteckou ochranu, hasičské sbory a technickou nouzovou pomoc.

Podle určení se síly pořádkové policie dělily na policejní sbory (Polizeitruppen), tvořené ochrannou policií, a samostatnou uniformovanou službu (uniformierter Einzeldienst). Policejní sbory měly vojenskou organizaci s pluky (regimenty) a prapory a jejich úkolem bylo potírání nepokojů, pátrací a hlídková služba apod. Samostatná uniformovaná služba se skládala z německého četnictva, strážních oddílů na vojenských cvičištích a z dalších jednotek (např. popravčích čet nebo

[55] Každý z těchto policejních pluků měl opět vymezené operační území. Pluk čís. 1 působil v Čechách a jeho prapory byly rozmístěny v Praze, Klatovech, Táboře a Kolíně, pluk čís. 2 byl dislokován na Moravě s prapory v Brně, Holešově, Jihlavě a Moravské Ostravě. Oba pluky byly v průběhu následujících let několikrát přejmenovány, ještě v roce 1939 se z nich staly Polizeiregiment Böhmen (resp. Mahren), v roce 1942 došlo k další změně na Polizeiregiment 20 (resp. 21) a od března 1943 nesly označení SS-Polizeiregiment 20 (resp. 21).

[56] Ve funkci od roku 1939 působili: plukovník (později povýšen do hodnosti generálmajora policie) Rudolf Querner (do 20. května 1939) generálporučík pořádkové policie Jürgen von Kamptz (od května 1939 do 1. květen 1941), generálmajor pořádkové policie Otto von Oelhafen (do 22. srpna 1941), SS-Gruppenführer a generálporučík pořádkové policie Paul Riege (do 1. září 1943), SS-Gruppenführer a generálporučík pořádkové policie Ernst Hitzegrad (do 15. února 1945), SS-Brigadeführer a generálmajor pořádkové policie Paul Otto Geibel (do května 1945). Informace podle Kroupa, Vladislav: *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988, s. 364.; Vajskebr, Jan: *Organizace německé pořádkové policie*…, s. 71.

[57] V jeho čele stál šéf pořádkové policie SS-Obergruppenführer a generál policie Kurt Daluege, od srpna 1943 jej ve funkci nahradil Alfred Wünnenberg.

[58] Šisler, Stanislav: *Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy*…, zde s. 81.

rádiové zaměřovací služby). Úkoly jednotlivých oddílů samostatné uniformované služby byly značně rozmanité, protože tyto jednotky byly stavěny zcela účelově.[59]

Ochranná policie a německé četnictvo měly v podstatě stejnou úlohu, a to chránit „*stát, osoby i majetek, zabezpečovat klid a pořádek*“[60] a stíhat všechny přestupky proti nacistickému právnímu řádu. Zatímco Schupo konalo svoji službu ve větších městech, četnictvo působilo především na venkově.[61] Všechny stanice německého četnictva byly podřízeny odpovídajícím velitelstvím, která byla zřízena u každého úřadu oberlandráta. Nejvýše postaveným byl velitel četnictva u úřadu velitele pořádkové policie. Od roku 1944 byli němečtí četníci zařazováni také na vybrané stanice protektorátního četnictva v rámci protipartyzánských opatření. V případě napadení smíšených hlídek partyzány měli němečtí četníci vždy převzít velení, a to bez ohledu na hodnosti.[62]

4.2. Bezpečnostní policie

Také jednotky Sipo se na území protektorátu dostaly již 15. března 1939 společně s německou armádou. Ve spolupráci s bezpečnostní službou utvořily své operační skupiny (Einsatzgruppen der Sicherheitspolizei und des SD). Konkrétně se jednalo o Einsatzgruppen I Böhmen s operačním prostorem v Čechách (velitelem byl SS-Standartenführer Emil Otto Rasch) a Einsatzgruppen II Mähren s operačním prostorem na Moravě (velel SS-Standartenführer Walter Stahlecker), které dohromady měly k dispozici asi 800 mužů.[63]

Prvním úkolem těchto skupin bylo na území protektorátu ihned zahájit očisťovací akci, tedy preventivní zatýkání všech odpůrců nacismu podle předem připravených seznamů. Počet zatčených v rámci akce Gitter měl dosáhnout 5 800–6 400 osob,[64] z nichž většina byla postupně propuštěna. K nalezení všech potencionálních nepřátel byly mimo jiné využity různé dokumenty a kartotéky, které se podařilo ukořistit českým vládním orgánům, policejním

[59] Maršálek, Pavel: *Protektorát Čechy a Morava*, s. 54.
[60] Kroupa, Vladislav: *Český antifašismus a odboj*, s. 289.
[61] Rozdělení jejich pravomocí tak v podstatě odpovídalo dělení mezi československou, resp. protektorátní policií a četnictvem.
[62] Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*, s. 33.
[63] Sládek, Oldřich: *Zločinná role gestapa*, s. 53.
[64] Údaj je dnes považovaný za sporný a značně problematický. Viz Vajskebr, Jan: *První zatýkací akce německých bezpečnostních složek v Protektorátu Čechy a Morava (tzv. aktion Gitter)*. In: Pejčoch, Ivo – Plachý, Jiří (eds.): Okupace, kolaborace, retribuce. Praha 2010, s. 17-23.

ředitelstvím apod. Právě konfiskace všech důležitých, tajných a důvěrných dokumentů byla rovněž považována za jeden z předních úkolů operačních skupin.[65]

Činnost operačních skupin trvala v protektorátu do 5. května 1939, kdy je nahradil stálý aparát bezpečnostní policie, který byl v podstatě shodný s organizací bezpečnostní policie v Německu. K jejím složkám se řadila tajná státní policie (Geheime Staatspolizei, Gestapo) a kriminální policie (Kriminalpolizei, Kripo), tedy neuniformované bezpečnostní složky. Činnost německé bezpečnostní policie na protektorátním území až do 1. září 1939 probíhala bez opory v legislativě. Teprve tehdy bylo vydáno nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Čechy a Morava, které stanovilo, že v protektorátu „*přijímají se tajná státní policie a části kriminální policie (poslední, pokud se to stává potřebným), v důsledku zavedení německé trestní pravomoci, do vlastní říšské správy*“.[66]

Jako celek podléhala bezpečnostní policie v protektorátu veliteli bezpečnostní policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě[67] (Befehlshaber der Sicherheitspolizei beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren, BdS), kterému podléhala také SD.[68] Podobně jako velitel Orpa, také velitel bezpečnostní policie v protektorátu byl pouze formálně podřízen říšskému protektorovi. Ve skutečnosti podléhal jen K. H. Frankovi a Hlavnímu říšskému bezpečnostnímu úřadu (Reichssicherheitshauptamt, RSHA) v Berlíně. Od roku 1942 vykonával velitel bezpečnostní policie dohled i nad neuniformovanou protektorátní policií.

Gestapo[69] představovalo politickou policii Německé říše, bylo mu určeno „*vyhledávat a potírat všechny protistátní snahy na celém území státu, soustřeďovat a vyhodnocovat výsledky pátrání,*

[65] Vašek, František: *Gestapo a SD v Brně na počátku okupace*. In: Kolektiv autorů: Pocta svobodě. Sborník z pracovních setkání historiků a odbojářů k 50. výročí osvobození. Brno 1995, s. 23–30, zde s. 25.
[66] Šisler, Stanislav: *Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy…*, zde s. 81.
[67] Ve funkci od roku 1939 působili: SS-Oberführer vrchní vládní rada dr. Otto Emil Rasch (od 8. května 1939 do června 1939), SS-Oberführer a generálmajor pořádkové policie vrchní ředitel dr. Franz Walter Stahlecker (od červen 1939 do dubna 1940), SS-Obersturmbannführer (později povýšen do hodnosti SS-Standartenführer a plukovník policie) Hörst Böhme (od dubna 1940 do 1. září 1942) a SS-Standartenführer (později povýšen do hodnosti SS-Oberführer a plukovník policie) dr. Erich Weinmann (od 1. září 1942 do 9. května 1945). Informace podle Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků. Slovníková příručka*. Praha 1992, s. 11.
[68] Bezpečnostní policie a bezpečnostní služba byly od roku 1939 sjednoceny v rámci Říšského hlavního bezpečnostního úřadu. V jeho čele stál nejprve Reinhard Heydrich a po jeho smrti SS-Obergruppenführer dr. Ernst Kaltenbrunner, který v této funkci zůstal až do konce války. Důvodem sloučení byla potřeba dosáhnout maximální koordinace v činnosti těchto dvou bezpečnostních složek ve válečných podmínkách (zejména při plánovaném válečném obsazení dalších evropských zemí). Z téhož důvodu probíhal výcvik příslušníků gestapa a SD podle totožných směrnic. Informace podle Saul, Lucas: *Gestapo. Ze zákulisí nacistického teroru*. Praha 2017, s. 29, 37.
[69] K vzniku a počátkům gestapa viz Graf, Christoph: *The Genesis of the Gestapo*. Journal of Contemporary History 22, 1987, č. 3, s. 419-435.

informovat vládu a ostatní úřady“.[70] Do jeho kompetencí patřilo zatýkání různých politických odpůrců a kritiků režimu nebo i jen potencionálních nepřátel Říše (např. členů komunistické strany). Ke splnění svých úkolů využívalo gestapo služeb konfidentů a agentů, kterými se snažilo infiltrovat různé odbojové a partyzánské organizace. Ve shromažďování důležitých údajů a sestavování seznamů podezřelých nebo nepohodlných osob úzce spolupracovalo s bezpečnostní službou. Při vyšetřování zadržených osob používali příslušníci gestapa různé formy násilí a mučení, vůči protektorátnímu obyvatelstvu jako celku uplatňovali metody teroru a masových perzekucí.

Řídící úřadovny gestapa (Staatspolizeitstelle) se nacházely v Praze v Petschkově paláci a v Brně v sídle právnické fakulty zavřené Masarykovy univerzity, v sídlech oberlandrátů pak existovaly tzv. venkovní služebny (Aussendienststelle).[71] Úřadovny i služebny si pro své potřeby zřizovaly věznice, v nichž byly umísťovány gestapem vyšetřované osoby. Nejznámější se nacházely v Malé pevnosti v Terezíně, v Praze na Pankráci nebo v Brně na Kounicových kolejích, umístěny byly také ve 20 dalších českých a moravských městech. Odhaduje se, že gestapo na území protektorátu z politických důvodů zatklo a vyslýchalo až 115 000 mužů a žen,[72] z toho asi 26 000 jich prošlo brněnskou řídící úřadovnou.[73] Několik tisíc jich zahynulo přímo ve vyšetřovacích celách gestapa, další tisíce byly poslány do koncentračních táborů nebo je čekala jiná forma perzekucí.

Bezpečnostní služba sice nebyla součástí bezpečnostní policie, ale vyvinula se mezi nimi blízká součinnost – SD neměla exekutivní pravomoc, a tak musela své poznatky předávat bezpečnostní policii (zejména gestapu) k dalšímu šetření.[74] Původně vznikla roku 1931 jako zpravodajský orgán při NSDAP, od samého počátku byl jejím řízením pověřen Reinhard Heydrich. Jednalo se o civilní kontrarozvědku (vojenskou rozvědkou byl známý abwehr),[75] která měla za úkol „*totální špionáž*

[70] Sládek, Oldřich: *Zločinná role gestapa*, s. 14.
[71] Vajskebr, Jan – Šustrová, Radka: *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu Čechy a Morava na začátku války*. Paměť a dějiny 3, 2009, č. 3, s. 90-107, zde s. 92.
[72] Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků*, s. 32.
[73] Kol. autorů: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939-1945*. Sborník Matice Moravské 84, 1965, s. 232-257, zde s. 241.
[74] Maršálek, Pavel: *Protektorát Čechy a Morava*, s. 54.
[75] Na začátku roku 1944 byl abwehr rozpuštěn a jeho úkoly převzala právě SD, resp. celý RSHA. Informace podle Banach, Jens: *Heydrichs Elite. Das Führerkorps der Sicherheitspolizei und des SD 1936-1945*. 3. durchgesehene und erweiterte Auflage. München 2002, s. 97.

uvnitř německého národa, zájem o vše a o každého, kontrola nad vším…“.[76] Ke stejným účelům sloužila SD také ve všech nacisty okupovaných zemích, kde měla ve spolupráci s tajnou státní policií „*zajišťovat a kontrolovat všechny síly, události a skutečnosti, které mají význam pro panství národně socialistické ideje a hnutí v německém prostoru*“.[77] Počet příslušníků bezpečnostní služby v protektorátu byl poměrně malý (pohyboval se v rozmezí 120–300 osob), SD tak musela z větší části spoléhat na své informátory a konfidenty z řad místního obyvatelstva.[78]

Složkou bezpečnostní policie naopak bylo Kripo, tedy neuniformovaná kriminální policie. Ačkoliv měla působit především proti běžným formám kriminality a vykonávat odborný dohled nad protektorátní kriminální policií, po celou dobu existence protektorátu spolupracovala s ostatními okupačními složkami a podílela se na represích vůči domácímu obyvatelstvu. Řídící úřadovna kriminální policie (Kriminalpolizeileitstelle) byla umístěna v Praze, v Brně působila úřadovna pro Moravu. Venkovní služebny Kripa (Aussendienststellen) byly umístěny v sídlech oberlandrátů.[79]

V roce 1944 došlo v rámci koncentrace sil a zlepšení spolupráce ke sloučení gestapa a kriminální policie v jeden celek. Venkovní služebny gestapa a kriminální policie byly nahrazeny jednotnými služebnami bezpečnostní policie, které přebíraly úkoly obou dotčených složek. Šéfové řídících úřadoven gestapa v Praze a v Brně byli nově označováni jako velitelé bezpečnostní policie (Der Komandeur der Sicherheitspolizei), jejich přímým nadřízeným i nadále zůstával velitel bezpečnostní policie a SD v protektorátu.

4.3. Protipartyzánské jednotky

V prvních letech existence protektorátu na jeho území neexistovaly žádné zvláštní jednotky určené pouze pro protipartyzánský boj. České odbojové hnutí se v té době vyznačovalo malou účinností a nekoordinovaností svých akcí,[80] veškeré projevy odporu ve formě drobných sabotáží nebo šíření různých letáků či časopisů tak zvládala potírat německá bezpečnostní policie. Teprve v roce 1944, když se přiblížila východní fronta, protektorátní území bylo prohlášeno za operační pásmo

[76] Gruntová, Jitka – Vašek, František: *Málo známé zločiny SD ve východních Čechách*. Praha 2008, s. 28.
[77] Tamtéž, s. 29.
[78] Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků*, s. 13.
[79] Vajskebr, Jan – Šustrová, Radka: *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu…*, zde s. 92.
[80] K rané činnosti českého odbojového hnutí viz například Gebhart, Jan: *Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence*. In: Pejčoch, Ivo – Plachý, Jiří (eds.): Okupace, kolaborace, retribuce. Praha 2010, s. 67-83.

a zvýšenou aktivitu zde začaly vyvíjet partyzánské jednotky, byly k jejich potlačení nasazeny také součásti pořádkové policie, SS a armády.

Rozhodnutím Heinricha Himmlera došlo na začátku roku 1944 k přerozdělení kompetencí ohledně protipartyzánských bojů. Větší část povinností, včetně přímého boje s partyzánskými skupinami, přešla na pořádkovou policii, zatímco bezpečnostní policie v čele s gestapem se zabývala spíše už jen výslechy konkrétních zadržených. Orpo si pro svoje potřeby začalo utvářet různé specializované oddíly. V roce 1944 vznikly na východní Moravě, kde byla činnost partyzánů nejrozsáhlejší, dvě Einsatzkommanda (označovaná jako Miethe a Ruhsam), která se dále dělila na plně motorizovaná stíhací Jagdkommanda. Z příslušníků SS byly ve stejné době utvořeny dvě protipartyzánské zvláštní bojové skupiny (Sonderkampfgruppe) Schill a Ohlen, utvářely se také zvláštní stíhací svazy SS (SS Jagdverbände).

Ke koordinaci všech těchto nově zformovaných jednotek na severovýchodní Moravě byl z rozhodnutí K. H. Franka v září 1944 vytvořen zvláštní oddíl F (Sonderkommando F), který spadal pod brněnské gestapo. O měsíc později byly pod jeho velení přemístěny také jednotky bezpečnostní policie z Říše, jednalo se o tři oddíly ke zvláštnímu použití (Zur besondere Verwendungs-Kommandos, ZbV-Kommandos). Mužstvo každého z těchto komand bylo složeno z několika desítek policistů, psovodů, příslušníků gestapa a také několika Rusů, kteří sloužili jako konfidenti a provokatéři.[81] Na přelomu let 1944–1945 počet těchto oddílů ke zvláštnímu použití v protektorátu dále narůstal, jen na Moravě jich existovalo celkem sedm.[82]

Od ledna 1945 se můžeme setkávat také s operačními oddíly, které sídlily na protektorátních četnických stanicích, kde měly za úkol konat pravidelné pochůzky po stanovených trasách. Do protipartyzánských opatření byly v této době zapojeny i jednotlivé obce, které musely stavět civilní noční stráže. V dubnu 1945 vydal K. H. Frank rozkaz k vytvoření nového Řídícího štábu vyššího vedoucího SS a policie proti bandám (Bandenkampf-Führungsstab des Höheren SS- und Polizeiführers),[83] který převzal vedení všech protipartyzánských operací na území protektorátu i sudetské župy.

[81] Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*, s. 20.
[82] Kol. autorů: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939-1945*, s. 248.
[83] Macek, Pavel – Lubomír Uhlíř: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 51.

Postup německých bezpečnostních složek proti partyzánským skupinám se postupně vyvíjel a zdokonaloval. Zpočátku byla využívána málo účinná metoda, kdy se velké počty příslušníků bezpečnostních složek pokusily celou partyzánskou skupinu obklíčit a zcela zlikvidovat. Tato metoda byla později zaměněna za taktiku rychlých a překvapivých přepadů, která se velmi osvědčila na východní frontě.[84] Ještě na podzim 1944 proběhla jen částečně úspěšná operace Tetřev, kdy bylo proti *1. čs. partyzánské brigádě Jana Žižky* na severovýchodní Moravě nasazeno na 12 000 příslušníků SS a wehrmachtu, a také asi 1 000 mužů z protipartyzánských oddílů a gestapa. Výsledkem této komplikované akce bylo 8 mrtvých partyzánů, 4 zajatci a 13 zatčených osob, samotní Němci přitom měli 8 mrtvých a 4 raněné.[85]

Po této zkušenosti bylo od velkých demonstrativních akcí upuštěno a bezpečnostní složky se zaměřily spíše na využívání malých a vysoce mobilních protipartyzánských komand. Tato taktika se ukázala být i v protektorátu velice účinná, na přelomu let 1944 a 1945 bylo pozatýkáno několik set osob podezřelých z napomáhání partyzánům. V posledních měsících války pak teror a násilí páchané na civilním obyvatelstvu dosáhly svého vrcholu, když Němci v rámci odvetných opatření přikročili k vypalování a vyhlazování některých vesnic v protektorátu.

[84] Maršálek, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže*, s. 104.
[85] Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků*, s. 81.

5. Protektorátní bezpečnostní složky

Výnos Vůdce a říšského kancléře z 16. března 1939 o zřízení Protektorátu Čechy a Morava stanovil, že „*pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může Protektorát zříditi vlastní sbory*“,[86] přičemž způsob jejich organizace, početní sílu a výzbroj měla určit říšská vláda. Podobně jako v jiných případech, také protektorátní bezpečnostní sbory byly dědictvím zaniklého Československa, skládaly se zejména z četnictva a policie (rozdělené na vládní[87] a obecní). Obě tyto bezpečnostní složky měly i nadále vykonávat svoji běžnou činnost, tedy starat se o bezpečnost občanů a jejich majetku, udržovat veřejný klid a pořádek, preventivně působit proti páchání přestupků a trestných činů a případně také stíhat jejich pachatele.

Rozdělení pravomocí bylo opět převzato beze změny, četnictvo vykonávalo službu především na venkově, zatímco vládní policie byla zodpovědná za udržení bezpečnosti ve větších městech. Některé obce si pro vlastní potřebu zakládaly obecní policii, která se v dobové terminologii nazývala obecní stráž bezpečnosti a později obecní výkonná policie. Zatímco četnictvo bylo výkonným orgánem politických úřadů, vládní policie byla výkonným orgánem policejních úřadů, komunální policie pak byla výkonným orgánem obcí. Celkem měly tyto bezpečnostní složky k dispozici asi 20 000 mužů.[88]

Brzy po okupaci začaly německé úřady využívat protektorátní bezpečnostní sbory také pro své potřeby a ve svůj prospěch (např. při již zmiňované akci Gitter[89]). Z pohledu Němců byly důležitým prostředkem k udržení klidu a pořádku, k čemuž je předurčovala především dobrá znalost místních poměrů, obyvatelstva a také jazyka. Zároveň bylo pro německé úřady výhodné, když při zákrocích proti domácímu obyvatelstvu mohly použít protektorátních sborů, protože tím zbytečně nerozdmýchávaly nežádoucí nenávist k německým okupačním silám.

Přestože spravovat protektorátní bezpečnostní sbory bylo v kompetencích autonomní protektorátní vlády (resp. ministerstva vnitra), nacistické okupační úřady začaly ihned po invazi usilovat o jejich větší kontrolu. Celá řada ustanovení nejen zpřísňovala dohled německých úřadů, ale zaváděla také

[86] Veselý, Zdeněk: *Dějiny českého státu v dokumentech*, s. 582.
[87] V Československé republice označována jako státní policie, po vzniku protektorátu muselo být její pojmenování změněno, protože německé úřady ve slově „státní“ spatřovaly nepřijatelnou upomínku na bývalou československou státnost a samostatnost.
[88] Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků*, s. 80.
[89] Vajskebr, Jan: *První zatýkací akce německých bezpečnostních složek…*, s. 18.

přímou podřízenost protektorátních složek. Již 20. března 1939 bylo příslušníkům četnictva a policie v zemi Moravskoslezské nařízeno, aby vždy a všude bezpodmínečně prováděli rozkazy velitele Polizei-einsatzgruppe 2 v Brně plukovníka Augusta Meysznera a jeho podřízených.[90] Dne 1. září 1939 bylo vydáno nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v Protektorátu Čechy a Morava, které v otázce odborného dohledu podřídilo protektorátní kriminální policii německému Kripu.[91] O necelé dva týdny později výnos říšského protektora stanovil povinnost velitele německé pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě vykonávat „*všeobecný služební dohled nad uniformovanou policií a četnictvem*…“.[92] Velitel Orpa se rovněž stal zodpovědným za ochranu příslušníků německé národnosti v protektorátních sborech.

Dne 31. července 1941 byl na základě přípisu velitele pořádkové policie vydán výnos o policejní výkonné moci v protektorátu. Četnictvo, uniformovaný policejní strážní sbor a obecní stráž bezpečnosti se měly nadále souhrnně označovat jako uniformovaná protektorátní policie.[93] Reorganizace protektorátních bezpečnostních složek pokračovala v roce 1942, kdy byly nově rozděleny na uniformovanou protektorátní policii (skládající se z četnictva, uniformovaného policejního strážního sboru a uniformované obecní výkonné policie) a neuniformovanou (tj. kriminální) protektorátní policii (byla tvořena neuniformovaným policejním strážním sborem a neuniformovanou obecní výkonnou policií). Vznikla tak protektorátní policie, která zahrnovala všechny uniformované i neuniformované složky bezpečnostních sborů.

Od 1. července 1942 převzaly velení protektorátní policie nově vzniklé úřady na ministerstvu vnitra. Jednalo se o úřad generálního velitele uniformované protektorátní policie (Generalkommandant der Uniformierten Protektoratspolizei, GKUP[94]) v čele s velitelem německé pořádkové policie u říšského protektora Paulem Riegem a o úřad generálního velitele neuniformované protektorátní policie (Generalkommandant der Nichtuniformierten

[90] Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou, fond B 58 Četnické stanice z okresu Bystřice nad Pernštejnem, Četnická stanice Rovečné, kart. 73, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 2.
[91] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu*…, s. 333.
[92] Státní okresní archiv Blansko, fond E 36 Četnická stanice Roubanina, kart. 9, inv. č. 33, Důvěrné rozkazy 1939, nefol.
[93] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu*…, s. 337.
[94] Zemánková, Michaela: *Organizace protektorátních bezpečnostních sborů na Vyškovsku v letech 1939-1945*. Sborník archivu bezpečnostních složek 12, 2014, s. 13-53, zde s. 19.

Protektoratspolizei, GKNP), který vedl velitel bezpečnostní policie a SD Hörst Böhme.[95] V důsledku těchto změn se protektorátní a německé bezpečnostní složky ocitly pod jednotným německým velením.

Téměř současně došlo také k vytvoření funkcí inspektora uniformované protektorátní policie (Inspekteure der Uniformierten Protektoratspolizei, IdUP) a inspektora neuniformované protektorátní policie (Inspekteure der Nichtuniformierten Protektoratspolizei, IdNP).[96] Zatímco inspektory uniformované policie se stali velitelé německých policejních pluků 20 a 21 v Čechách a na Moravě (od března 1943 policejní pluky SS č. 20 a 21), inspektory neuniformované policie byli jmenováni vedoucí úřadoven kriminální policie v Praze a Brně. Inspektoři byli přímo podřízeni generálním velitelům, jejich pravomoci se vztahovaly na organizaci a výstavbu policejních sborů, částečně také přebírali nařizovací agendu. De facto tvořili nový stupeň velení mezi generálními veliteli, zemskými četnickými velitelstvími a policejními ředitelstvími.[97]

Vládní nařízení o protektorátní policii č. 77/1944 Sb. z. a n. ze dne 28. března 1944 představovalo druhou významnou změnu ve složení protektorátních bezpečnostních sborů. Protektorátní policie se nyní dělila na uniformovanou protektorátní policii (složenou z četnictva, uniformované vládní policie, uniformované obecní výkonné policie a požární ochranné policie) a na neuniformovanou protektorátní policii (kterou tvořila vládní kriminální policie a obecní kriminální policie).

V čele obou těchto složek opět stanuli generální velitelé, kteří byli zařazeni na ministerstvo vnitra. Funkce inspektorů uniformované a neuniformované protektorátní policie zůstaly rovněž zachovány, jejich působnost byla rozšířena a nově definována, vztahovala se na „*vedení, jmenovitě na úpravu služby a služebního dozoru, přibírání dorostu, výcviku, školení, výstroje a výzbroje, služební kázně, osobních a hospodářských záležitostí protektorátní policie*“.[98]

Německé reorganizační zásahy do protektorátních bezpečnostních složek z let 1942 a 1944 měly za úkol vytvoření jednotné protektorátní policie, což mělo umožnit její snazší ovládnutí a podřízení německým úřadům. V nové podobě byla struktura protektorátní policie zcela shodná s německým bezpečnostním aparátem, uniformovaná protektorátní policie byla uspořádána podle vzoru německé pořádkové policie a neuniformovaná protektorátní policie odpovídala organizaci

[95] Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků*, s. 80.
[96] Agenda inspektorů působících na Moravě je uložena v Moravském zemském archivu v Brně, fondy B 300 a B 301.
[97] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva*…, s. 175.
[98] Vládní nařízení o protektorátní policii č. 77/1944 Sb. z. a n. ze dne 28. března 1944.

německé bezpečnostní policie. Jednotný bezpečnostní aparát fungoval v průběhu války stále více samostatně a se zvětšující se mírou nezávislosti na protektorátních úřadech. Formálně sice protektorátní policie stála spadala pod ministerstvo vnitra, největší míru nařizovacích pravomocí ale měli její generální velitelé, popřípadě vyšší velitel SS a policie v Protektorátu Čechy a Morava, tedy představitelé německých bezpečnostních složek.

Snaha o začlenění protektorátních bezpečnostních sborů do německých struktur se kromě opakovaných rozsáhlých reorganizací odrážela například v zahájení výcviku uniformované protektorátní policie podle německých výcvikových směrnic v dubnu 1942 (přičemž její příslušníci měli být plně přecvičeni k 30. červenci 1942[99]) nebo v zavedení němčiny jako úředního a velícího jazyka k 1. červnu téhož roku. Změnily se také podmínky přijetí k bezpečnostním složkám, neboť u každého uchazeče se stal nutností doklad o árijském původu.[100]

5.1. Vládní policie

Na počátku existence protektorátu se vládní policie dělila na uniformovaný policejní strážní sbor (později přejmenovaný na uniformovanou vládní policii) a neuniformovaný policejní strážní sbor (později vládní kriminální policie). Uniformovaní policisté vykonávali především pořádkovou a strážní službu, neuniformovaní policisté měli na starost službu zpravodajskou, vyšetřovací a pátrací.

Policejní ředitelství byla umístěna v Praze, Brně, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Ostravě, Olomouci a Plzni, součástí policejních ředitelství v Praze a Brně byla také kriminální ředitelství. Policejní ředitelství v Praze[101] mělo v rámci policejních struktur vedoucí postavení, v jeho čele stál policejní prezident – nejprve státní rada Rudolf Charvát, od roku 1942 dr. Willi Wiedermann německé národnosti. Také policejní ředitelství v Brně bylo od roku 1942 v německých rukou, funkci policejního ředitele zde vykonával dr. Karl Schwabe.

Podřízenými útvary policejních ředitelství byly vládní policejní úřady řízené policejními správci. V roce 1939 jich existovalo celkem osm, umístěny byly v Domažlicích, Kladně, Náchodě,

[99] SOkA Blansko, fond E 24 Četnická stanice Hodonín, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 281.
[100] Tamtéž, fol. 872.
[101] Součástí policejního ředitelství v Praze bylo také zpravodajské oddělení, od roku 1938 známé jako Prezídium B. Na tomto oddělení se vedly důležité kartotéky politických stran, jejich členů a jiných politických činitelů. Právě tyto kartotéky představovaly jeden z hlavních cílů operačních skupin bezpečnostní policie a SD, které se jich zmocnily ihned po okupaci.

Terezíně, Vysokém nad Jizerou, Olomouci, Jihlavě a Moravské Nové Vsi. Vládní policejní expozitura byla umístěna v Polici nad Metují.[102] Obecně lze říci, že síť vládních policejních úřadů byla dosti řídká, což bylo důsledkem omezení výkonu jejich služby na území velkých měst.

V období protektorátu byl policejní prezident do funkce jmenován státním prezidentem, zatímco představené ostatních policejních úřadů ustanovoval ministr vnitra. Policejní prezident i policejní ředitelé byli ministru vnitra služebně podřízeni, rovněž podléhali danému zemskému prezidentovi. Policejní správci byli kromě ministra vnitra a zemského prezidenta služebně podřízeni také příslušnému okresnímu hejtmanovi. Správu policejních budov, věcného zařízení a vyplácení služebních příjmů měly na starosti zemské úřady.

Struktura uniformovaného policejního strážního sboru v prvních letech existence protektorátu vycházela z vládního nařízení z 6. března 1936 o organizaci policejní správy a služby: „*uniformovaný policejní strážní sbor je ozbrojen a zřízen po vzoru vojenském*“.[103] Členové uniformované policie měli při výkonu služby práva civilní stráže, a tedy i příslušnou právní ochranu. V rámci služby mohli na základě „strážního práva“ vyžadovat součinnost od všech orgánů veřejné správy a také od široké veřejnosti (za způsob výkonu služby byli ale plně odpovědní a mohli se tak vystavit různým stížnostem).[104] Použití zbraně se řídilo stejnými předpisy jako použití zbraně u četnictva.[105]

Organizace neuniformovaného policejního strážního sboru v protektorátu byla rovněž založena na vládním nařízení z roku 1936. Existovalo pouze pár výjimek, které plynuly z rozdílné povahy služby a činnosti neuniformovaných složek, jež např. postrádaly vojenský výcvik a nebyly běžně ozbrojeny. Detektivové neuniformované policie sloužili u každého policejního ředitelství, část z nich se zabývala vyšetřováním kriminálních činů a část byla určena pro výkon zpravodajské činnosti nebo jiných úkolů.

Ředitelství neuniformované kriminální policie v čele s přednostou byla umístěna na policejních ředitelstvích v Praze a v Brně. Těmto kriminálním ředitelstvím podléhala jednotlivá kriminální

[102] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 57.
[103] Vládní nařízení o organisaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy č. 51/1936 Sb. z. a n. ze dne 6. března 1936.
[104] Spurný, Miroslav: *Ve dne v noci podle zákoníku… Policisté a četníci v českých zemích do roku 1945*. Olomouc 2013, s. 60.
[105] Tedy zákonem o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920 ve znění zákona č. 28/1928 Sb. z. a n. ze dne 31. ledna 1928.

oddělení u zbylých policejních ředitelství v Čechách a na Moravě. Kriminální ředitelství i kriminální oddělení měla velmi podobné povinnosti, vedle vyšetřování trestných činů se jednalo zejména o vedení různých kartoték (např. trestných činů, zločinců, odcizených předmětů apod.) a sbírek (např. otisků prstů). Při samotném vyšetřování úzce spolupracovala s všeobecnou kriminální ústřednou (od roku 1942 pod názvem kriminální ústředna v Praze[106]), která se zabývala např. odhalováním falzifikátů úředních listin či platidel.

5.2. Obecní policie

Rovněž organizace obecní stráže bezpečnosti byla v prvních letech protektorátu v podstatě shodná s jejím uspořádáním z dob Československé republiky (opět vycházela z vládního nařízení č. 51/1936 Sb. z. a n.). Až do roku 1942 bylo zřízení obecní policie právem, a nikoliv povinností obce, přičemž komunální strážní sbory mohly vzniknout jen v těch městech a obcích, kde nebyly zřízeny vládní policejní úřady. Jednotlivé obce si obecní policii samy financovaly a rozhodovaly také o její síle, výstroji, výzbroji a úkolech.[107]

Nové vládní nařízení z 9. července 1942 stanovilo, že „o*becní výkonná policie je povolána k výkonu policejních úkolů, které příslušejí obcím na základě všeobecných ustanovení. V rámci svých oprávnění má obecní výkonná policie vyhovovati dožádáním jiných veřejných orgánů, úřadů a soudů. Obecní výkonná policie se člení na uniformovanou a neuniformovanou výkonnou policii. Obce s více než 10.000 obyvateli jsou povinny zříditi a udržovati obecní výkonnou policii. Obce s více než 5 000 obyvateli jsou povinny zříditi a udržovati uniformovanou výkonnou policii.*[108] *Tato povinnost se nevztahuje na obce, pro které byl zřízen vládní policejní úřad... Jiné obce nejsou oprávněny udržovati obecní výkonnou policii… Obecní výkonná policie je podřízena obecnímu starostovi a jeho pověřeným zástupcům, politickým úřadům a ministrovi vnitra. Obecní výkonnou policii jest zbrojiti, vyzbrojiti a vycvičovati podle jednotných zásad… Příslušníci obecní výkonné policie jsou obecními zaměstnanci.*“[109]

[106] V roce 1942 k ní bylo přičleněno také dosud samostatné ústřední četnické pátrací oddělení. Podobně byly k 30. září téhož roku zrušeny četnické pátrací stanice a polovina jejich personálu byla přeřazena k neuniformované policii.
[107] Vetešník, Pavel – Chauer, Ivo – Zídka, Aleš a kol.: *Obecní policie*. Praha 2013, s. 17.
[108] Povinnost udržovat uniformovanou výkonnou policii, která platila pro obce s více než 5 000 obyvateli, byla ještě koncem roku 1942 zrušena. Informace podle Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 76.
[109] Vládní nařízení o obecní výkonné policii č. 250/1942 Sb. z. a n. ze dne 9. července 1942.

Z nařízení je patrná snaha o sjednocení dosud roztříštěné struktury obecní výkonné policie zřizované jednotlivými obcemi a o její přeměnu v ucelenou součást protektorátní policie. Nicméně zavedení všech nových změn se značně protahovalo, opravdu sjednotit se podařilo pouze stejnokroj.[110] Způsob výkonu služby u sborů obecní výkonné policie byl nadále značně rozdílný, řídil se lokálními služebními řády, které byly vytvářeny podle konkrétních potřeb a podmínek jednotlivých obcí. Zatímco sbory některých menších obcí se v podstatě omezovaly jen na podporu bezpečnostní služby konané četnictvem, v některých městech byla kvalita městské policie srovnatelná s policií vládní.[111]

Příslušníci neuniformované obecní výkonné policie (a později obecní kriminální policie) byli ve svých služebních obvodech zodpovědní za objasnění zvláště důležitých a složitých případů, vyšetřování často probíhalo ve spolupráci s četnictvem či vládní kriminální policií. Dne 1. června 1944 došlo ke konečné změně v organizaci kriminální služby – úkoly obecní kriminální policie byly přeneseny na vládní kriminální policii a ze služeben obecní kriminální policie se stala kriminální oddělení nebo jejich pobočky. Převedením personálu a vybavení došlo k plnému sjednocení protektorátní kriminální služby.[112]

5.3. Protektorátní policejní prapory

Zvláštní složku uniformované protektorátní policie představovaly dva protektorátní policejní prapory pro Čechy a Moravu (Protektoratspolizei-Batallion Böhmen, resp. Mähren), které byly zřízeny v roce 1942 v Mladé Boleslavi a Olomouci.[113] Protektorátní policie a četnictvo tehdy potřebovaly doplnit počty svých příslušníků a prapory tak měly sloužit především jako výcvikové a školní.[114] Nábor byl zahájen v červenci a již 1. října 1942 složily příslušníci nových policejních

[110] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 76.
[111] Např. městská policie ve Zlíně měla už ve 30. letech vlastní pátrací oddělení, motorizované oddíly, několik jízdních hlídek a od roku 1937 také vlastní cvičnou střelnici a oddíl dopravních policistů. Každý zlínský policista musel umět střílet z pistole, řídit auto a motocykl, jezdit na kole, boxovat a ovládat hmaty těžké atletiky. Informace podle Czinegová, Kateřina: *Jménem zákona! Kapitoly z minulosti a současnosti bezpečnostních sborů ve Zlíně*. Zlín 2016, s. 42-44.
[112] Vondrášek, Jakub: *Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava po Heydrichově správní reformě, 1942–1945*. Bakalářská diplomová práce. FF UK. České Budějovice 2013, s. 34.
[113] Spurný, Miroslav: *Ve dne v noci podle zákoníku…*, s. 145.
[114] Landiš, Ludvík – Hora, František: *Ohnivý koberec nad Hamburkem. Z historie Protektorátního policejního praporu Čechy*. Praha 2000, s. 143.

praporů slavnostní přísahu. Následně absolvovali řádný vojenský výcvik v délce osmi měsíců, po kterém jim byla přislíbena služba na protektorátních četnických a policejních stanicích.

V květnu 1943 byl ale Protektorátní policejní prapor Čechy z rozhodnutí velitele pořádkové policie u říšského protektora odeslán do Německa. Tři roty praporu v celkovém počtu asi 350 mužů zde čekala služba u jednotek německé technické pomoci v Lübecku, Oberneulandu (předměstí Brém) a Kielu. Štáb praporu v čele s podplukovníkem Karlem Valinou byl umístěn v Hamburku. Příslušníci praporu byli nasazeni zejména ve strážní službě, při zneškodňování nevybuchlých leteckých pum a při vyprošťování obětí náletů z trosek.[115] Teprve počátkem roku 1944 byl prapor stažen zpět do protektorátu, kde jeho příslušníci obdrželi další policejní výcvik a následně byli rozmístěni na jednotlivé stanice, čímž byl Protektorátní policejní prapor Čechy rozpuštěn.[116] Podobný osud potkal také Protektorátní policejní prapor Morava, jehož příslušníci byli po určitou dobu rovněž nasazeni v Německu, konkrétně v oblasti Porúří.

5.4. Požární ochranná policie

Protektorátní požární ochranná policie tvořila na základě nařízení z roku 1944 součást uniformované protektorátní policie, nové zařazení bylo výsledkem přejímání německých organizačních schémat. Byla definována jako technický policejní sbor určený k odvrácení nebezpečí požárů, rovněž měla spolupůsobit při protiletecké ochraně.[117] Vznikla v květnu 1942 z rozhodnutí říšského vůdce SS a šéfa německé říšské policie Heinricha Himmlera, který příslušný pokyn předal úřadu zastupujícího říšského protektora.

Nová jednotka byla zformována k 9. červenci 1942 pod oficiálním názvem Požární pluk „Čechy a Morava“ (Feuerwehrregiment „Böhmen und Mähren“), později byla přejmenována na Pluk požární ochranné policie 5 „Čechy-Morava“ (Feuerschutzpolizei Regiment 5 „Böhmen-Mähren“). Velitelem byl s účinností od 15. července 1942 jmenován major požární ochranné policie Fritz Möbius. Mužstvo, poddůstojníci i důstojníci pluku měli pocházet z řad protektorátního četnictva a z tohoto důvodu bylo k četnictvu přijato 300 bývalých členů zrušené finanční stráže.[118] Odborný hasičský výcvik probíhal u jednotek německé požární ochranné policie

[115] Herajt, Tomáš: *Historie policie v letech 1939-1945. Policejní ředitelství v Plzni*. Plzeň 2010, s. 144.
[116] Landiš, Ludvík – Hora, František: *Ohnivý koberec nad Hamburkem*, s. 129.
[117] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 28.
[118] Vondrášek, Jakub: *Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava*…, s. 37.

v Mnichově, Drážďanech a Königshütte, následně pokračoval pod vedením německých důstojníků v protektorátu. První oddíl pluku v počtu 450 mužů se stal oficiálně akceschopným k 1. říjnu 1942, umístěn byl v Plzni-Doubravě. Druhý oddíl o stejném počtu mužů vznikl v průběhu následujícího roku, dislokován byl v prostoru Moravské Ostravy. Pluky měly sloužit zejména při likvidaci velkých a nebezpečných požárů, jejichž zvládnutí bylo mimo síly místních požárních jednotek.

V roce 1943 došlo k reorganizaci a byla zrušena dosavadní plukovní struktura, nejvyšší jednotky požární ochranné policie tak nadále představovaly samotné oddíly, tj. motorizovaný oddíl požární ochranné policie „Čechy" (Feuerschutzpolizei-Abteilung mot. „Böhmen") a motorizovaný oddíl požární ochranné policie „Morava" (Feuerschutzpolizei-Abteilung mot. „Mähren"). Motorizovaný oddíl Čechy měl k dispozici 493 mužů rozmístěných v Plzni-Doubravě a Zbirohu, motorizovaný oddíl Morava byl složen z 436 mužů v Brně a Moravské Ostravě.

Od 4. ledna 1944 podléhal každý oddíl příslušnému inspektoru uniformované protektorátní policie,[119] ačkoliv součástí uniformované protektorátní policie se požární ochranná policie oficiálně stala až v březnu téhož roku.[120] Po skončení války se většina členů jednotlivých oddílů vrátila na svá původní působiště, někteří ale pokračovali v kariéře u státních orgánů požární ochrany.[121] U požární ochranné policie sloužil od 1. srpna 1942 také strážmistr Josef Paruch, původně zařazený na četnickou stanici Šebetov v boskovickém okrese. Absolvoval několik měsíců výcviku v Německu a poté až do dubna 1945 sloužil na území protektorátu.[122]

5.5. Civilní ochranná služba

Civilní ochranná služba byla zřízena vládním nařízením ze 4. září 1943 „*k ochraně veřejných zařízení, životně důležitých podniků, lesů, polností, úrody atd. před zlomyslným poškozením*…".[123] Nikdy nebyla součástí protektorátní policie a nejednalo se ani o bezpečnostní složku jako takovou. Ochranná služba měla být složena z mužů civilistů ve věku od 18 do 60 let,[124] kteří byli obecním nebo městským úřadem vyzváni k tomu, aby se povinně podíleli na zabezpečení katastrálního

[119] Vondrášek, Jakub: *Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava*…, s. 38.
[120] Vládní nařízení o protektorátní policii č. 77/1944 Sb. z. a n. ze dne 28. března 1944.
[121] Szaszo, Zoltán: *Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích*. Praha 2010, s. 45.
[122] SOkA Blansko, fond E 32 Četnická stanice Šebetov, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 59.
[123] Vládní nařízení o ochranné službě č. 246/1943 Sb. z. a n. ze dne 4. září 1943.
[124] K ochranné službě tedy nemohli být povoláni vojáci vládního vojska a příslušníci uniformované a neuniformované protektorátní policie. Výjimka se dále vztahovala na starosty měst a obcí, železniční zřízence, zaměstnance pošt, hasiče z povolání, duchovní, lékaře a veterináře, určené zaměstnance důležitých podniků a na osoby k službě tělesně nebo duševně nezpůsobilé.

území své obce a tím podporovali činnost uniformovaných bezpečnostních sborů. Svými úkoly služba v podstatě navazovala na již dříve existující obecní či požární hlídky, které zároveň působily proti sabotážím telegrafních a telefonních linek, při ochraně úrody atd.

Organizace ochranné služby byla ponechána na vůli každé obce, musela se ale řídit obecnými směrnicemi ministerstva vnitra a podléhala pokynům příslušného okresního (resp. vládního policejního) úřadu. Například v Blansku měla ochranná služba v březnu 1945 k dispozici celkem 19 mužů, kteří konali službu každý den od 19 hodin večer do 6 hodin ráno. Stálé hlídky byly umístěny u budov radnice a pošty, zbytek mužů musel procházet městské ulice po předem stanovených trasách a v pevně daných intervalech.[125] Dohled nad řádným výkonem služby připadl jednak veliteli stráže a jednak četnictvu, které mělo civilní hlídky nejen kontrolovat, ale také s nimi v rámci možností spolupracovat.

Členové civilní stráže nebyli nijak ozbrojeni a měli jen omezené pravomoci. Zadržet podezřelého nebo pachatele mohli jen na nezbytně dlouhou dobu nutnou k předání dotyčného řádným bezpečnostním složkám nebo příslušnému úřadu. „*Při tom jest ochranná stráž povinna dbát vážnosti ochranné služby a chovati se vůči každému řádně.*“[126] K identifikaci hlídky sloužily ramenní pásky a služební průkazy, poslední nezbytnou součástí vybavení se staly signální píšťalky.

5.6. Vládní vojsko

Vládní vojsko sice rovněž nebylo součástí struktury protektorátních bezpečnostních složek, bylo ale zřízeno na základě téhož výnosu z 16. března 1939. Mělo se stát „*výkonným orgánem české vládní moci a nositelem národní vojenské tradice*“,[127] zároveň ovšem „*postrádalo úkolů vnější obrany státu, neboť tu převzala říše*“.[128] Důraz byl proto kladen především na jeho reprezentativní funkci a na úkoly spojené se zajištěním vnitřní bezpečnosti protektorátu (udržování veřejného pořádku, konání strážní služby atd.).[129] Právě povinnost podílet se na udržování vnitřní bezpečnosti přibližovala vládní vojsko ostatním protektorátním bezpečnostním složkám.

[125] SOkA Blansko, fond E 14 Četnická stanice Blansko, kart. 50, fol. 4.
[126] Vládní nařízení o ochranné službě č. 246/1943 Sb. z. a n. ze dne 4. září 1943.
[127] Eminger, Jaroslav: *Co jsme a co chceme*. Vládní vojsko 1, 1939-1940, č. 1, s. 3.
[128] Tamtéž, s. 3.
[129] Adamová, Karolína – Lojek, Antonín – Schelle, Karel (ed.) a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Stát* (5. svazek tematické řady). Praha-Litomyšl 2015, s. 465.

Vojsko se mělo skládat ze 7 000 mužů a 280 důstojníků, kteří museli odsloužit 25 let, dále mělo být přijato 350 stálých civilních zaměstnanců.[130] Nejvyšším velitelem byl formálně ustanoven státní prezident, správní záležitosti pak spadaly do působnosti předsedy vlády. Vrchní velení představoval tzv. generální inspektorát v čele s generálem Jaroslavem Emingerem, který o vládním vojsku prohlásil, že „*má být vedeno a použito tak, aby se nepříčilo zájmům českého národa*“.[131] Samotné vojsko se dělilo na 12 praporů (každý měl asi 480–540 mužů), které byly rozmístěny po celém území protektorátu, 1. prapor měl kasárny v Praze a plnil roli hradní a čestné stráže protektorátního prezidenta.

Protože Němci protektorátním vojákům nedůvěřovali, povolili jim pouze lehkou pěchotní výzbroj v podobě zastaralé opakovací pušky Mannlicher vzor 1895 a nasazovali je jen k nebojovým činnostem (odstraňování následků živelných katastrof, různé lesní práce, účast na zemědělských sklizních apod.).[132] Velkou popularitu si mezi veřejností získala vojenská hudba vládního vojska, která často hrála tradiční díla českých autorů a nenásilně tak vzdorovala novému režimu. Hudebníkům se dokonce dostalo přezdívky „Háchovi Melody Boys“.[133]

V květnu 1944 bylo rozhodnuto o přesunu 11 z 12 praporů[134] vládního vojska do Itálie, čímž se mělo vládním vojákům zabránit v dalším navazování kontaktů s domácím odbojovým hnutím.[135] Novým úkolem vládního vojska se stal boj proti italskému hnutí odporu, ale během několika měsíců se ukázalo, že německé obavy ohledně spolehlivosti vládních vojáků byly opodstatněné. Velká část příslušníků vládního vojska totiž postupně dezertovala a přidala se na stranu italských partyzánů. V pravidelných hlášeních byla dezerce maskována jako „odvlečení“ partyzány, zejména proto, aby nebyli ohroženi rodinní příslušníci vojáků. Jen do poloviny července 1944, tedy za dva

[130] Kalousek, Miroslav: *Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci či zrádci?* Praha 2002, s. 14.
[131] Marek, Jindřich: *Háchovi Melody Boys. Kronika českého vládního vojska v Itálii 1944-1945*. Cheb 2003, s. 8.
[132] Na začátku roku 1943 začal Emanuel Moravec vyvíjet snahu, aby prezident Hácha nabídl Adolf Hitlerovi vládní vojsko k účasti na frontových bojích. Přednesení této nabídky vůdci bylo samotnými Němci odmítnuto s odůvodněním, že „*po německé katastrofě u Stalingradu by nabídka několika tisíc* [špatně] *vyzbrojených a ne zcela spolehlivých Čechů mohla působit spíše jako výsměch*“. Informace podle Machálek, Vít: *Jak to bylo s vládním vojskem v roce 1943. (Sonda do dějin Protektorátu Čechy a Morava)*. Moderní dějiny 25, 2017, č. 1, s. 167-199, zde s. 190.
[133] Marek, Jindřich: *Háchovi Melody Boys*, s. 8-9.
[134] V Praze i nadále působil 1. prapor ve funkci hradní a čestné stráže. V případě potřeby se podílel na různých dalších činnostech, jako bylo odstraňování trosek po bombardování Prahy nebo záchranné práce. Po vypuknutí pražského povstání se 83 důstojníků a 421 mužů vládního vojska přidalo na stranu povstalců, účastnili se např. bojů o rozhlas nebo o Staroměstskou radnici.
[135] Viz Havlík, Ondřej: *Role vládního vojska za II. světové války a přispění jeho příslušníků k odbojové činnosti*. Magisterská diplomová práce. FF UPa. Pardubice 2014.

měsíce působení v Itálii, tímto způsobem zběhlo 15 důstojníků a 538 vládních vojáků,[136] včetně téměř celého 6. praporu.[137]

Situace se stala neúnosnou a na začátku října 1944 bylo vládní vojsko zcela odzbrojeno a přesunuto k vykonávání opevňovacích prací v údolí řeky Pádu. Práce v nevyhovujících hygienických podmínkách se brzy projevila až 60% nemocností.[138] Na konci dubna 1945 vládní vojáci otevřeně vystoupili proti německým jednotkám, začali je odzbrojovat a brát do zajetí. Dne 24. května stejného roku vznikla z příslušníků bývalého vládního vojska Československá samostatná brigáda v Itálii pod velením plukovníka Rudolfa Moskorze. Ta se v červenci vrátila zpět do osvobozené vlasti a v průběhu následujícího měsíce byli její vojáci rozmístěni k jiným jednotkám.

[136] Pejčoch, Ivo: *Za Háchu i za Beneše. Ztráty příslušníků vládního vojska 1939-1945*. Praha 2013, s. 8.
[137] K hromadné dezerci vojáků 6. praporu vládního vojska dne 10. července 1944 viz Marek, Jindřich: *Háchovi Melody Boys*, s. 83-84.
[138] Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV.b*, s. 371.

6. Protektorátní četnictvo

Četnictvo bylo v zákoně o četnictvu z roku 1920 definováno jako „*vojensky organisovaný sbor strážný, jenž jest určen k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů státních udržoval v celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost*“.[139] Poslání a organizace četnictva se ani vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava příliš nezměnily a jeho služba měla i nadále probíhat podle platných zákonů, služebních předpisů a příkazů představených úřadů.[140] Němci si pouze vynutili změny či odstranění těch prvků, které nějakým způsobem upomínaly na československou státnost (např. musely být odstraněny součásti uniforem a výstroje, na kterých byl zobrazen bývalý státní znak).[141]

6.1. Změna poměrů v roce 1939

Rozkazy, které četnictvo ráno 15. března 1939 obdrželo, zněly velmi prostě. Byla v nich uvedena informace o obsazení státního území říšskoněmeckou armádou a pokyny k dalšímu výkonu služby. Četníci měli vyhovět všem nařízením vojska, udržovat v klidu obyvatelstvo a nebránit se případnému odzbrojení. Mnozí z nich strávili tento den v roli průvodců a tlumočníků pro německé vojáky.[142]

Krátce po vzniku protektorátu vydal zemský četnický velitel v Brně prohlášení určené všem podřízeným četnickým útvarům. „*Jsem přesvědčen, že každý četník plně pochopil význam a důležitost nynějších chvil. Věrni svým krásným četnickým ctnostem, pracujte všichni s dvojnásobným úsilím a dvojnásobnou pílí na dobudování našeho národního života v harmonickém souladu s národem německým, říšsko-německou brannou mocí a říšskoněmeckými státními orgány a svou prací přispějte k upevnění pořádku a bezpečnosti uvnitř státu… Zanechte neplodných úvah, ale dokažte svými činy, že jste sborem mužů pořádku, že jste sborem mužů čestných, kteří závazky, přijaté ústavními činiteli, dodrží čestně a loyálně…*“[143]

[139] Zákon o četnictvu č. 299/1920 ze dne 14. dubna 1920 ve znění zákona č. 28/1928 Sb. z. a n. ze dne 31. ledna 1928.
[140] Moravský zemský archiv v Brně, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 510, čís. jedn. 16566/1939-12 z 1. dubna 1939, fol. 18.
[141] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 92.
[142] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 304, fol. 1-5.
[143] SOkA Blansko, fond E 27 Četnická stanice Letovice, kart. 122, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1939-1940, čís. jedn. 339 dův./1939, fol. 12.

Dne 20. března 1939 bylo nyní již přejmenované četnictvo Protektorátu Čechy a Morava podřízeno u zemského četnického velitelství v Brně veliteli Polizei-Einsatzgruppe 2 plukovníku Augustu Meysznerovi. Ten na zemské velitelství ihned vyslal svého pověřence podplukovníka německého četnictva Ferdinanda Schwarzera, jehož úkolem bylo „*dohlížet na to, aby četnictvo všechny obdržené rozkazy v pořádku a rychle provedlo*“.[144] Dohled německých policejních akčních skupin nad protektorátním četnictvem souvisel s krátkým obdobím německé okupační správy – nařízení bylo následně zrušeno a na rozkaz říšského protektora z 13. září 1939 bylo četnictvo podřízeno služebnímu dohledu velitele německé pořádkové policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě.

Na místní úrovni začaly dohled nad četnictvem vykonávat také německé oberlandráty, činily tak ale pouze zprostředkovaně skrze dohled nad okresními úřady, kterým byla podřízena jednotlivá okresní četnická velitelství.[145] Dalším způsobem kontroly se staly personální změny. Především bývalí legionáři, kteří v četnictvu sloužili napříč všemi hodnostmi od strážmistrů po správní důstojníky,[146] byli považováni za potencionální bezpečnostní riziko a postupně posíláni do výslužby. Na jejich místa začali být již krátce po okupaci dosazováni proněmecky smýšlející Češi nebo přímo čeští Němci sloužící u četnictva (ti byli dosazováni zejména do důstojnických hodností). Příkladem může být jmenování nadporučíka výkonného Jana Grübera I. okresním četnickým velitelem v Boskovicích dne 24. března 1939.

Po získání kontroly nad četnickým sborem se další velkou starostí Němců stalo jeho odzbrojení. Některé četnické útvary byly odzbrojeny postupujícími německými jednotkami již 15. a 16. března – toto odzbrojení ale nebylo nařízeno a probíhalo značně živelným a neorganizovaným způsobem. I v následujících týdnech přetrvávaly ze strany Němců obavy, že by četníci mohli svoji výzbroj použít při protiněmeckém povstání nebo že by se mohla postupně dostat do rukou různých odbojových a partyzánských skupin. V průběhu dubna 1939 tak byla četnictvu odebrána další podstatná část zbraní spolu se značným množství munice.

---

[144] Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*, s. 45.
[145] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu…*, s. 336.
[146] Důstojnický sbor četnictva se dělil na důstojníky výkonné a správní. Výkonnými důstojníky (zpravidla do hodnosti kapitána) byli zejména okresní četničtí velitelé a velitelé specializovaných útvarů (např. četnických pohotovostních oddílů), očekávala se od nich aktivní účast na služebních zákrocích. Naopak správní důstojníci měli na starost především administrativní úkony a organizační agendu, jednalo se o velitele četnických oddělení, zemské velitele a generálního velitele četnictva. Viz Kolářová, Ivana – Kolář, Ondřej – Lokaj, Martin: *Důstojnický sbor československého četnictva – sociohistorická sonda*. Moderní dějiny 25, 2017, č. 2, s. 39-62.

Podle prvotních sdělení mělo být četníkům pod velením zemského četnického velitelství (ZČV) Brno ponecháno jen 1 016 karabin a 418 pistolí,[147] přičemž systemizovaný (tabulkový) stav odpovídal počtu 3 579 četníků, z toho 26 důstojníků správních, 42 důstojníků výkonných a 3 511 gážistů.[148] Nedostatečná výzbroj způsobila četnictvu značné problémy při plnění jeho povinností, někteří z četníků odcházeli do služby vyzbrojení pouze šavlí či bajonetem. Německé úřady si byly této neuspokojivé situace dobře vědomy, a když došlo k uklidnění poměrů a obavy z povstání se ukázaly jako liché, bylo rozhodnuto o navrácení části zabavené výzbroje.[149] V říjnu 1940 mělo ZČV Brno v užívání 2 007 pušek a 3 205 pistolí.[150]

Další německou starostí se stalo snižování početního stavu četnického sboru. Již za druhé republiky byly počty četníků značně předimenzované následkem odstoupení částí československého pohraničí a situace se po 15. březnu 1939 dále zhoršila příchodem četníků z odtrženého Slovenska a Podkarpatské Rusi. Četnictvo tento problém řešilo předčasným penzionováním některých četníků nebo dohodou o propuštění, ale i přes tyto snahy měl protektorátní četnický sbor ke dni 20. července 1939 k dispozici vysoký počet 12 189 mužů. Podle nařízení říšského protektora musel být počet četníků v aktivní službě k 30. září 1939 snížen na 9 634 mužů, z toho 257 důstojníků a 9 377 gážistů.[151] Pro zemské četnické velitelství v Praze byl stanoven počet 193 důstojníků a 6 252 gážistů, zatímco u zemského četnického velitelství v Brně mělo sloužit 64 důstojníků a 3 125 gážistů.[152] Propouštění se dotklo především četníků národnostně nespolehlivých, bývalých legionářů,[153] četníků ve vyšším věku s nárokem na výslužné apod.

Již 22. března 1939 vydalo ZČV Brno rozkaz, podle kterého museli všichni příslušníci četnictva sloužící nebo pobývající na Moravě předložit prohlášení, zda oni sami či jejich rodiče nebo prarodiče přísluší k židovské národnosti nebo zda se hlásí k židovskému náboženství.[154] Kladné

[147] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 510, fol. 17.
[148] Tamtéž, fol. 18.
[149] V září 1944 pak došlo k dalšímu částečnému odzbrojení četnictva a četníci si směli ponechat pouze služební pistole. Důvodem odzbrojení bylo zjištění, že část četnických zbraní se dostala do rukou partyzánských skupin. Němci až do konce války zůstávali ve značném rozporu – dobře vyzbrojenému četnictvu nedůvěřovali, na druhou stranu se bez jeho pomoci nedokázali obejít. V partyzány ohrožených oblastech byly na každou stanici nakonec tři pušky vráceny – zároveň ale byly stanice posíleny příslušníky německého četnictva. Informace podle Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*, s. 33.
[150] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva*…, s. 184.
[151] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu…*, s. 336.
[152] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva…,* s. 184.
[153] Do konce roku 1940 byli od četnictva propuštěni všichni bývalí legionáři starší 45 let. Informace podle Czinegová, Kateřina: *Jménem zákona!*, s. 11.
[154] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, čís. jedn. 502 dův./1939, fol. 55.

prohlášení pak pro četníka zpravidla znamenalo propuštění ze sboru.[155] K dalším změnám, které byly krátce po okupaci zaváděny, patřil nový požadavek znalosti němčiny, zprvu alespoň ve velících funkcích. Četníci se poměrně brzy museli vzdát také symbolů československé státnosti, ze služebních místností byly odstraňovány obrazy prezidentů Masaryka a Beneše nebo bývalé československé státní znaky, které byly odstraňovány i z výstrojních součástek. Na základě nařízení říšského protektora bylo od 30. srpna 1939 zakázáno nosit na četnických uniformách stará legionářská vyznamenání, odznaky, stužky apod.[156]

6.2. Organizace protektorátního četnictva

V rámci autonomní správy zůstalo nadřízeným orgánem protektorátního četnictva ministerstvo vnitra (MV), konkrétně 12. oddělení V. odboru, které „*se zabývalo normativními a organizačními záležitostmi četnictva, jeho organizací a systemizací, osobními záležitostmi četnictva a jeho rozpočtovými záležitostmi*“.[157] Nejvyšší velení i nadále představoval úřad generálního velitele četnictva (ÚGVČ), v jehož čele stál plukovník a později generál Josef Reif.[158] K 31. červnu 1942 došlo ke zrušení tohoto úřadu a generál Josef Reif byl poslán do výslužby – nejvyšším velitelem četnictva byl od následujícího dne ustanoven generální velitel uniformované protektorátní policie Paul Riege.

Druhý nejvyšší stupeň velení, přímo podřízený UGVČ, resp. GKUP, představovala zemská četnická velitelství (ZČV) v Praze a v Brně, těm byla podřízena četnická oddělení, jimž zase podléhala okresní četnická velitelství (OČV). Nejnižší článek četnické organizace představovaly jednotlivé četnické stanice (ČS), které svými služebními obvody pokrývaly téměř celé protektorátní území (výjimku tvořila města s vládními policejními úřady a oblasti, kde výkon bezpečnostní služby převzaly německé úřady, resp. německé četnictvo).

Zemská četnická velitelství byla umístěna u zemských úřadů, tj. u úřadů politické správy. V čele ZČV stál zemský četnický velitel, který byl v otázkách kázně a organizace podřízen generálnímu veliteli četnictva a ministerstvu vnitra, nicméně v otázce bezpečnostní služby a použití

[155] V lednu 1941 bylo z rozkazu ZČV Brno čís. jedn. 898/20 dův./40 prohlášení o rodovém původu požadováno také po posluhovačkách a hospodyních zaměstnaných na jednotlivých četnických stanicích.
[156] SOkA Blansko, fond E 26 Četnická stanice Kunštát, kart. 102, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1939-1941, čís. jedn. 837 dův./1939, fol. 213.
[157] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu*…, s. 335.
[158] Do hodnosti plukovníka byl povýšen v roce 1935, hodnosti generála četnictva dosáhl dne 19. 4. 1940.

četnictva se zodpovídal zemskému prezidentovi. Zemský velitel měl velitelskou pravomoc nad četnictvem v celém obvodu příslušného zemského velitelství, řídil jeho vojenské, hospodářské a správní záležitosti. Měl na starosti provádění kontrol u podřízených útvarů, kde se měl zaměřit především na dodržování kázně a řádné vzdělávání a výcvik četnictva. Dále mohl udělovat dovolené, pochvaly a povolení k sňatku, v neposlední řadě směl povyšovat sobě podřízené četníky až do hodnosti vrchního strážmistra.

Počet zemských četnických velitelství byl v období protektorátu zredukován na dvě.[159] ZČV pro Čechy sídlilo v Praze v Karmelitské ulici č. 2, v jeho čele stál od roku 1939 plukovník Josef Rejf, který rovněž zastával funkci generálního velitele četnictva. Podřízenými četnickými odděleními byla oddělení Praha I, Praha II, Hradec Králové, Benešov, České Budějovice, Chrudim, Jičín, Kladno, Klatovy, Kutná Hora, Mladá Boleslav, Náchod, Písek, Plzeň, Příbram, Roudnice nad Labem a Tábor.

ZČV pro Moravu a Slezsko mělo sídlo v Brně na Příční ulici č. 31, od 1. srpna 1939 bylo řízeno podplukovníkem Ladislavem Klofandou a od roku 1942 podplukovníkem Vilémem Langhammerem. Podřízená četnická oddělení byla umístěna v Brně (Brno I, Brno II), Hranicích, Jihlavě, Kroměříži, Moravské Ostravě, Olomouci, Prostějově, Třebíči a Uherském Hradišti.[160]

Na obou zemských velitelstvích působila mj. také doplňovací oddělení, která měla na starost výchovu a výcvik četnických nováčků (četníků na zkoušku) – teoretická výuka zde trvala osm měsíců, poté museli adepti na četnickou službu odsloužit ještě rok na některé četnické stanici, kde pod vedením zkušenějších četníků získávali praktické dovednosti. Po splnění všech podmínek mohli být četníci na zkoušku přijeti k četnictvu a povýšeni do hodnosti strážmistra.[161] U doplňovacího oddělení si museli své odborné znalosti prohloubit také četníci, kteří projevili zájem o funkci velitele četnické stanice. Poslední typ vzdělání, které mohli četníci u doplňovacího oddělení absolvovat, představovala škola pro výcvik výkonných důstojníků – zde se po dobu šesti měsíců školili zájemci o místo okresního četnického velitele.[162] Mimo četnických škol byly u doplňovacích oddělení zřizovány také úzce zaměřené odborné kurzy, četníci se tak mohli

[159] Původně existovalo pět zemských četnických velitelství: ZČV pro Čechy (sídlilo v Praze), Moravu (Brno), Slezsko (Opava, v roce 1928 sloučeno se ZČV pro Moravu), Slovensko (Bratislava) a Podkarpatskou Rus (Užhorod).
[160] Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu*…, s. 337.
[161] Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*, s. 30.
[162] Vojáček, Ladislav: *Četnické školství*. Kriminalistický sborník 36, 1992, č. 3, s. 73-81, zde s. 74.

zúčastnit např. odborného pátracího kurzu, horolezeckého kurzu četnictva, kurzu pro výcvik řidičů služebních motorových vozidel četnictva aj.[163]

Teoretické a praktické vzdělání četníků pokračovalo i během jejich služby u četnictva, velitelé stanic měli povinnost pravidelně zkoušet své podřízené z potřebných předpisů, ale např. i ze správného zacházení se zbraněmi.[164] Dodržování této povinnosti bylo kontrolováno při pravidelných přehlídkách konaných důstojníky ZČV, představenými četnických oddělení nebo okresními veliteli.

Obvody ZČV byly v protektorátu rozděleny na jednotlivá četnická oddělení, přičemž každé četnické oddělení sestávalo ze dvou a více politických okresů. V čele oddělení stál správní důstojník, který měl k dispozici svého zástupce (rovněž v důstojnické hodnosti) a pro běžnou agendu také kancelářského pomocníka. Kanceláře bývaly umístěny při některém z podřízených okresních velitelství. Velitel četnického oddělení byl přímým nadřízeným všech okresních četnických velitelů a velitelů četnických stanic spadajících do jeho působnosti. Jeho povinností bylo dohlížet na řádné dodržování kázně a pečlivé vykonávání výcviku i běžné služby – za tímto účelem měl pořádat ohlášené i neohlášené kontroly jednotlivých četnických stanic. Další povinností každého velitele četnického oddělení bylo udržovat řádné úřední styky s politickými a soudními úřady, což mělo napomáhat plynulosti a efektivitě četnické služby.

Okresní četnická velitelství (OČV) byla vždy zřízena v rámci jednoho politického okresu. Nutnost úzké spolupráce s okresním hejtmanem při řešení bezpečnostní situace v okrese se odrazila na skutečnosti, že jednotlivá okresní četnická velitelství byla často umisťována do budov okresních úřadů.[165] Okresní četnický velitel, zpravidla zkušený výkonný četnický důstojník, byl nadřízeným všech četnických stanic a četníků v daném okrese a opět měl povinnost vykonávat dohled nad jejich činností, chováním a pověstí. Musel se povinně informovat o všech důležitých událostech v okrese (ať už politického, hospodářského či jiného rázu) a případně podávat krátká, ale výstižná hlášení nadřízenému četnickému oddělení a okresnímu úřadu. Jako zkušený četník měl poskytovat rady při vyšetřování závažných trestných činů (eventuálně mohl takové vyšetřování řídit osobně).

---

[163] Semaka, Robert Váňa: *Výcvik a výchova bezpečnostních orgánů*. Bezpečnostní služba. Časopis pro úřady, sbory a orgány bezpečnostní 10, 1940, č. 2, s. 34-38, zde s. 36.
[164] Vojáček, Ladislav: *Četnické školství*, s. 74.
[165] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír.: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*. Praha 1999. s. 56.

Nejnižší stupeň v rámci organizační a velící struktury četnického sboru představovaly četnické stanice, kterých v roce 1939 existovalo 1 320 (jedna byla neobsazená).[166] Jejich služební obvody zahrnovaly čtyři až pět obcí spolu s menším množstvím osad a samot a byly zpravidla uzpůsobeny tak, aby nepřekračovaly hranice jednotlivých soudních a politických okresů. Výkon služby se různil podle specifik dané oblasti a jejího obyvatelstva – pohraniční četnické stanice musely vykonávat pasové kontroly, stanice umístěné ve městech s okresními soudy konaly eskortní službu apod.[167] Velením četnické stanice byl obvykle pověřen četník v hodnosti vrchního strážmistra (jen výjimečně byli velením pověřováni četníci s hodností praporčíka), který měl k dispozici odpovídající stav četníků tvořících mužstvo, nejméně však dva.

Každý z četníků na stanici, velitele nevyjímaje, měl za povinnost detailně se obeznámit s poměry ve svém obvodu, především pak si měl osvojit znalost terénu, zvyky v chování místního obyvatelstva a jeho majetkové poměry, politickou orientaci aj. Mezi důležité znalosti se řadil i přehled o místních rváčích, opilcích, nezaměstnaných a obecně osobách, které představovaly potencionální ohrožení bezpečnosti. Povinností velitele bylo také vedení agendy stanice a dohled nad podřízenými četníky – především stran pokračovacího výcviku a řádného konání služby. Za tím účelem se měl velitel co nejčastěji účastnit pravidelných pochůzek po obvodu stanice spolu se svými podřízenými, případně měl „*čas od času, ve dne i v noci kontrolovati ve svém obvodě četníky službu tam konající a má se na místě samém přesvědčiti, zdali služební nařízení přesně a věcně jsou plněna*“.[168]

Ve 20. a 30. letech si četnictvo pro svoji potřebu vytvořilo řadu specializovaných četnických útvarů, jako byly například četnické silniční kontrolní stanice (ČSKS) nebo četnické letecké hlídky (ČLH).[169] U protektorátního četnictva zůstaly některé z těchto specializovaných složek alespoň dočasně zachovány. Jednou z nich bylo ústřední četnické pátrací oddělení (ÚČPO), které bylo zřízeno roku 1928 v Praze. Mělo za úkol řídit pátrací a daktyloskopickou službu četnictva, vytvářet kartotéky pachatelů (především zločinců z povolání), poskytovat znalecké posudky

[166] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva III*, s. 206.
[167] K povinnostem protektorátních četnických stanic viz obsáhlý článek Pinkas, Oldřich: *Úkoly četnických stanic*. Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava 12, 1942, č. 4 a 5, s. 115-118 a 143-148.
[168] Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva II*, s. 58.
[169] Viz např. Grulich, Petr: *Četnictvo v Hradci Králové: Úvod do jeho struktury ve třicátých letech 20. století.* Theatrum historiae 9, 2014, č. 15, s. 135-162.

v případě nejasností, provádět výzkum nových metod usnadňujících pátrání, organizovat výcvik služebních psů apod.[170]

S ústředním četnickým pátracím oddělením úzce spolupracovaly četnické pátrací stanice (ČPS), které byly zřízeny ve stejném roce. Zabývaly se vyšetřováním závažných trestných činů, měly povinnost provádět preventivní kontroly a objížďky, vést pro potřeby celého obvodu evidenci pátrací služby apod. Při vyšetřování případu měli místní četníci přispět znalostí poměrů a terénu, zatímco ČPS vypomáhala svým technickým vybavením (především se jednalo o fotoaparát a daktyloskopickou soupravu) a bohatšími zkušenostmi.[171] V protektorátním období existovalo 17 pátracích stanic, podřízeny byly příslušným četnickým oddělením a v otázkách kriminální služby pak ÚČPO. Ústřední četnické pátrací oddělení i četnické pátrací stanice byly zrušeny v roce 1942 v důsledku tehdy probíhajících snah o přizpůsobení organizace protektorátních bezpečnostních sborů německému vzoru.[172]

Dalším specializovaným útvarem četnictva, který existoval i po změně poměrů v roce 1939, se staly četnické pohotovostní oddíly (ČPO). První z nich vznikly v roce 1933 jako reakce na zvýšenou bezpečnostní hrozbu ze strany Německa, v roce 1937 byly včleněny do struktur stráže obrany státu (SOS), kde působily především ve funkci taktické zálohy (oddíly byly plně motorizované). Po okupaci bylo celkem 18 četnických pohotovostních oddílů dáno k dispozici politickým úřadům, věnovaly se především dozoru na veřejných komunikacích. Protože ČPO byly tvořeny mladými četníky na zkoušku, velký důraz se kladl také na jejich pokračující teoretické vzdělání potřebné ke službě u četnictva. Němci pohotovostní oddíly považovali za možnou bezpečnostní hrozbu (mladí četníci byli výrazně pročesky smýšlející) a raději je roku 1942 přeměnili na četnické motorizované roty, které měly dohlížet na dopravní předpisy a sloužit jako rezervy při mimořádných událostech.[173]

[170] Podrobněji viz *Organisace Ústředního četnického pátracího oddělení*. Bezpečnostní služba. Časopis pro úřady, sbory a orgány bezpečnostní 9, 1939, č. 10, s. 297-299.
[171] Dlouhý, Michal: *Století četnické kriminalistiky. Historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*. Cheb 2014, s. 158-164.
[172] Část personálu zrušeného Ústředního četnického pátracího oddělení a četnických pátracích stanic spolu s potřebným vybavením přešla k neuniformované protektorátní policii.
[173] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního* četnictva…, s. 189.

6.3. Služba u protektorátního četnictva

Podmínky přijetí k protektorátnímu četnickému sboru vycházely ještě ze starých československých předpisů a po dlouhou dobu byly v podstatě neměnné. Na podzim roku 1942 museli uchazeči splnit následující požadavky: stáří 18–30 let, německá státní nebo protektorátní příslušnost, mravní bezúhonnost, duševní způsobilost a předepsaná tělesná výška minimálně 170 cm (výjimečně 168 cm). Nutností se stal také průkaz o árijském původu (židé a židovští míšenci 1. a 2. stupně nebyli k četnictvu přijímáni), upuštěno bylo naopak od podmínky absolvování předchozí vojenské služby. Uchazeči s maturitním vzděláním se mohli ucházet o místa četnických důstojníků.[174]

Služba u protektorátního četnictva se stejně jako předtím u rakouského a československého četnictva dělila na dvě části. Obyčejnou neboli samostatnou službu konalo četnictvo bez zvláštního příkazu a sestávala ponejvíce z pravidelných a mimořádných obchůzek v obvodu četnické stanice – pouhá přítomnost četníka na hlídce měla působit jako prevence před trestnou činností. Pokud četník přeci jen zjistil jakoukoliv závadnou a protizákonnou činnost, měl ihned zasáhnout v souladu s předpisy.

Druhým typem byla služba zvláštní neboli asistenční, která byla konána na vyzvání politických úřadů. Četníci měli tyto úkoly plnit bez odmlouvání a zbytečné časové prodlevy, nesmělo se ovšem jednat o úkoly nesouvisející s určením četnictva.[175] Dodržování této poslední podmínky nebylo ovšem zcela samozřejmé a zejména v prvních týdnech existence protektorátu (ale i později) si okupační úřady a různí němečtí důstojníci osvojovali velící pravomoc nad četnictvem. Situaci pomohl zčásti vyřešit až přípis ZČV Brno z 19. dubna 1939 – při obdržení neoprávněného rozkazu se četníci měli odvolat na tento přípis a záležitost předat svým nadřízeným k urovnání.[176] I přesto byl výkon bezpečnostní služby rozšířen o činnosti, které dosud do kompetencí četnictva nespadaly. Například od podzimu roku 1939 museli četníci konat strážní službu na železnicích a u důležitých objektů hospodářského či vojenského významu, později konali strážní službu také u věžeňských či zajateckých táborů.

Mezi výraznější změny ve způsobu konání četnické služby, které s sebou vznik protektorátu přinesl, lze zařadit službu v občanském oděvu. Tu mohli četníci podle výnosu z 31. srpna 1940

[174] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 372.
[175] Spurný, Miroslav: *Ve dne v noci podle zákoníku…,* s. 91-92.
[176] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 102, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1939-1941, čís. jedn. 526 dův./39, fol. 33.

vykonávat v případech, kdy je o to požádaly německé úřady. Podobný krok jim přitom dosud zakazovala ustanovení služební instrukce: „*nemůže býti zásadně povoleno, aby četník konal jakoukoliv službu v oděvu občanském*“.[177] Četník měl tuto zvláštní službu nastupovat se služební legitimací, skrytou zbraní, svěracími řetízky (pouty) a obvazovým balíčkem.[178] Cílem nařízení bylo umožnit využití četnictva při stíhání a likvidaci odbojových skupin a osob pohybujících se v ilegalitě.

Již zmiňované odzbrojení četnictva bylo 1. dubna 1939 doplněno také novými předpisy o služební výzbroji. Podle rozhodnutí ministerstva vnitra č. 16566/1939-12 měl být četník ve službě vyzbrojen „*služební přilbou, služební šavlí a zpravidla služební karabinou vzor 33*[179] *s 15 ostrými náboji*“.[180] Kromě toho měla být třetina četníků vyzbrojena „*četnickou služební pistolí vz. 22 nebo vz. 24 s 16 ostrými náboji*“.[181] Potřebné zbraně měly být četnickým útvarům postupně vráceny. Za důkaz německé nedůvěřivosti můžeme označit skutečnost, že příděl munice k jednotlivým služebním zbraním byl tímto nařízením značně omezen – předválečné předpisy určovaly mírovou dotaci 60 nábojů pro pušku a 20 nábojů pro pistoli.[182] Teprve podle rozkazu z 19. června 1942 byla předepsaná zásoba munice ke každé zbrani zvýšena na 30 nábojů, přičemž polovina z nich měla být trvale uschována u velitele stanice. Ten je směl podřízeným četníkům vydat pouze ve zvláštních případech, například pokud se účastnili pátrání po partyzánech.[183]

Nový protektorátní četník se musel stejně jako za první či druhé republiky vzdát velké části svých občanských i politických práv. Už podle prvorepublikových nařízení a předpisů měl zakázáno působit v politických stranách, sportovních, zájmových a jiných organizacích. Panovaly ovšem určité výjimky, např. vstup do Národního souručenství byl protektorátním četníkům v činné službě výslovně povolen.[184]

Další omezení se vyskytovala také v osobním životě, například sňatek mohl četník uzavřít teprve po odsloužení nejméně čtyř let u četnictva nebo po dosažení 30 let věku a po získání povolení

[177] Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*, s. 258.
[178] Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*, s. 47.
[179] V průběhu války byly tyto poměrně moderní zbraně částečně nahrazeny zastaralými rakouskými puškami Mannlicher vz. 95. Informace podle Rohovský, Tomáš: *Protektorátní bezpečnostní složky na území města Třebíče*. Naším krajem – druhá světová válka na Třebíčsku. Sborník Muzea Vysočiny Třebíč 14, 2015, s 10-17, zde s. 12
[180] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, čís. jedn. 502 dův./1939, fol. 113.
[181] Tamtéž, fol. 113.
[182] Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*, s. 255.
[183] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 429.
[184] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 102, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1939-1941, čís. jedn. 466/ 39 dův., fol. 34.

od svých nadřízených (přičemž nevěsta byla spolu se svojí rodinou podrobena zevrubnému vyšetřování společenských a majetkových poměrů). Služba u četnictva s sebou nicméně přinášela i mnohé výhody – například četné požitky, přídavky a různé diety, které se připočítávaly ke standardní měsíční gáži, pokud na ně četníkům vznikl nárok.[185] Vyššího platu mohl protektorátní četník dosáhnout, pokud se dobrovolně přihlásil k náročnějšímu typu služby, např. jako strážný některého z vězeňských táborů nebo jako člen protipartyzánských komand.

6.4. Národnostní spory a urážky četnictva

Vznik protektorátu s sebou přinesl také vyostření národnostních sporů mezi Čechy a Němci. Cílem urážek se stával i četnický sbor a jednotliví četníci, kteří byli oběma stranami často obviňováni ze zaujatosti, nadržování nebo neplnění služebních povinností. V některých případech byla tato obvinění opodstatněná, protože ani četníci nemohli své osobní postoje a názory zcela potlačit. Především stížnosti ze strany německých občanů byly podrobně vyšetřovány a v případě prokázání viny hrozil danému četníkovi vážný kázeňský postih. Podobným trestům byli ale vystaveni také občané, protože urážka četníka byla urážkou vrchnostenské (úřední) osoby. Navíc se četník mohl pomluvám a urážkám na cti bránit také podáním soukromoprávní žaloby. Tento krok ale musel mít podle ustanovení služební instrukce schválený od svých nadřízených.[186]

Velení protektorátního četnictva mělo velký zájem na tom, aby zbytečně nedocházelo k rozdmýchávání národnostních sporů mezi veřejností a četnictvem, opakovaně byly proto vydávány poučné rozkazy a připomínky, které od četníků požadovaly zachování kázně a nestrannosti vůči veřejnosti. Například v červnu 1939 dal zemský velitel v Brně všem podřízeným útvarům na vědomí, „*že určití četníci při služebním jednání pronesli vůči občanům poznámky, jimiž jim vytýkali jejich přátelství k německému národu a dali zřejmě na jevo své stranické smýšlení… Důrazně varuji před výroky neb činy, jimiž by byla projevována zaujatost, stranickost nebo nelibost vůči komukoliv. Proti každému, kdo by toho nedbal, zakročím se vší přísností*“.[187]

[185] Viz např. Kolářová, Ivana – Kolář, Ondřej: *Sociální postavení příslušníků československého četnictva 1918-1939*. Český časopis historický 113, 2015, č. 1, s. 76-96.
[186] Erhart, Josef: *Rukověť četnictva*, s. 426-436.
[187] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 102, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1939-1941, čís. jedn. 647 dův./39, fol. 103.

V listopadu téhož roku bylo toto stanovisko v podstatě zopakováno v prvním sborovém rozkaze generálního velitele protektorátního četnictva. „*Po celou dobu svého trvání zůstal náš četnický sbor naprosto nedotčen politickými vlivy a byl vždy pevným a neohroženým ochráncem pořádku a bezpečnosti všeho obyvatelstva bez rozdílu národnosti, náboženského a politického smýšlení. To mu zjednalo vážnost a neomezenou důvěru všech řádných občanů.*“[188] Navzdory opakovaným proklamacím docházelo mezi četnictvem a občany po celou dobu války k projevům nevole a národnostní nesnášenlivosti.

Tato nesnášenlivost se projevila také uvnitř četnického sboru, kde ovlivňovala vzájemné vztahy četníků hlásících se k rozdílným národnostem. Dne 16. dubna 1940 vydal proto zemský velitel v Brně rozkaz nazvaný *Družnost v četnickém sboru*, kde podobné negativní projevy emocí mezi četníky odsoudil. „*Byla podána stížnost, že někteří příslušníci četnického sboru české národnosti se chovají chladně a odměřeně k příslušníkům četnictva, kteří se přihlásili po 15. březnu 1939 k německé národnosti… U četnictva nikdy nerozhodovala národnost při posuzování hodnot jednotlivce jako četníka nebo jako kamaráda… Mějte toto na paměti a zdržujte se všeho, co by se mohlo dotknouti Vašich kamarádů, nechť jsou české nebo německé národnosti…*“[189]

6.5. Jazyková nařízení a jazykové zkoušky

Nařízení o úředním jazyku v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 21. března 1939 zavádělo v protektorátu dvojjazyčné úřadování v německém a českém jazyce. Podle oběžníku ministerstva vnitra ze srpna 1939 měly protektorátní úřady nadále komunikovat s německými orgány pouze v jazyce německém, zatímco pro jednání mezi úřady autonomní správy byla zachována dvojjazyčnost. Obou jazyků mělo být použito rovněž při označování úředních budov, tvorbě razítek apod., některé důležité úřední dokumenty měly být také vydávány dvojjazyčně. Tato nařízení byla u četnictva zaváděna postupně a bezezbytku splnit se je podařilo do září 1940.[190]

U protektorátního četnictva nebyla znalost německého jazyka příliš rozšířena a německy mluvící četníci zase často nedosahovali potřebné úrovně jazykových vědomostí. V zájmu služby přitom byla „*od každého příslušníka sboru vyžadována znalost německého jazyka aspoň v takové míře,*

[188] SOkA Blansko, fond E 20 Četnická stanice Rájec nad Svitavou, kart. 145, inv. č. 272, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 294.
[189] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 22, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1940-1941, čís. jedn. 423 dův./40, fol. 9.
[190] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva*…, s. 185.

aby mohl s úspěchem služebně jednati i v jazyku německém… Je tedy nutné, aby každý sám a ve vlastním zájmu projevil snahu a iniciativu".[191] Od 26. října 1940 byly pro příslušníky četnictva zřízeny povinné kurzy německého jazyka ukončené jazykovou zkouškou.[192]

Z nařízení ZČV Brno se v těchto kurzech mělo jednotně používat učebnice němčiny od dr. Hanse Augustina, což usnadňovalo včlenění často služebně přemísťovaných četníků do nových kurzů.[193] Vyučování probíhalo dvakrát týdně po dvě hodiny mimo úřední dobu, kurzy pro začátečníky trvaly dva roky, pro pokročilé byly zřizovány pouze na jeden rok. Následnou závěrečnou jazykovou zkouškou musel projít každý jednotlivý četník, v případě opakovaného neúspěchu mu hrozilo krácení platu či propuštění z četnického sboru. Přesto se po prvních jazykových zkouškách na počátku roku 1942 ukázalo, že došlo jen k nepatrným pokrokům v ovládání jazyka.[194]

Ve snaze zlepšit jazykovou úroveň bylo nadřízenými místy doporučováno, aby se četníci přihlásili k odběru německých novin a periodik, zejména pak časopisu *Der Neue Tag*, který byl úředním publikačním listem říšského protektora. Četnické pátrací stanice, silniční kontrolní stanice a pohotovostní oddíly měly odběr tohoto časopisu dokonce nařízený.[195] Vedle jazykového studia měl časopis posloužit také jako prostředek pro seznámení s německou kulturou a mentalitou. Časopis *Bezpečnostní služba* (odborný časopis protektorátního četnictva) rovněž uveřejnil několik článků zaměřených na zlepšení jazykových znalostí četnictva, např. článek *Jak se učí bezpečnostní orgán jazykům*.[196] Další propagovanou pomůckou se stal odborný *Slovníček pro uniformovanou protektorátní policii a pomocné organisace*, který vyšel v roce 1942 a měl být příručkou „*prakticky upotřebitelnou, po níž sáhne nejen bezpečnostní orgán, který se teprve učí, ale i onen, jenž již německy mluví*".[197]

[191] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, čís. jedn. 731 dův./40, fol. 298.
[192] Četníci mohli být z účasti na kurzu osvobozeni pouze v případě, že prokázali dostatečnou znalost německého jazyka (např. předložením vysvědčení ze školy s vyučovací řečí německou), stále ale museli vykonat závěrečnou zkoušku.
[193] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 482, inv. č. 1661, čís. jedn. 1661/6 dův./1940, fol. 25.
[194] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 124, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1942-1945, čís. jedn. 110 dův./42, fol. 79.; SOkA Blansko, fond E 31 Četnická stanice Svitávka, kart. 213, inv. č. 451, Různé spisy 1939-1945, fol. 47-48.
[195] SOkA Blansko, fond E 36 Četnická stanice Roubanina, kart. 9, inv. č. 35, Důvěrné rozkazy 1941, fol. 242.
[196] Pelikán, Jan: *Jak se učí bezpečnostní orgán jazykům.* Bezpečnostní služba. Časopis pro úřady, sbory a orgány bezpečnostní 11, 1941, č. 8, s. 238-240.
[197] Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava 12, 1942, č. 7, nestránkováno (jde o reklamní sdělení na zadní obálce výtisku).

Navzdory přetrvávajícím jazykovým nedostatkům byla k 1. červnu 1942 zavedena němčina jako úřední a služební jazyk uniformované protektorátní policie. Nadále se mělo německy mluvit při každém služebním styku a německy měla být psána také všechna hlášení. Češtiny mohlo být použito pouze v případě, kdy oslovený občan nerozuměl německému jazyku. Nicméně ještě v následujícím roce se můžeme setkat se stížnostmi ohledně přetrvávajícího užívání dvojjazyčných spisů, chybné formy ústních hlášení apod., tyto kritizované nedostatky se nikdy nepodařilo zcela odstranit. Kurzy německého jazyka a příslušné jazykové zkoušky byly v rámci zjednodušení veřejné správy a zavedení totálního nasazení v září 1944 zrušeny. Výjimku tvořily složky uniformované protektorátní policie, kde měla výuka probíhat i nadále v plném rozsahu.[198]

6.6. Podíl četnictva na kolaboraci a perzekuci

Podíl protektorátního četnictva na kolaboraci s nacistickým režimem a na perzekucích namířených proti různým vrstvám české společnosti je v současné době stále zkoumanou otázkou.[199] V případě bezpečnostních složek je někdy obtížné určit hranici mezi běžným plněním služebních povinností (např. předání hlášení německému gestapu či dohled nad dodržováním protižidovských nařízení) a skrytou či otevřenou kolaborací. Nelze ovšem popřít, že k těmto skutečnostem ze strany protektorátních četníků docházelo.

Již na počátku existence protektorátu se kolaborace projevovala např. zvýšenou iniciativou a jistou horlivostí při vykonávání represivních nařízení, které byly vydány již za druhé republiky a které německé úřady ponechaly v platnosti. Jednalo se zejména o zásahy proti romskému či židovskému obyvatelstvu nebo proti příslušníkům komunistické strany.

Roku 1942 došlo k reorganizaci protektorátních bezpečnostních složek a jejich rozdělení na uniformovanou a neuniformovanou protektorátní policii. Četnictvo již nadále nepodléhalo české autonomní správě, ale přímé velení nad ním převzal velitel německé pořádkové policie. To umožnilo plně nasadit četnictvo ve prospěch německých úřadů a bezpečnostních složek, např. od roku 1944 se četníci museli účastnit protipartyzánských bojů a otevřených represí vůči protektorátnímu civilnímu obyvatelstvu.

---

[198] Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva…,* s. 186.

[199] Viz např. Perzi, Niklas: *Protektorátní policie a četnictvo. Stav zkoumání, ožehavé a otevřené otázky, hranice bádání*. In: Petráš, Jiří (ed.): In: Kolaborace. Kolaborace? Kolaborace! Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dne 5. května 2006. České Budějovice 2007 s. 16-26.

Mnozí z četníků se k tomuto nasazení hlásili i zcela dobrovolně – na výzvu ministra vnitra Bienerta „*Dobrovolníci vpřed!*“ z 9. listopadu 1944 se 123 členů protektorátních bezpečnostních složek (40 z nich bylo německé národnosti) přihlásilo ke službě u nově vznikajících protipartyzánských jednotek, tzv. operačních rot.[200] Bylo jim přislíbeno, že tyto jednotky budou dobře vyzbrojeny a zvlášť vycvičeny, velení mělo být svěřeno pouze německým důstojníkům.[201] „*Co se týče služného, stravy a zaopatření po pozůstalých, budou muži, kteří se přihlásí, postaveni na roveň kamarádům z německé policie*.“[202]

Zvláštní případ kolaborace představuje využití příslušníků četnictva jako strážných v koncentračních, sběrných, internačních, pracovních a jiných táborech. Ačkoliv nejčastěji byli četníci do těchto oddílů služebně převeleni, někteří z nich se taktéž přihlásili dobrovolně. Motivy mohly být různé – slib vyššího platu, snaha uniknout jednotvárné službě na venkově, záměr obohatit se na úkor vězňů apod. Četnické strážní oddíly působily mimo jiné také v koncentračním táboře v Terezíně nebo v romských sběrných táborech v Letech a v Hodoníně u Kunštátu. Někteří ze strážných zde nechvalně prosluli svojí krutostí k zadržovaným vězňům – jedním z nich byl i bývalý nadporučík četnictva Štefan Blahynka, který postupně působil jako velitel obou sběrných táborů.[203]

6.7. Odbojová činnost četnictva

Protiněmecký odboj v řadách četnictva nabýval značně rozdílných podob a mohl sahat od jisté pasivity při výkonu služebních povinností až po přímou podporu odbojových a partyzánských skupin. Otázka spolehlivosti protektorátního četnictva byla pro německé úřady vždy značně komplikovaná. Svědčí o tom jak dvojité systematické odzbrojení četnictva, tak i snaha dosazovat četníky německé národnosti na velící místa. Později byli na vybrané protektorátní četnické stanice zařazováni dokonce příslušníci německého četnictva, kteří zde měli dbát na řádný výkon každodenní služby.

Přesto se některým četníkům dařilo už od března 1939 alespoň malou měrou přispívat k maření německého válečného úsilí. Někteří z nich pomáhali s uschováním zbraní a vojenského materiálu

[200] Viz např. Perzi, Niklas: *Protektorátní policie a četnictvo*, s. 18.
[201] Vojáček, Ladislav: *Československé četnictvo*. Historický obzor 8, 1997, č. 5-6, s. 123-128, zde s. 128.
[202] SOkA Blansko, fond E 29 Četnická stanice Olešnice, kart. 167, inv. č. 332, Důvěrné spisy 1943-1944, fol. 264.
[203] Podrobněji viz Nečas, Ctibor: *Personál protektorátních cikánských táborů*. Vlastivědný věstník moravský 49, 1997, č. 3, s. 294-298.

družstev SOS a československé armády, jiní jen ledabyle prováděli domovní prohlídky u bývalých funkcionářů komunistické strany. Během války se množily případy, kdy četníci neoznámili pachatele některých hospodářských či politických trestných činů, ačkoliv jim byla jejich identita dobře známá. Rovněž se stávalo, že četníci věnovali více snah odhalení původce anonymního udání, než kolik jich věnovali vyšetření udání samotného. Méně výrazným způsobem odporu se stal bojkot povinných lekcí němčiny či některých jazykových nařízení, poslech zahraničního rozhlasu apod.

Někteří členové četnického sboru se rozhodli navzdory přísným zákazům podporovat vězně shromážděné v různých táborech po celém protektorátu.[204] Známým je například osud štábního strážmistra Josefa Brumovského z četnické stanice Sloup (pol. okr. Boskovice). Od 16. září 1942 byl odvelen ke strážní službě v internačním táboře ve Svatobořicích u Kyjova, kde se morálně i hmotně snažil podporovat české vězně. Pro svoji činnost byl už 5. října 1942 zatčen gestapem a uvězněn v Kounicových kolejích. Později si prošel celou řadou koncentračních táborů včetně Osvětimi, Buchenwaldu a Nordhausenu. Dne 15. dubna 1945 byl osvobozen spojeneckými jednotkami v táboře Bergen-Belsen, odkud se 30. května 1945 vrátil do Československa.[205]

Na konci války se účast četníků na odbojovém hnutí výrazně prohloubila. Ve velkém množství případů jednotlivé četnické stanice spolupracovaly s místními partyzánskými skupinami, které četníky „přepadávaly" a hromadně odzbrojovaly. Někteří z četníků se pak s těmito partyzánskými skupinami účastnili i závěrečných přestřelek proti ustupující německé armádě.

Celkem bylo v letech 1939–1945 zatčeno 506 příslušníků protektorátního četnictva (tj. asi 7 % příslušníků sboru)[206] pro podezření z páchání nepřátelské činnosti vůči říši, z toho bylo v obvodu zemského četnického velitelství Brno zatčeno 213 četníků (a také 110 četníků ve výslužbě).[207] Nacisté během války popravili 11 četnických důstojníků a 40 četníků nižších hodností,[208] další pak odsoudili k mnohaletým trestům ve věznicích a koncentračních táborech.

---

[204] Viz např. Kárný, Miroslav: *Zvláštní četnický oddíl v Terezíně a terezínští vězňové*. Litoměřicko – Vlastivědný sborník XXI.-XXII., 1985-1986, s. 37-50.
[205] SOkA Blansko, fond E 21 Četnická stanice Sloup, inv. č. 1, Památník četnické stanice Sloup 1890-1949, fol. 53.
[206] Perzi, Niklas: *Protektorátní policie a četnictvo*, s. 19.
[207] MZA, fond B 72, kart. 839, inv. č. 924, Seznamy příslušníků SNB a četnictva popravených, vězněných a perzekuovaných v letech 1940-1946, fol. 2-10.
[208] Marek, Jindřich: *Pražská četnická derniéra. Čeští četníci na barikádách*. Přísně tajné! Literatura faktu 19, 2015, č. 2, s. 79-94, zde s. 80.

6.8. Závěr války a poválečné období

Protektorátní četníci se v průběhu posledních válečných dnů velkou měrou zapojili do osvobozovacích bojů. S podporou partyzánských skupin přepadávali a odzbrojovali ustupující německé jednotky a v případě nutnosti se s nimi neváhali pustit do nebezpečných přestřelek. Při těchto akcích bylo na českém venkově zabito celkem 22 četníků a dalších 29 jich bylo zraněno.[209]

Pomoc četnictva a policie se ukázala být klíčovou zejména v průběhu pražského povstání. Plukovník četnictva Jan Voženílek již 5. května převzal budovu generálního velitelství uniformované protektorátní policie a ihned vydal telefonický rozkaz: „*V souvislosti s provedením státního převratu nařizuji, aby všichni příslušníci tamních štábů byli ihned svoláni do zbraně. Němečtí důstojníci a orgány buďtež zatímně zajištěni a velitelství od nich převzata*.“[210] Povstání se aktivně účastnilo přes 4 000 mužů policejního ředitelství Praha a okolo 400 četníků, kteří se zapojili především do bojů o budovu vinohradského rozhlasu a Staroměstské radnice. V těchto bojích bylo zabito dalších 10 četníků a 26 jich utrpělo různá zranění.[211] Účastníkem bojů pražského povstání byl rovněž štábní strážmistr Alois Zavadil, toho času ve stavu četnické stanice Velké Opatovice v boskovickém okrese.[212]

Konec války s sebou přinesl také konec existence četnického sboru. Již na dubnových jednáních košické vlády bylo na nátlak komunistů rozhodnuto o novém uspořádání bezpečnostních složek – dosavadní četnický a policejní aparát měl být zrušen a nahrazen jednotným Sborem národní bezpečnosti (SNB). Provedení těchto změn bylo uskutečněno směrnicí ministerstva vnitra č. 3700-26/6-45-V/4 ze dne 30. června 1945.[213] Navzdory novému názvu přijal SNB značnou část četnického a policejního personálu i rozsáhlou síť bývalých četnických stanic a policejních úřadů.

---

[209] Marek, Jindřich: *Pražská četnická derniéra. Čeští četníci na barikádách*. Přísně tajné! Literatura faktu 19, 2015, č. 2, s. 79-94, zde s. 89.
[210] Tamtéž, s. 79.
[211] Marek, Jindřich: *Nouzové řešení, výměna generací, či první čistka? Personální změny ve vedení čs. četnictva a policie v květnu 1945*. Sborník archivu bezpečnostních složek 11, 2013, s. 39-49, zde s. 42.
[212] Archiv bezpečnostních složek v Kanicích, fond N 5 Okresní správa SNB Blansko, kart. 26, inv. č. 317, Památník četnické stanice Velké Opatovice 1899-1946, nefol.
[213] Sedláček, Dag: *Právní úprava použití zbraní bezpečnostními složkami ve 2. pol. 20. století*. Magisterská diplomová Práce. PrF MU. Brno 2011, s. 9-10.

Sbor rovněž převzal značné množství četnických zvyklostí v oblasti organizace, úřední agendy, metod práce atd.[214]

Téměř ihned po svém vzniku začal Sbor národní bezpečnosti se svojí poválečnou očistou. V důsledku různých vyšetřování byly z jeho řad vyloučeny politicky nepohodlné osoby, ale také usvědčení zrádci a kolaboranti. V prvních poválečných dnech byli zproštěni služby všichni bývalí příslušníci četnictva, kteří se za protektorátu přihlásili k německé národnosti – celkem se mělo jednat o 152 mužů.[215] Náhradou bylo na přelomu let 1945–1946 přijato větší množství nových adeptů, jejichž důvěryhodnost nebyla předchozí protektorátní službou zkompromitována. U těchto uchazečů už přitom bylo dbáno na to, aby měli uspokojivý třídní původ a požadovanou politickou orientaci. Sbor národní bezpečnosti se stále více politizoval a prosazení zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, se stalo úspěchem komunistické strany.[216] Po provedení převratu v roce 1948 byli od SNB vyhozeni všichni bývalí četničtí důstojníci a do poloviny 50. let byli v několika čistkách vyhozeni také téměř všichni ostatní bývalí četníci.[217] Mnozí z nich byli i v následném civilním životě vystaveni perzekucím ze strany komunistického režimu.

[214] Machula, Jaroslav: *Sbor národní bezpečnosti (1945-1991)*. Magisterská diplomová práce. PrF MU. Brno 2012, s. 8.
[215] Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*, s. 57.
[216] Zákon o národní bezpečnosti č. 149/1947 Sb. ze dne 11. července 1947.
[217] Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918*-1945, s. 51.

7. Četnictvo v okrese Boskovice v letech 1939–1945

7.1. Období mnichovské krize a druhé republiky[218]

V politickém okrese Boskovice[219] bylo na začátku roku 1938 celkem 19 stálých četnických stanic, kde sloužilo 18 vrchních strážmistrů, 3 praporčíci a 56 štábních strážmistrů nebo strážmistrů, tedy dohromady 77 četníků.[220] V soudním okrese Blansko byly umístěny četnické stanice Blansko, Černá Hora, Jedovnice, Ostrov u Macochy, Rájec a Sloup, v soudním okrese Boskovice četnické stanice Boskovice, Letovice, Protivanov, Skalice, Svitávka, Šebetov a Žďárná a v soudním okrese Kunštát četnické stanice Hodonín, Kunštát, Křetín, Lysice, Olešnice a Rovečné. Jako okresní velitel četnictva zde od roku 1930 působil nadporučík výkonný Josef Mäutner,[221] jeho zástupcem byl v říjnu 1938 jmenován nadporučík výkonný Jan Grüber I.

Z hlášení o situaci v okrese během prvního pololetí 1938 vyplývá, že poměry u četnictva boskovického okresu byly uspokojivé, nevyskytly se zde žádné větší prohřešky ani nedostatky, pouze vzrůstající množství kancelářské agendy bylo viděno negativně. Trestná činnost v okrese se množstvím ani závažností nevymykala běžnému průměru, nejčastější byla drobná hospodářská kriminalita (mírně se zvýšil počet případů pytláctví a lesních krádeží).[222]

Částečná květnová mobilizace proběhla v boskovickém okrese bez větších obtíží. V památnících četnických stanic a ve služebních knihách můžeme najít jen strohé zmínky, např. „*... částečná mobilisace dne 21. 5. 1938 měla ve zdejším služebním obvodě hladký průběh. Povolaní branci nastoupili podle povolávacích rozkazů včas a nikde nedošlo k žádným incidentům*“.[223] Podobně zde proběhla i mobilizace zářijová – jedinou komplikaci představovala srážka a vykolejení dvou nákladních vlaků na nádraží v Rájci v ranních hodinách 23. září. Při nehodě zahynul železniční zřízenec Antonín Dvořáček a bylo vykolejeno 26 vagónů. Odklízení následků nehody trvalo

[218] Viz také Ott, Matěj: *Četnictvo v okrese Boskovice v letech 1938-1939*. Bakalářská diplomová práce. FF MU. Brno 2017.
[219] K roku 1930 měl politický okres Boskovice rozlohu 833 km2, spadalo do něj 154 obcí s celkem 89 915 obyvateli, z nichž 99 % bylo české národnosti, zbylé 1 % připadalo na české Němce a boskovické židy. Informace podle Mleziva, Štěpán: *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Praha 2010, s. 119.
[220] MZA, fond B 72, kart. 514, inv. č. 532, Výkazy stavu četnictva, fol. 53.
[221] V průběhu 30. let byl povýšen do hodnosti kapitána výkonného.
[222] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 459, inv. č. 501, čís. jedn. 525 dův./38 ze dne 7. 7. 1938, fol. 123.
[223] SOkA Blansko, fond E 14, kn. 7, inv. č. 12, Památník četnické stanice Blansko 1918-1948, fol. 49.

několik dní a znamenalo podstatné zdržení pro vlaky dopravující právě mobilizované záložníky a jiný vojenský materiál.[224]

Na přelomu srpna a září 1938 došlo k všeobecnému zhoršení bezpečnostní situace, někteří četníci byli z boskovického okresu odveleni za účelem posílení jiných četnických oddílů. Například strážmistr Antonín Adam z Blanska byl 26. srpna převelen k četnickému pohotovostnímu oddílu ve Znojmě. V průběhu září bylo také několik četníků odveleno k zemskému vojenskému velitelství v Brně, kde sloužili jako polní četníci – např. štábní strážmistr Jan Fučík a strážmistr Rudolf Brosch z četnické stanice Černá Hora nebo strážmistr Rudolf Štětina z četnické stanice Blansko. Vybrané stanice v okrese byly od 26. září (tedy tři dny po vyhlášení všeobecné mobilizace) na několik týdnů doplněny o tzv. náhradní četníky. Jednalo se o povolané armádní záložníky, kteří měli zesílit běžné četnické hlídky. Za stejným účelem byli do služby krátkodobě povoláni také někteří četníci ve výslužbě – např. v dobové terminologii „reaktivovaný" strážmistr Karel Věžník byl od 29. září umístěn na četnické stanici v Rájci.[225] Všechna tato opatření byla ale pouze dočasného rázu.

Podpisem mnichovské dohody bylo s konečnou platností rozhodnuto o odstoupení části československého území a v důsledku toho se politický okres Boskovice stal pohraničním okresem. To s sebou přinášelo zvýšené nároky na dosavadní výkon četnické služby i zcela nové povinnosti (např. neustálé hlídkování podél státních hranic nebo vykonávání pasových kontrol). Protože střežení nové státní hranice byla přikládána prvořadá důležitost, bylo četnictvo v boskovickém okrese reorganizováno a také náležitě posíleno. Na dosavadních 19 stanic v okrese bylo podle návrhu z 12. října zařazeno dalších 30 mužů.[226] O tři dny později byl na rozkaz zemského velitele přemístěn do Boskovic také četnický pohotovostní oddíl Šumperk a vznikl tak četnický pohotovostní oddíl Boskovice.[227]

Další posilou se stal armádní 13. pěší pluk pod velením plukovníka Karla Čejky, přemístěný do Boskovic 6. října. Vojáci tohoto pluku se dopoledne 31. října významnou měrou podíleli na boji u Moravské Chrastové, poté co byla tato vesnice předešlé noci obsazena

[224] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 42-43.
[225] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 147, inv. č. 273, Obyčejné spisy 1938, nefol.
[226] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 460, inv. č. 693, čís. jedn. 745/2 dův./1938 ze dne 12. října 1938, fol. 114.
[227] Podle rozkazu čís. jedn. 694 dův./38 měl být ČPO do Boskovic přemístěn s veškerým vybavením včetně autokaru a ostatních motorových vozidel, pouze školní četa nebyla přesunuta do Boskovic, ale k ČPO v Moravské Ostravě. Dohledací obvod nového ČPO Boskovice byl tvořen politickými okresy Boskovice, Litovel a Prostějov.

německými ordnery. Střetnutí se účastnil také boskovický četnický pohotovostní oddíl (velel vrchní strážmistr Jan Pírek) a příslušníci boskovické četnické stanice vrchní strážmistr František Petřík, štábní strážmistři František Neuhybel a Jindřich Smékal a strážmistři Alois Řezníček II., Oldřich Budík a František Paroulek.[228] Srážka skončila československým vítězstvím, na české straně byli dva padlí vojáci (svobodník Antonín Černý a vojín Bedřich Stuchlík[229]) a osm zraněných (vojíni Tomáš Morávek a Alois Žatka svým zraněním později podlehli[230]).

Pokračující reorganizace vyústila 30. října 1938 v přiřazení několika četnických stanic z bývalého politického okresu Moravská Třebová k okresnímu četnickému velitelství v Boskovicích. Konkrétně se jednalo o stanice Chornice,[231] Jevíčko, Kladky, Roubanina (prozatímní), Úsobrno, Velké Opatovice a Vranová Lhota ze soudního okresu Jevíčko a četnickou stanici Městečko Trnávka[232] ze soudního okresu Moravská Třebová. Posledním krokem bylo založení několika nových prozatímních četnických stanic v těsné blízkosti demarkační čáry – v říjnu 1938 to byla četnická stanice Rozhraní a v listopadu četnické stanice Bělá, Buková, Horní Štěpánov a Pečíkov.[233] Všechny tyto změny způsobily, že počet stanic podřízených okresnímu veliteli v Boskovicích vzrostl ke konci roku 1938 z 19 na 32,[234] z toho 11 se přímo podílelo na střežení státní hranice.[235] V této podobě vydržela organizace četnictva na Boskovicku až do září 1939.

[228] SOkA Blansko, fond E 23 Četnická stanice Boskovice, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 44.
[229] Henzl, Milan: *Přepadení Moravské Chrastové svitavskými ordnery 31. října 1938. Vzpomínka pamětníka události*. Vlastivědný sborník moravský 50, 1998, č. 4, s. 345-357, zde s. 354.
[230] Gruntová, Jitka – Vašek, František: *Boj o hranici. Moravská Chrastová 1938*. Druhé doplněné vydání. Praha 2018, s. 60. Můžeme se setkat také s údajem tři padlí přímo na bojišti a jeden smrtelně raněný, např. Pohorský, Vladimír: *O hranice se nejedná, o hranice se střílí!*. In: Kolektiv autorů (eds.): Hraničáři pod Luží ´38. Horní Světlá 22. září 1938. Druhé opravené vydání. Dvůr Králové nad Labem 2004, s. 46-118, zde s. 91
[231] Dne 24. listopadu 1938 byla obec Chornice odstoupena Německu a stanice přesunuta do Jaroměřic, pol. okr. Boskovice.
[232] Dne 24. listopadu 1938 bylo Městečko Trnávka odstoupeno Německu, četnická stanice se o den dříve přesunula do Bezděčí, pol. okr. Boskovice.
[233] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 460, inv. č. 693, čís. jedn. 3032/1938 ze dne 2. prosince 1938, fol. 105-106.
[234] Z těchto 32 stanic celkem čtyři (Bezděčí, Kladky, Pečíkov, Vranová Lhota) administrativně podléhaly četnickému oddělení Olomouc a OČV Boskovice nad nimi nemělo žádnou pravomoc. Přesto se vyskytují na seznamu četnických stanic v okrese Boskovice, který vydalo zemské četnické velitelství Brno. Viz MZA, fond B 72, kart. 514, inv. č. 530, čís. jedn. 496/39, fol. 1.
[235] Četnické stanice v Rozhraní, Roubanině, Bělé u Jevíčka, Jevíčku, Jaroměřicích, Úsobrnu, Horním Štěpánově, Bukové, Kladkách, Bezděčí a Pečíkově. Na střežení státní hranice se podílely společně s finanční stráží, která měla svoje oddělení v Rozhraní, Roubanině, Bělé u Jevíčka, Jevíčku, Jaroměřicích, Úsobrnu a Horním Štěpánově-Nových sadech. Informace podle MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 461, inv. č. 835, fol. 2-11.

Jedním z největších problémů druhorepublikového četnictva se stala nadpočetnost – četníků bylo pro zmenšený stát až příliš mnoho. Také okresní četnické velitelství v Boskovicích se muselo vypořádat s příchodem velkého počtu četníků, kteří sem byli evakuováni ze zabraného území. Jen částečným řešením se ukázal být výnos ministerstva vnitra ze 7. října 1938, kterým bylo oznámeno, že četníci všech hodností mohou do 20. října 1938 podat žádost o propuštění. Přednostně mělo být vyhověno zvláště četníkům z pohraničí, kteří se po kvapné evakuaci často ocitli v tíživé majetkové situaci.[236] Možnosti ovšem ve velké míře využívali také četníci hlásící se k německé národnosti, kteří další službu v československém četnickém sboru nepovažovali ve změněné politické situaci již nadále za perspektivní. V boskovickém okrese si žádost o propuštění podali vrchní strážmistr Karel Felkl z četnické stanice Sloup, vrchní strážmistr Leopold Schmid z ČS Jedovnice, štábní strážmistr Josef Müller z ČS Svitávka, štábní strážmistr Josef Weiser z ČS Rájec a strážmistr Alois Römer z ČS Sloup.[237] Všem těmto žádostem bylo v průběhu října 1938 vyhověno.

I přes různá další opatření se na dosavadních i nově zřizovaných četnických stanicích v okrese stále nacházelo velké množství četníků, což sebou přinášelo značné ubytovací potíže. Jen málokterým četníkům s rodinami se podařilo najít si v novém působišti soukromý byt, zpravidla byly všechny obsazeny jinými uprchlíky z odstoupeného území. Z hlášení zemského četnického velitele vyplývalo, že „*ubytování pohraničních četnických stanic (definitivních i prozatímních) jest s ohledem na zvýšený početní stav těchto stanic a pro nedostatek bytů většinou nouzové. Zlepšení nelze očekávati… …Ubytování ženatých četníků na pohraničních četnických stanicích působí značné těžkosti, ježto tyto stanice jsou umístěny téměř výhradně v zemědělských obcích, kde je málo nájemných domů a bytů*“.[238]

Typickým příkladem je situace vrchního strážmistra Čeňka Tesaře, který byl evakuován z četnické stanice Německá Húzová a k 1. listopadu 1938 zařazen na četnickou stanici Rovečné. Nebyl ovšem schopen získat v Rovečném či blízké Olešnici byt pro svoji rodinu nebo alespoň prostor k uskladnění svého bytového zařízení. Proto se už 16. listopadu obrátil na zemské velitelství s prosbou o vhodnější umístění, odvolávaje se na svoji dlouholetou náročnou službu u četnictva

[236] MZA, fond B 72, kn. 225, Denní rozkazy ZČV Brno 1938, čís. jedn. 9409/1938 ze dne 7. 10. 1938, nefol.
[237] Tamtéž, čís. jedn. 20.300/38 ze dne 19. 12. 1938, nefol.
[238] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 470, inv. č. 858, čís. jedn. 65 dův./1939, fol. 16.

i tíživou finanční situaci, která mu znemožňovala žít odděleně od rodiny a platit dvojí nájemné.[239] Žádosti nebylo vyhověno a vrchní strážmistr Tesař sloužil v Rovečném až do roku 1945.

Je ovšem nutné poznamenat, že ministerstvo vnitra dělalo vše proto, aby tíživou situaci všem četníkům co nejvíce ulehčilo. Velení četnictva bylo svým podřízeným ochotno hradit stěhovací výdaje, poskytovat jim odškodné, zálohy k platu či diety odloučených od rodin a udělovat mimořádné dovolené k přestěhování. Významnou pomocí se v prosinci 1938 stalo vyhlášení tzv. státní akce stěhovací, kterou se rozumělo „*hromadné přestěhování bytových zařízení a svršků, zanechaných v území odstoupeném říši Německé a republice Polské*“.[240]

Druhým velkým problémem se na podzim roku 1938 stalo materiální zabezpečení četnictva. Mnozí četníci přicházející z pohraničí tam museli zanechat velkou část své výzbroje a výstroje, ať už z důvodu násilného odzbrojení, či z důvodu kvapného odchodu. Například na letovické četnické stanici sloužící strážmistr Oldřich Pretsch byl 22. září na své bývalé stanici Javorník přepaden ordnery a byla mu dána jen pětiminutová lhůta k evakuaci.[241] Zemské četnické velitelství urychleně vydávalo všem dotčeným četníkům alespoň ty nejdůležitější výstrojní součástky (a především zbraně), ale dosáhnout plné vybavenosti trvalo několik měsíců.

Podobně na tom byly samotné četnické stanice – ty stávající neměly vybavení v množství adekvátním k počtu nově zařazených četníků, zatímco prozatímně zřizované stanice trpěly nedostatkem všeho, od lůžkovin po tiskopisy. Např. prozatímní četnická stanice Buková, která zahájila služební činnost začátkem prosince 1938, neměla ještě v únoru následujícího roku k dispozici žádné služební knihy ani kancelářské pomůcky.[242] Ze 7. března 1939 pak pochází urgence velitele stanice ohledně udělení pokutových bloků pro všechny zdejší četníky.[243]

V první polovině března 1939 byl určitý počet četníků ze zdejšího okresu vyslán na Slovensko,[244] „*aby tam s ostatními* [četníky] *zabránili odtrhnutí Slovenska od Českých zemí*“.[245] Při útoku demonstrantů na budovu sborového velitelství Hlinkovy gardy v Bratislavě, kterou četnictvo

[239] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 76, inv. č. 308, Obyčejné spisy 1938, fol. 1160.
[240] SOkA Blansko, fond E 29, kart. 171, inv. č. 333, Obyčejné spisy 1938, fol. 74.
[241] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 122, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 421.
[242] Státní okresní archiv Prostějov, fond Četnická stanice Buková, kart. 4, inv. č. 22, Korespondence 1939, fol. 839.
[243] Tamtéž, nefol.
[244] K výjimečnému stavu na Slovensku a tzv. Homolovu puči viz např. Zudová-Lešková, Zlatica: *Výnimočný stav na Slovensku v marci 1939 a „Homolov puč“*. In: Bystrický, Valerián – Michela, Miroslav – Schvarc, Michal a kol. (eds).: Rozbitie alebo rozpad? Historické reflexie zániku Česko-Slovenska. Bratislava 2010, s. 384-391.
[245] SOkA Blansko, fond E 15 Četnická stanice Černá Hora, kn. 1, inv. č. 1, Památník 1918-1948, fol. 44.

10. března obsadilo, utrpěl štábní strážmistr Ladislav Vavříček z četnické stanice Kunštát těžké zranění. „*V tom jeden z útočníků uchopil ho za řemeny od služební brašny a opasek a při tom přiložil brovning na krk šstrážm. Vavříčka. V tom se tento náhle sehnul, útočník vystřelil, takže pouze šťastnou náhodou nebyl zasažen. Po tomto okamžiku udeřil ho některý z útočníků nějakým tupým předmětem do levého spánku. Rány byly tak prudké, že upadl na okamžik do bezvědomí*.“[246] Zranění zanechalo štábnímu strážmistru Vavříčkovi trvalé následky, kvůli nimž musel v srpnu 1939 odejít do trvalé výslužby.[247]

Snahy o udržení Slovenska se 14. března ukázaly jako neúspěšné a po jeho osamostatnění byli četníci odzbrojeni a posláni zpět ke svým útvarům. Spolu s nimi dorazila v březnu 1939 také druhá vlna evakuovaných četníků – jednalo se o české četníky sloužící na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kteří se stali nežádoucími. Na četnickou stanici v Olešnici byl evakuován praporčík Mikuláš Kočan, který předtím sloužil na četnické stanici Douhá (četnické oddělení Sevluš, Podkarpatská Rus) a průběh svojí evakuace popsal v podrobném hlášení. „*...U zem. četn. vel. v Hustu* [tj. Chustu] *bylo soustředěno celkem asi 400 četníků a pochodovali jsme pak i s důstojníky a zem. četn. vel. v čele z větší části ozbrojeni směrem do Ťačova, kde jsme přešli pohraniční most do Rumunska. Za pochodu v obci Sekernice, okres Chust, byl z našich řad příslušníky „Siče“ polskými emigranty zákeřně zastřelen na silnici strážmistr Václav Fořt z četnické stanice Perechrestná. Jeho mrtvolu jsme odvezli vojenským nákladním autem do Rumunska, kde byla pohřbena. V obci Buštině napadli nás „Sičovci“ silnou palbou z pušek a kulometů, při čemž byl z našich řad zastřelen jeden člen finanční stráže, jehož jméno si již nepamatují. V tom dorazil do Buštiny vojenský oddíl dělostřelectva a obrněná auta, která nám další pochod uvolnili… …Cestu domů jsem vykonal s celým transportem přes Rumunsku, Jugoslávii a Rakousko*.“[248]

7.2. Březen 1939 a následující měsíce

Již ve večerních hodinách 14. března 1939 se četnictvo boskovického okresu připravovalo na možnost německého vpádu do Československa. Okresní četnický velitel tehdy vydal

[246] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 105, inv. č. 192, Obyčejné spisy 1939, fol. 224.
[247] Tamtéž, fol. 225.
[248] SOkA Blansko, fond E 29, kart., kart. 172, inv. č. 333, Obyčejné spisy 1939, fol. 635.

„*ústní rozkaz k okamžitému zničení všech mobilizačních a důvěrných protokolů a spisů. Dříve než Němci obsadili Moravu byly všechny mob. a dův. protokoly a spisy spáleny*“.[249]

Jen o několik hodin později obdržely všechny četnické stanice telefonický rozkaz ZČV v Brně. „*Dne 15. 3. 1939 o 6 hod. ráno obsadí německá vojska všemi směry naše území, aby odzbrojila naši armádu. Nesetká-li se nikde s odporem, bude obsazení jen přechodné a bude nám dána možnost autonomie. Setká-li se vojsko se sebe menším odporem, bude to míti v zápětí nejkrutější následky. Vyrozuměte ihned všechny orgány, aby vojsku nekladly odpor nebo překážky. Všem nařízením německého vojska, ať se za všech okolností vyhoví… Působte v tomto směru na obyvatelstvo… Dodatek: Bude-li německé vojsko chtíti odzbrojiti policii a četnictvo, budiž mu vyhověno a zbraně vydány…*“[250]

Obsazení boskovického okresu proběhlo bez vážných incidentů, německé vojenské kolony velkou částí obcí pouze projely, popřípadě se zdržely jen na pár hodin. Samotné Boskovice byly obsazeny asi 2 000 německých vojáků ze 4. Schützenregimentu,[251] další velké posádky byly umístěny v Blansku (nejprve na místním nádraží krátce zastavil německý pancéřový vlak a 16. března se zde ubytoval německý dělostřelecký oddíl[252]) a Černé Hoře (bylo zde ubytováno 300 vojáků „*16. pancéřové německé baterie*“[253]).

Podobně jako na jiných místech protektorátu, také na Boskovicku bylo četnictvo brzy po německé invazi odzbrojeno. Dne 13. dubna 1939 příslušníci Schutzpolizei pod velením poručíka Seifa v boskovickém okrese zabavili celkem 95 četnických karabin včetně bodáků, 97 služebních pistolí a téměř 8 000 nábojů. Na stanicích bylo ponecháno jen 58 karabin a 19 pistolí s omezeným množstvím munice, přičemž těmito zbraněmi měli být vyzbrojeni jen zcela spolehliví četníci. O den později nadporučík výkonný Bedřich Dvořák (zástupce okresního velitele) ve svém hlášení upozornil, že: „*Tato výzbroj naprosto nestačí k výkonu bezpečnostní služby v okrese, která je tím úplně ochromena. Odzbrojení četnictva nezůstalo utajeno obecenstvu… …což může míti neblahý vliv na bezpečnostní poměry v okrese a povzbudí k trestné činnosti nekalé živly, vědoucí,*

[249] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 56.
[250] SOkA Blansko, fond E 19 Ostrov u Macochy, kn. 155, inv. č. 189, Památník 1918-1950, fol. 39-40.
[251] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník 1918-1948, fol. 44.
[252] SOkA Blansko, fond E 14, kn. 7, inv. č. 12, Památník 1918-1948, fol. 49
[253] ABS Kanice, fond N 5, kart. 7, inv. č. 101, s. 1.

že četnictvo je takřka bezmocné.“[254] Německá okupační zpráva si hrozící nebezpečí uvědomovala a v průběhu roku 1939 byla část výzbroje na stanice v okrese vrácena – např. v prosinci 1939 bylo na okresní četnické velitelství zasláno 60 pistolí a 900 nábojů (ke každé pistoli bylo určeno kožené pouzdro, dva zásobníky a 15 nábojů), které měly být podle potřeby rozděleny na jednotlivé stanice.[255]

Na četnické stanici v Hodoníně sloužili k 13. dubnu 1939 čtyři četníci, kteří měli k dispozici výzbroj v podobě dvou pušek a dvou pistolí. Ještě před nařízeným odzbrojením tedy strážmistři Benedikt Bednář a Maxmilián Hvižď postrádali své služební karabiny, které jim byly odebrány během jejich březnového odvelení na Slovensko. Po odevzdání zbraní Němcům zůstala na stanici jediná puška s 60 náboji v držení strážmistra Bohumila Hrazdiry.[256] Velitel stanice vrchní strážmistr Jan Starý v průběhu dubna poslal na OČV následující žádost: „*Hlásím, že po odevzdání střelných zbraní zůstala na zdejší stanici pouze 1 karabina. Ježto nynější stav zdejší stanice činí 1+3 jest k výkonu služby nezbytně třeba vícero střelných zbraní a prosím proto o přidělení služebních pistolí*.“[257] Žádosti bylo v květnu 1939 vyhověno a v srpnu téhož roku máme na stanici doloženou výzbroj v počtu jedné četnické karabiny s 15 náboji a dvou pistolí s celkem 32 náboji.[258] V prosinci 1939 došlo k poslední inventární změně a na stanici se nyní nacházely dvě pušky vz. 33 s celkem 30 náboji, čtyři pistole vz. 24 s celkem 60 náboji a také čtyři služební šavle.[259] Dosáhnout stavu výzbroje odpovídajícího novým předpisům tedy na této stanici trvalo téměř devět měsíců.

Vedle odzbrojení četnictva probíhalo také odzbrojení civilního obyvatelstva. Ačkoliv částečné odzbrojení „*z důvodů veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti*“[260] proběhlo na Moravě již v září 1938, většina těchto zbraní se vrátila zpět do rukou svých majitelů. Proto okupační úřady nařídily na přelomu března a dubna 1939 novou vlnu odzbrojení všech obyvatel protektorátu. Zbraně měly být shromažďovány na četnických stanicích nebo obecních úřadech, kde si je postupně přebírala

[254] MZA, fond B 72, kart. 514, inv. č. 533, Sběrný spis pro zprávy o odzbrojení četnictva 1939, čís. jedn. 74-1/39 dův., fol. 77.
[255] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 189.
[256] Tamtéž, fol. 175.
[257] Tamtéž, fol. 178.
[258] Tamtéž, fol. 174.
[259] Tamtéž, fol. 188.
[260] Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Četnická stanice Bezděčí, kart. 11, vyhláška zemského prezidenta čís. 32.150/I/7, nefol.

německá policie. Výjimku tvořily lovecké zbraně, na které si ovšem jejich majitelé museli vyžádat zvláštní povolení německých úřadů. Některé z těchto loveckých zbraní byly soukromě vlastněny také místními četníky – o povolení si požádali např. vrchní strážmistr Leopold Valenta a strážmistr Josef Hauser z četnické stanice Rozhraní. Ke své žádosti oba shodně uvedli zdůvodnění „*příležitostná účast na honu jako host a odstřel škodné zvěře*“.[261] Lhůta k odevzdání civilních zbraní v boskovickém okrese byla na základě rozhodnutí prostějovského oberlandrátu prodloužena až do 20. srpna 1939.[262]

Po odzbrojení četnictva a civilního obyvatelstva se pozornost obrátila k jiným, ale neméně naléhavým problémům. Velení četnictva brzy rozpoznalo důležitost toho, aby bylo pravidelně informováno nejen o náladě obyvatelstva, ale také o jeho politických názorech. Dne 24. března 1939 proto zemský četnický velitel v Brně vydal rozkaz, aby všechny četnické stanice předložily do konce měsíce příslušná hlášení, zvláštní pozornost měla být věnována také reakci civilního obyvatelstva na obsazení státu německou armádou.[263] Četnická stanice Jaroměřice hlásila, „*že zprávy o vojenském obsazení Čech a Moravy německým vojskem byly přijaty obyvateli našeho služebního obvodu s klidem a s důvěrou v naše vládní činitele. Všichni se podřídili skutečnosti a víře, že to co nařídili vládní činitelé je dobré a prospěšné…*“[264] Ostatní dochovaná hlášení z boskovického okresu byla napsána v podobném duchu.

Navzdory těmto oficiálním hlášením se situace ukázala být do jisté míry odlišná a již v dubnu a květnu se objevují první známky nespokojenosti a protestů. Vděčnou záminkou se ukázala být zejména data 20. dubna (narozeniny Adolfa Hitlera) a 1. května. Na budově německého velkostatku v Rájci byl v noci na 20. dubna roztrhán vyvěšený říšskoněmecký prapor. Podle vyšetřovacího spisu bylo po pachateli zavedeno intenzivní, ale neúspěšné pátrání[265] – až poválečný zápis z památníku četnické stanice prozrazuje, že identita pachatele byla místním četníkům v době vyšetřování známa, rozhodli se však proti němu nezakročit a případ po čase odložili.[266] Stejné noci byl u obce Pamětice v obvodu četnické stanice Šebetov naopak vyvěšen prapor zhotovený z bílého prostěradla a našité hvězdy z rudého plátna.[267] „*Pátrání po pachatelích zúčastnilo se na rozkaz*

[261] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Četnická stanice Rozhraní, kart. 9, nefol.
[262] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 73, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 1621.
[263] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 70.
[264] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 511/3, čís. jedn. 9 dův./39 ze dne 29. 3. 1939, fol. 1.
[265] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 511/15, fol. 7.
[266] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 43.
[267] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 511/18, čís. jedn. 87 dův./39, fol. 3.

velitelství četn. oddělení v Brně i četnictvo pohotovostního oddílu. Pachatelé vypátrání nebyli. Četnictvo nemělo zájem na vypátrání pachatelů a souhlasilo s činem tak, jako obyvatelstvo celého zdejšího obvodu.“[268] Další prapor se sovětskou symbolikou byl vyvěšen ještě v noci z 1. května nedaleko Kunštátu na dřevěné trigonometrické věži – ani v tomto případě se pachatele nepodařilo vypátrat.[269]

Dalším způsobem, jak obyvatelstvo boskovického okresu v prvních měsících existence protektorátu vyjadřovalo svoji nespokojenost, se staly různé protestní nápisy psané po zdech. „*Během této napjaté situace stalo se vícekráte, že v Boskovicích se objevily protiněmecké nápisy na stěnách a rozích. Nápisy zněly: „Ať žije Beneš – Stalin“. Službu konající četnické hlídky odstraňovaly nápisy, aby z toho nevznikly represálie pro české obyvatelstvo*.“[270] Také byly rozšiřovány první protiněmecké letáky a letáky namířené proti protektorátní vládě – v květnu roku 1939 to byly zejména letáky *Jak vypadá Národní souručenství?*, které se objevily hned v několika staničních obvodech.[271]

Pravidelná měsíční hlášení o náladě obyvatelstva měla být předkládána i nadále, později byla vyžadována jen v případě zvláštních událostí (v takovém případě měla být přiložena také kopie hlášení v německém jazyce). Mezi jejich příjemce se zařadilo okresní četnické velitelství a okresní úřad v čele s hejtmanem – právě na žádost okresního úřadu v Boskovicích měly četnické stanice od května roku 1939 předkládat rovněž zprávy zahrnující poznatky o stavu zásobování a hospodářské situaci obyvatelstva. Tyto zprávy měly být podávány dvakrát měsíčně, později už každý týden.[272] Kvůli častému předkládání se texty stávaly banálními a postrádaly informační hodnotu, což bylo ze strany okresního úřadu několikrát kritizováno.[273] Nakonec bylo předkládání zpráv o hospodářské situaci ke dni 4. listopadu 1941 zrušeno.[274]

[268] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 56.
[269] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 511/24, čís. jedn. 42 dův./1939, fol. 3.
[270] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 45.
[271] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 464, inv. č. 511/36, fol. 21, 50-51; inv. č. 511/37, fol. 17, 18, 23-26, 44-45, 49.
[272] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 22, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 955.
[273] Typické hlášení pak mohlo vypadat zhruba takto: „*Četnická stanice Boskovice k nařízení okresního hejtmana hlásí, že v uplynulém týdnu od 1. do 8 července 1941 nedošlo ve zdejším služebním obvodě k žádné ilegální politické činnosti. Hospodářská situace zůstává nezměněna. Nezaměstnanost se nevyskytla*.“ SOkA Blansko, fond E 23, kart. 35, inv. č. 30, Důvěrné spisy 1941, fol. 372.
[274] SOkA Prostějov, fond Četnická stanice Horní Štěpánov, kart. 2, inv. č. 29, Korespondence důvěrná 1939-1941, čís. jedn. 668 dův./41, nefol.

Další povinností četnictva se v polovině dubna 1939 stalo provedení domovních prohlídek u bývalých funkcionářů a členů komunistické strany v boskovickém okrese. Prohlídky byly nařízeny, protože vrchní zemský rada v Prostějově vzal v pochybnost správnost výsledků domovních prohlídek provedených v únoru téhož roku.[275] Při těchto nových prohlídkách nebylo vesměs „*ničeho nalezeno co by se týkalo strany komunistické, poněvadž veškeré dopisy a tiskopisy byli těmito již v roce 1937 zničeny. Bývalí funkcionáři komunistické strany jsou stále vedeni v patrnosti a nebylo doposud ničeho zjištěno, že by tito nějakým způsobem prováděli nějakou agitaci pro komunistickou stranu*“.[276] Prostějovská služebna gestapa si o měsíc později alespoň vyžádala vypracování podrobných seznamů všech bývalých členů komunistické a sociálně demokratické strany.[277]

V průběhu roku 1939 došlo u četnictva boskovického okresu k prvním personálním čistkám. Podle rozkazu zemského velitelství v Brně čís. jedn. 1010 dův./1939 ze dne 30. srpna 1939 měly být na každé stanici pořízeny seznamy četníků, kteří během první světové války absolvovali službu v legiích. Tito četníci pak byli během následujících měsíců a let postupně zbavováni služby. Ačkoliv nejsou záznamy o počtu sloužících četníků-legionářů v boskovickém okrese úplné, podle zařazovacích listin zemského velitelství z let 1938–1940 zde sloužilo minimálně 24 bývalých legionářů, z toho 11 vrchních strážmistrů, 1 praporčík a 12 štábních strážmistrů. Ke dni 14. září 1939 bylo již pět z těchto četníků trvale penzionováno – vrchní strážmistr Albert Janečka z četnické stanice Ostrov u Macochy, vrchní strážmistr Josef Neradil z ČS Černá Hora, štábní strážmistr Karel Hájek II. z ČS Letovice, štábní strážmistr Jan Salát z ČS Jedovnice a štábní strážmistr Václav Vrána z ČS Rovečné.[278]

Neustálý příval nových povinností a rozkazů, které museli četníci v období po 15. březnu 1939 vyplnit, se negativně projevil na kázni uvnitř četnického sboru i na úrovni pokračovacího výcviku. Kritizováno bylo mimo jiné také nedbalé a nevojenské vystupování vůči nadřízeným a vůči říšskoněmeckým důstojníkům. Zemský četnický velitel se marně spoléhal na „*dobré jádro svých*

[275] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, nefol.
[276] SOkA Blansko, fond E 19, kart. 128, inv. č. 218, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 44.
[277] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, nefol.
[278] MZA, fond B 72, kn. 125, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1938-1940.

četníků, kteří se nedají odvrátiti od tradiční kázně a pořádku ani změnou poměrů, ani dočasným osobním utrpením…“[279]

Ačkoliv se velení četnictva neustále snažilo připomínat všem svým podřízeným jejich povinnosti ve změněné politické situaci, přivyknutí těmto novým poměrům nebylo jednoduchou záležitostí. Ještě v srpnu 1939 musel okresní velitel v Boskovicích trvat na tom, že všichni četníci mají povinnost „*do 24 hodin se přeorientovat kladně k novému režimu…* [a] *konkrétní chování k novému režimu zachovat za všech okolností, jde o zachování národa a Protektorátu. Protiněmecké incidenty se nesmí vyskytnout*“.[280] Zároveň upozorňoval, že „*Nezdravení říšskoněmeckých důstojníků, policie a úředníků musí přestat. Tito poukazují na to, že nejsou nezdraveni z nějakého přehlédnutí ale z nepřátelství českých četníků k nim… Velitel stanice je zodpovědný, že na stanici bude družnost a kamarádství*.“[281]

7.3. Organizace četnictva a ostatních bezpečnostních složek

V průběhu existence protektorátu docházelo v četnickém sboru k malým, zato však neustálým organizačním změnám. Nejinak tomu bylo také v boskovickém okrese, kde se tyto změny projevily již krátce po začátku německé okupace – dne 24. března 1939 byl penzionován okresní velitel kapitán výkonný Josef Mäutner a na tuto pozici byl jmenován jeho dosavadní zástupce nadporučík výkonný Jan Grüber I.[282] Novým zástupcem okresního četnického velitele se stal nadporučík výkonný Bedřich Dvořák.[283]

Na konci září 1939 bylo znovuzřízeno nedávno zrušené četnické oddělení Prostějov[284] a byla mu nově podřízena okresní četnická velitelství v Prostějově (celkem 13 četnických stanic) a v Boskovicích[285] (celkem 28 četnických stanic). Tímto krokem bylo sídlo nadřízeného četnického oddělení přesunuto do stejného města, kde se nacházel boskovickému okresu nadřízený německý oberlandrát. Úřad vrchního zemského rady v Prostějově byl ale k 1. červenci 1940 zrušen

[279] SOkA Prostějov, fond ČS Horní Štěpánov, kart. 2, inv. č. 29, Korespondence důvěrná 1939-1941, čís. jedn. 446 dův./1939, fol. 317.
[280] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 213, inv. č. 451, Různé spisy 1939-1945, fol. 725.
[281] Tamtéž, fol. 725.
[282] Nadporučík výkonný Jan Grüber I. sloužil v Boskovicích od 14. října 1938 jako zástupce okresního velitele, po svém jmenování okresním velitelem v této funkci vydržel až do 9. května 1945, kdy byl odvolán a následně vzat do vazby. Někdy v průběhu války byl povýšen do hodnosti kapitána výkonného.
[283] MZA, fond B 72, kn. 125, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1938-1940.
[284] Velitelem byl ustanoven major četnictva Václav Beneš.
[285] Do této chvíle spadalo okresní četnické velitelství Boskovice pod četnické oddělení Brno.

a nadřízeným stupněm civilní okupační správy pro boskovický okres se stal oberlandát v Brně.[286] Četnictvo tuto novou změnu nereflektovalo a OČV Boskovice zůstalo podřízeno četnickému oddělení Prostějov až do konce války.

V září roku 1939 bylo přistoupeno také k rozpuštění četnického pohotovostního oddílu Boskovice. Ten se stal nadbytečným v souvislosti se snižováním systemizovaného stavu protektorátního četnictva a byl zrušen ke dni 30. září.[287] Z celkového počtu 36 příslušníků bývalého ČPO Boskovice jich bylo několik rozmístěno na různé stanice boskovického okresu a zbylá většina byla odvelena k četnickému pohotovostnímu oddílu Brno.[288] Zařízení kasáren pohotovostního oddílu bylo nabídnuto místním stanicím k výměně či k doplnění dosud chybějícího vybavení a poté odvezeno do skladů ZČV Brno.[289]

Počet jednotlivých četnických stanic v boskovickém okrese se během let 1939–1945 měnil jen málo. Nejprve byly rozhodnutím zemského velitele z 1. listopadu 1939 přeměněny prozatímní četnické stanice Bělá, Buková, Horní Štěpánov, Roubanina a Rozhraní na trvalé a byly jim pozměněny jejich dosavadní služební obvody.[290] O dva měsíce později byla četnická stanice Bělá zrušena a její služební obvod k 31. prosinci 1939 převzala ČS Jevíčko.[291] V důsledku změn hranic politického okresu Boskovice (od 1. listopadu 1940 k němu patřilo také 12 obcí ze soudního okresu Polička[292]) se pod velením okresního četnického velitelství v Boskovicích ocitly četnické stanice Bystré, Rohozná, Svojanov a Vítějeves.[293] Poslední změnou v počtu stanic podřízených okresnímu velitelství se na konci března 1943 stalo zrušení četnické stanice Úsobrno, jejíž služební obvod převzala ČS Horní Štěpánov.[294]

V roce 1940 se velení četnictva rozhodlo vyřešit už rok a půl trvající krizi v oblasti ubytování příslušníků četnického sboru a přelidnění četnických stanic. V květnu bylo okresnímu četnickému veliteli v Boskovicích přikázáno, aby zjistil stav na jednotlivých stanicích a formou přehledné

[286] SOkA Blansko, fond E 30 Četnická stanice Skalice nad Svitavou, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 614.
[287] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 472, inv. č. 1497, čís. jedn. 1497 dův./39 ze dne 6. 10. 1939, fol. 3.
[288] MZA, fond B 72, kn. 227, Denní rozkazy Brno ZČV 1939, čís. jedn. 7788/39 ze dne 9. 10. 1939, nefol.
[289] SOkA Blansko, fond E 28 Četnická stanice Lysice, kart. 164, inv. č. 285, Různé spisy 1940-1945, fol. 37.
[290] MZA, fond B 72, kn. 227, Denní rozkazy ZČV Brno 1939, čís. jedn. 7948/5/39/39 ze dne 11. 12. 1939, nefol.
[291] MZA, fond B 72, kn. 228, Denní rozkazy ZČV Brno 1940, čís. jedn. 9346/39 ze dne 23. 12. 1939, nefol.
[292] SOkA Blansko, fond E 22 Okresní četnické velitelství Boskovice, kart. 3, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 1162.
[293] MZA, fond B 72, kart. 514, inv. č. 530, Seznam četnických stanic ZČV, fol. 28.
[294] ABS Kanice, fond N 5, inv. č. 309, Památník ČS Úsobrno 1913-1945, nefol.

zprávy jej hlásil zpět na četnické oddělení Prostějov. Zvláštní pozornost měla být věnována četnickým stanicím, které nebyly umístěny v obecních či státních budovách.[295] Z odpovědi na tento rozkaz vyplynulo, že z celkem 27 stanic tehdy podřízených okresnímu veliteli je pouze 9 umístěno ve zcela vyhovujících prostorách, dalších 12 stanic bylo označeno jako „dočasně vyhovující s nedostatky" a zbylých 6 (ČS Blansko, Hodonín, Křetín, Roubanina, Skalice a Úsobrno) bylo označeno za nevyhovující, neúčelné, velmi stísněné nebo téměř zdravotně závadné.[296] Prakticky všechna hlášení zaslaná z jednotlivých stanic se shodovala na tom, že stanice jsou přelidněné a že vzhledem k obecnému nedostatku vhodných ubytovacích prostor nelze očekávat žádné zlepšení.[297]

Jako improvizované řešení bylo zemským četnickým velitelstvím v červnu 1940 doporučeno, aby byly četnické ubikace na stanicích dočasně rozšířeny také o neobytné místnosti – v úvahu přicházely především různé komory nebo třeba nepoužívané kuchyně.[298] Této možnosti využili například četníci ze Šebetova, kde sloužilo osm mužů (tři byli dočasně odveleni), ačkoliv systemizovaný stav stanice byl tvořen pouze jedním vrchním strážmistrem a dvěma štábními strážmistry, resp. strážmistry.[299] Kuchyně zde byla hodnocena jako světlá, slunná, suchá a vhodná k ubytování a podle vyjádření zemského velitelství mohla „*tamní četnická stanice po dobu nezbytné potřeby užívati dosavadní staniční kuchyně jako místnosti obytné*".[300]

Na podzim roku 1940 začalo zemské četnické velitelství v Brně jednat s obcemi, kde bylo ubytování četnických stanic v nejhorším stavu, o stavbě nových kasárenských prostor. Nové budovy měly být řešeny jednoduše a účelně – vedle služebních místností, ubikací a nutného příslušenství se počítalo také se služebním bytem pro velitele stanice a případně jedním dalším bytem pro některého ženatého četníka s rodinou. Podle představ ZČV měly obce postavit požadované budovy na své náklady a četnictvo by se pak zavázalo k jejich užívání alespoň na tak dlouho, dokud by pravidelné placení nájemného tyto stavební náklady nevyrovnalo. Podle mínění

[295] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 19, inv. č. 14, Obyčejné spisy 1942, fol. 413.
[296] Tamtéž, fol. 415-416.
[297] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 19, inv. č. 14, Obyčejné spisy 1942, fol. 418-444.
[298] SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 488, Důvěrné spisy 1939-1942, fol. 1244.
[299] Tamtéž, fol. 1246.
[300] Tamtéž, fol. 1245.

okresního velitele připadaly novostavby v úvahu v obcích Blansko, Hodonín, Jedovnice, Jevíčko, Kunštát, Lysice, Olešnice, Rájec, Rozhraní, Skalice, Velké Opatovice a Žďárná.[301]

Z oslovených obcí pouze Blansko projevilo o návrh zájem, ostatní obce argumentovaly různými obtížemi a nabídku odmítly.[302] Nicméně ani v Blansku se nepodařilo zamýšlený projekt dovést do konce a místní stanice zůstala až do roku 1948 umístěna ve stejném domě, ve kterém sídlila už před první světovou válkou.[303] Problémy s ubytováním a přelidněním četnických stanic se podařilo vyřešit až v průběhu roku 1945, kdy byl postupně snižován systemizovaný stav i skutečný počet četníků sloužících na jednotlivých stanicích. V letech 1943–1944 byl systemizovaný stav četnictva boskovického okresu tvořen 2 výkonnými důstojníky, 31 vrchními strážmistry, 31 praporčíky a 125 štábními strážmistry, resp. strážmistry, celkem 189 četníky.[304] V roce 1945 byl tento počet snížen na 2 výkonné důstojníky, 25 vrchních strážmistrů, 15 praporčíků a 94 štábních strážmistrů, resp. strážmistrů, celkem 136 četníků.[305]

Mimo četnictvo byla další protektorátní bezpečnostní složkou v boskovickém okrese finanční stráž. Na počátku roku 1938 měla svá oddělení v Letovicích, Boskovicích, Kunštátu, Olešnici a Rájci.[306] Po mnichovské změně hranic byla narychlo zřízena improvizovaná stanoviště v Rozhraní (spolu se silničním celním úřadem), Roubanině, Bělé u Jevíčka, Jevíčku (spolu se silničním celním úřadem), Jaroměřicích, Úsobrnu a Horním Štěpánově-Nových sadech.[307] Tato nová oddělení s celkem 61 příslušníky finanční stráže[308] se vedle provádění celního dozoru přímo podílela na střežení hraniční čáry společně s pohraničními četnickými stanicemi. Po zrušení finanční stráže ke dni 1. října 1940 bylo střežení protektorátní hranice nadále vykonáváno jen četnictvem.[309]

---

[301] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 19, inv. č. 14, Obyčejné spisy 1942, fol. 445-446.
[302] Tamtéž, fol. 445-448.
[303] SOkA Blansko, fond E 14, kn. 7, inv. č. 12, Památník četnické stanice Blansko 1918-1948, fol. 4.; MZA, fond B 72, kart. 525, Nájemní smlouvy OČV Boskovice, fol. 279-287.
[304] MZA, fond B 72, kn. 126, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1940-1944; MZA, fond B 72, kn. 127, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1940-1944 (ČS Bystré, Rohozná, Svojanov a Vítějeves).
[305] MZA, fond B 72, kn. 128, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1944-1945.
[306] Tenora, Jan: *Kunštátský okres*. Reprint vydání z roku 1903 v Matici moravské. Brno 2007, s. 22. Knies, Jan: *Boskovský okres*. Reprint vydání z roku 1904 v Matici moravské. Brno 2008, s. 23. Knies, Jan: *Blanský okres*. Reprint vydání z roku 1902 v Matici moravské. Brno 2008, s. 166.
[307] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 461, inv. č. 835, fol. 7.
[308] Tamtéž, fol. 7.
[309] Zostřený režim střežení hranice (tj. za použití stálých četnických hlídek u hraniční čáry) byl v boskovickém okrese zrušen k 21. září 1939 – od tohoto dne měla být hranice kontrolována jen v rámci obyčejné bezpečnostní služby. Během října 1940 došlo k postupnému odstranění všech bývalých strážních budek, návěstí, závor a podobných zařízení

Říšské bezpečnostní složky na Boskovicku byly zpočátku představovány pouze německým četnictvem, které si zde zřídilo několik svých četnických stanic. Později byli jeho příslušníci umisťováni také na stanice protektorátní. Německé četnické stanice byly umístěny v Boskovicích (okresní četnická stanice pod velením poručíka Alfreda Schulze sloužila jako hlavní velitelství německého četnictva v okrese, umístěno na ní bylo 14 četníků),[310] v Lípovci (jejím velitelem byl ustanoven německý četník Josef Jindřich Matýsek),[311] v Kunštátu (zřízena 14. ledna 1945 a obsazena devíti německými četníky pod velením vrchního strážmistra Renewitze)[312] a v Rozstání (založena v roce 1942 v souvislosti s pokračující výstavbou vyškovské střelnice, obsazena dvěma četníky pod velením Josefa Schneidera, po vystěhování obce byla stanice v březnu 1944 přesunuta do blízkých Kotvrdovic).[313] Němečtí četníci od přelomu let 1944–1945 sloužili také na stanicích protektorátního četnictva v Hodoníně u Kunštátu (3 němečtí četníci, později 6),[314] Olešnici (3), Rovečném (3), Sloupu (3) a Žďárné (3).

Na začátku ledna 1945 byla v boskovickém okrese zřízena dvě Jagdkommanda německé pořádkové policie se sídly v Blansku a v Letovicích.[315] Jejich úkolem se stal především boj proti partyzánské skupině *Jermak*, která na Boskovicku operovala. Pokud byla četnickými stanicemi zjištěna nějaká partyzánská činnost, měly podat hlášení nejprve těmto Jagdkommandům, následně brněnskému gestapu a teprve poté okresnímu a zemskému četnickému velitelství. Tím se měly minimalizovat časové prodlevy a naopak zvýšit efektivita protipartyzánských zásahů. Postupně se počet Jagdkommand v boskovickém okrese zvyšoval, v roce 1945 jsou doložena také v Boskovicích,[316] Olešnici, Sloupu, Lysicích a Černé Hoře. Komanda byla tvořena vojáky

používaných četnictvem i zrušenou finanční stráží. Informace podle SOkA Blansko, fond E 36, kart. 9, inv. č. 33, Důvěrné rozkazy 1939, čís. jedn. 408 dův./39, fol. 131.; SOkA Prostějov, fond ČS Buková, kart. 2, inv. č. 21, Korespondence důvěrná 1939, nefol.

[310] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 33, inv. č. 15, Různé spisy 1945, fol. 193-196.

[311] SOkA Blansko, fond E 16 Četnická stanice Jedovnice, kart. 81, inv. č. 107, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 829.

[312] ABS Kanice, fond N 5, kart. 12, inv. č. 167, s. 1-2.

[313] SOkA Blansko, fond E 16, kn. 64, inv. č. 85, Památník četnické stanice Jedovnice 1922-1948, fol. 42-43.; MZA, fond C 141 Mimořádný lidový soud Brno, kart. 174, inv. č. 1848, trestní spis Josefa Schneidera, fol. 1-72.

[314] Dne 18. ledna 1945 byl velitel německých četníků v Hodoníně Meister Bruno Scholz zastřelen partyzány Třetí čs. úderné roty. Na stanici přišel náhradník za zabitého Scholze a 4. dubna dorazila také posila v podobě dalších tří německých četníků. Informace podle ABS Kanice, fond N 5, kart. 8, inv. č. 107, s. 7-8; Tamtéž, inv. č. 109, s. 1.

[315] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 144, inv. č. 272, Důvěrné spisy 1939-1941, fol. 180.

[316] Krejčí, Magdalena: *Působení oddílu ke zvláštnímu použití 28 (ZbV-Kommando 28) na Moravě roku 1945*. Bakalářská diplomová práce. FF MU. Brno 2016, s. 22.

5., 7. a 8. roty II. praporu policejního pluku SS 21, velitelství II. praporu bylo umístěno v Letovicích.[317]

Dne 13. ledna 1945 byla Jagdkommanda doplněna oddílem ke zvláštnímu použití 28 (Zur besonderen Verwendung – Kommando 28, ZbV-Kommando 28), který se pod velením SS-Hauptsturmführera kriminálního komisaře Herberta Kuky usídlil v Letovicích. Hlavním úkolem nové jednotky byl rovněž protipartyzánský boj, její operační území zahrnovalo politické okresy Boskovice, Nové Město na Moravě a částečně také Brno-venkov.[318] Mimo Letovic využívalo komando několik různě umístěných opěrných bodů (operačních základen), v boskovickém okrese byl umístěn opěrný bod v Blansku pod velením SS-Hauptsturmführera kriminálního komisaře Schenka.

Letovický oddíl byl tvořen třemi důstojníky, asi 25–35 příslušníky mužstva, několika provokatéry, tlumočníky, kancelářskými pomocníky a také místními zaměstnanci.[319] ZbV-Kommando 28 v Letovicích působilo až do 8. května 1945 a za dobu svojí činnosti uvěznilo 189 osob a popravilo dalších 20 lidí.[320] Desítky zatčených byly poslány brněnskému gestapu, někteří z těchto vězňů byli popraveni v Kounicových kolejích (jako např. Milan Genserek, velitel partyzánské skupiny *Třetí čs. úderná rota generála Luži*), jiní byli posláni do plynové komory v táboře Mauthausen.[321]

7.4. Národnostní spory a urážky četnictva

K národnostním sporům mezi Čechy a Němci v boskovickém okrese sice od roku 1938 docházelo se zvýšenou intenzitou, ale situace se zde nikdy nestala tak vyhrocenou jako v československém pohraničí v týdnech před a po podepsání mnichovské dohody. Většina vyšetřovaných případů národnostní nesnášenlivosti v boskovickém okrese spadala do kategorie opileckých výroků a rvaček v některé z místních hospod, vyskytly se ale i případy různých štvavých nápisů, letáků, anonymních dopisů apod.

Jeden z prvních zjevně národnostně a politicky motivovaných sporů museli četníci z Letovic vyšetřovat již ráno 21. května 1938, tedy pouhých několik hodin po vyhlášení částečné mobilizace

[317] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 74, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1941-1945, fol. 917.
[318] Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*, s. 156.
[319] Žampach, Vojtěch*: Se smrtí v týlu. K historii protipartyzánského 28. ZbV komanda v Letovicích*. Blansko 1984, s. 11-12.
[320] Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*, s. 264.
[321] Krejčí, Magdalena: *Působení oddílu ke zvláštnímu použití 28*…, s. 61, 70-71.

československé armády. Na opravě silnice zaměstnaný dělník české národnosti Adolf Stejskal zde směrem k projíždějícímu štábnímu strážmistrovi ve výslužbě německé národnosti Robertu Knollovi pronesl slova „*Vy jste první, který budete odstřelený.*“[322] Protože výrok pronesl v přítomnosti několika svědků, bylo vyšetřování poměrně jednoduché a celý případ byl předán Okresnímu soudu v Boskovicích jako rušení obecného míru z národnostní zášti.

Zcela typickým pak byl případ, kdy podnapilý František Pravec dne 1. listopadu 1939 v hostinci v Roubanině urazil německé hosty několika protiněmeckými výroky, např. „*Německá prasata, přišli jste se opět jednou za rok nažrat*,“[323] nebo „*Páni ze Slatiny jsou velcí páni, velcí hovniváli*…“[324] Místní hostinský sice dokázal zamezit rvačce a hosté se prý po chvíli zase udobřili a celou záležitost urovnali – přesto byl případ předán Okresnímu soudu v Jevíčku. Velice podobný průběh měla také událost z 1. září 1940, kdy podnapilý dělník Arnošt Růžička z Ráječka v místním hostinci několikrát prohlásil, že „*Adolf Hitler je lump*“.[325] Růžička byl nakonec předán obecnímu strážníkovi a druhý den večer vzat do vazby německou tajnou policií.

Jedním ze způsobů, jak alespoň částečně zamezit podobným excesům, byla preventivní přítomnost četnických hlídek na tanečních zábavách, posvíceních, poutích a podobných slavnostech s větším počtem účastníků. Velitelé četnických stanic měli povinnost se o těchto událostech dopředu informovat, zjistit očekávanou účast a podle toho stanovit odpovídající bezpečnostní opatření – četnická hlídka měla být dostatečně silná, aby svojí přítomností nebo včasným zakročením zabránila případným výtržnostem.[326]

Různé národnostní urážky přicházely také z německé strany, například 1. října 1939 se německý dělnický předák Emanuel Novák dostal do sporu s příslušníkem protektorátní finanční stráže Hynkem Velnerem. Na výzvu k legitimaci reagoval Novák celou řadou urážek, například „*Takový smrat usmrkaný mi bude rozkazovat, mně je 48 roků, prodělal jsem světovou válku a nedám si proto od takového holomka nic rozkazovati, já můžu jíti kam chci, já jsem říšský Němec a já Vám ukáži, co ještě dovedu. Já vám ukáži, jak se dělá služba.*“[327] Několik urážek pronesl také na adresu vládní policie a protektorátního četnictva, například „*A četníci jsou takoví vyžírači, kurváři*

[322] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 126, inv č. 238, Obyčejné spisy 1938, čís. jedn. 2023/38, fol. 25-26.
[323] SOkA Blansko, fond E 36, kart. 9, inv. č. 33, Důvěrné rozkazy 1939, fol. 349.
[324] Tamtéž, fol. 352.
[325] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 4, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 183.
[326] SOkA Blansko, fond E 33 Četnická stanice Žďárná, kart. 246, inv. č. 523, Různé spisy 1939-1945, fol. 173.
[327] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 469, inv. č. 850/64, čís. jedn. 10/4 dův.-1939, fol. 8.

a zloději, kteří okrádají stát, na co jich máme, aby chrápali dva v boudě, na to jich nepotřebujeme.“[328] Protože byl tento přečin spáchán říšskoněmeckým státním příslušníkem, byla celá záležitost hlášena německému Kripu, které vyšetřením případu pověřilo četnickou stanici v Jevíčku. Dne 16. října byl Emanuel Novák odsouzen německým úředním soudem v Brně k jednomu měsíci vězení.[329]

Specifické vztahy panovaly mezi českými a německými dělníky zaměstnanými na stavbě německé dálnice Vídeň–Vratislav, která vedla i přes politický okres Boskovice. Běžně mezi nimi docházelo k různým pomluvám, urážkám, rvačkám a jednou po sobě opilí dělníci, kteří šli z hospody, dokonce stříleli.[330] Když ale 199 německých dělníků zaměstnaných na stavbě dálnice u Jevíčka odmítlo 3. dubna 1939 nastoupit do práce (dozvěděli se, že jim má být vyplacena hodinová mzda ve výši 3 korun namísto slíbených 4,50 K), podpořilo je v jejich stávce také 197 dělníků české národnosti.[331] Poválečné zápisy v památníku četnické stanice Šebetov popisují, jak Němci „*české dělníky při práci uráželi a někdy i tělesně týrali, když se některý z nich proti tomu ohradil… Němci nedbali provozních předpisů ani bezpečnostních opatření, takže těžké a i smrtelné úrazy byly na denním pořádku*“.[332] Dobová protektorátní hlášení z téže stanice nás přitom informují, že „*dělnictvo je raději zaměstnáno na stavbě autostrády, kde si více vydělá*“,[333] což způsobovalo nedostatek pracovních sil na parní pile v Šebetově.

Vzájemná národnostní nevraživost se projevovala i mezi mládeží – na podzim 1939 vydal okresní hejtman upozornění pro ředitele gymnázií, měšťanských i obecných škol, kde varoval před zbytečnými provokacemi mezi studenty a dovolával se nejen myšlenky národnostní tolerance, ale též lidskosti a obecné slušnosti.[334] V poválečných pramenech se často můžeme setkat s kritikou na adresu německých dětí z táborů KLV (Kinderlandverschickung, tzv. vysílání dětí na venkov), kterých bylo v boskovickém okrese hned několik. Němečtí chlapci „*terorisovali zdejší české obyvatelstvo nejrůznějším způsobem, páchání různých škod na ovoci, poškozováním plotů, okenních tabul a bitím při nezdravení jejich vlajky a průvodech*“.[335] Problém se zachováním

[328] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 469, inv. č. 850/64, čís. jedn. 10/4 dův.-1939, fol. 8.
[329] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 469, inv. č. 850/65, čís. jedn. 3075/1939, fol. 6.
[330] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 463, inv. č. 511/28, čís. jedn. 1328/1939, fol. 17-19.
[331] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Četnická stanice Jevíčko, kart. 18, čís. jedn. 10 dův./1939, nefol.
[332] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 56.
[333] SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 488, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 88.
[334] SOkA Blansko, fond E 36, kart. 9, inv. č. 33, Důvěrné rozkazy 1939, fol. 357.
[335] ABS Kanice, fond N 5, kart. 7, inv. č. 101, s. 2.

rozvahy ale měli i někteří i německých vychovatelů, například dne 2. června 1942 vychovatel z tábora KLV v Blansku Hartmann Werner udeřil pěstí třináctiletého Josefa Hasoně z Ráječka za to, že chlapec při spouštění německé vlajky stál s rukama v kapsách a nepozdravil vlajku předepsaným způsobem. Hasoň upadl na několik desítek minut do bezvědomí a musela mu být poskytnuta první pomoc místní lékařkou.[336]

Protektorátní a válečná atmosféra se projevila také ve vztazích mezi veřejností a četnictvem a ve vztazích v rámci samotného četnického sboru. Jen některé z urážek, pomluv a obvinění ale měly národnostní motivaci, část z nich byla vyřčena spíše s cílem poškodit pověst protektorátního četnictva nebo byla zamýšlena jako urážka na cti konkrétního četníka. Poměrně častým motivem udání proti četníkům byla mstivost těch, kteří byli četnictvem už někdy dříve zatčeni. Například 22. června 1940 učinil Josef Marek ze Sudic udání na štábního strážmistra ve výslužbě Ludvíka Dosedla, který měl předešlé noci údajně pronést slova „*Hitler je kurva, svině a lump*“.[337] Vyšetřováním bylo zjištěno, že Josef Marek je dvacetkrát soudně trestaný notorický opilec agresivní povahy, který byl předešlé noci zcela opilý, a jeho udání bylo proto označeno za neopodstatněné. Do vazby byl naopak vzat on sám, protože se v hospodě vydával za člena gestapa.

Mnohdy byla ale kritika veřejnosti vůči chování příslušníků četnického sboru oprávněná. Strážmistr Jan Chludil z četnické stanice Rozhraní se musel zodpovídat před disciplinární komisí zemského velitelství, když se během své dovolené dne 30. ledna 1940 v hostinci v Moravské Nové Vsi podnapil a několikrát udeřil Kateřinu Sečkářovou, která předtím odmítla jeho pozvání k tanci.[338] Strážmistru Chludilu byla za tento prohřešek udělena písemná výstraha. Zajímavostí je, že strážmistr Chludil měl s Kateřinou Sečkářovou ještě jiný spor v době, kdy byl zařazen právě na četnické stanici Moravská Nová Ves (v červenci a srpnu 1939) – tehdy byl pro přečin lehkého ublížení na těle odsouzen vojenským brigádním soudem ke čtyřem dnům vězení s roční podmínkou a četnictvo jej v rámci potrestání přemístilo na stanici v Rozhraní. Zdejší velitel vrchní strážmistr Leopold Valenta jej hodnotil jako četníka bez zvláštního talentu a se slabými teoretickými znalostmi, povšiml si jeho sklonu k pití a až nezdravě zádumčivé a trudomyslné povahy,

[336] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 19, inv. č. 14, Obyčejné spisy 1942, fol. 40.
[337] SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 488, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 824.
[338] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 2, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 726-727.

rovněž upozorňoval na sebevražedné sklony strážmistra Chludila a doporučoval přezkoumání jeho duševního stavu.[339]

7.5. Povinné jazykové kurzy četnictva

Stejně jako jinde v protektorátu, také v boskovickém okrese byly na podzim roku 1940 zahájeny povinné kurzy německého jazyka pro příslušníky četnictva. Dne 5. září vydalo okresní četnické velitelství rozkaz, podle kterého měly být na všech stanicích vyhotoveny seznamy zde sloužících četníků spolu s uvedením jejich úrovně znalostí němčiny. Hodnocení se mělo týkat zvlášť ústního a psaného projevu a mělo být vyjádřeno na stupnici: velmi dobře (známka 4), dobře (3), uspokojivě (2) a neovládá (-). Přitom platilo, že „*Velmi dobrým ovládáním německého jazyka rozumí se jeho plynulost, dobře ovládá německý jazyk ten, kdo se bez obtíží dohovoří, uspokojivě ten, kdo se dorozumí sice německy, ale s určitými potížemi*.“[340]

Odpovědi na tento rozkaz se bohužel vždy nedochovaly, přesto lze alespoň částečně rekonstruovat jazykové znalosti četnictva boskovického okresu. Z celkem 36 četníků sloužících na četnických stanicích Boskovice, Buková, Rovečné a Sloup jich 11 ovládalo němčinu „velmi dobře“ nebo „dobře“, dalších 7 bylo hodnoceno „uspokojivě“ (ale žádný z nich neuměl v německém jazyce psát) a zbylých 18 jich němčinu neovládalo vůbec.[341] Velká část německy hovořících četníků byla zařazena na četnickou stanici v Boskovicích, protože se zde nejčastěji mohli setkat s německými úředníky a znalost němčiny zde byla nejvíce potřeba. Naopak na venkovských stanicích hovořil německy obvykle jen jediný četník, nejčastěji velitel stanice.

Na základě těchto soupisů byli potom četníci rozřazováni buď do kurzů pro začátečníky, nebo do kurzů pro pokročilé. Při organizaci těchto kurzů bylo okresním četnickým velitelstvím dbáno na to, aby jejich zřízení proběhlo s co nejmenšími finančními náklady, proto bylo mnohdy i několik stanic najednou soustředěno do jediného kurzu německého jazyka. Pouze stanice v odlehlých obcích nebo stanice se špatným dopravním spojením mohly zřídit vlastní jazykový kurz.[342]

[339] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, čís. jedn. 87 dův./1940, nefol.
[340] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 2, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 766.
[341] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 2, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 767.; SOkA Blansko, fond E 21, kart. 1, inv. č. 10, Důvěrné spisy 1940, fol. 359.; SOkA Prostějov, fond ČS Buková, kart. 2, inv. č. 21, Korespondence důvěrná 1940, nefol.; SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 73, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 728.
[342] Podrobněji viz MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 482, inv. č. 1661, Kursy němčiny, organizace, učitelé, fol. 1-44.

V prosinci 1940 vypadalo rozdělení jednotlivých četnických stanic v okrese do jazykových kurzů následovně:[343]

1. Kurz v Boskovicích – účastnila se ČS Boskovice a ČS Skalice.
2. Kurz v Letovicích – účastnila se ČS Letovice, ČS Křetín, ČS Roubanina, ČS Rozhraní a ČS Svitávka.
3. Kurz v Blansku – účastnila se ČS Blansko a ČS Sloup.[344]
4. Kurz v Kunštátu – účastnila se ČS Kunštát a ČS Lysice.
5. Kurz v Olešnici – účastnila se ČS Olešnice, ČS Hodonín a ČS Rovečné.
6. Kurz v Jedovnicích[345] – účastnila se ČS Jedovnice a ČS Ostrov u Macochy.
7. Kurz v Jevíčku – účastnila se ČS Jevíčko, ČS Velké Opatovice, ČS Jaroměřice a ČS Úsobrno.
8. Kurz v Protivanově, účastnila se ČS Protivanov, ČS Buková a ČS Žďárná.
9. Místní kurzy zřízené vždy pro jedinou stanici: ČS Bystré, ČS Černá Hora, ČS Šebetov, ČS Horní Štěpánov, ČS Rájec, ČS Rohozná, ČS Svojanov a ČS Vítějeves.

První běh těchto kurzů byl ukončen písemnou a ústní zkouškou na jaře roku 1942. Zkoušky se konaly se ve dnech 21. až 25. dubna v Blansku a 27. až 30. dubna v Boskovicích, členy zkušební komise byli jmenováni kapitán Karel Nowakovský jako předseda a štábní kapitán výkonný Jan König a kapitán výkonný Josef Sekava jako přísedící. Jednotlivým četníkům skládajícím zkoušku byly přiděleny termíny podle předem připravených seznamů – celkem se jednalo o 168 četníků z boskovického okresu.[346] Zatímco písemná zkouška sestávala z diktátu a sepsání jednoduché úřední listiny nebo služebního hlášení v německém jazyce, ústní zkouška měla podobu

[343] SOkA Prostějov, fond ČS Buková, kart. 2, inv. č. 21, Korespondence důvěrná 1940, nefol.
[344] V září 1941 byl pro četnickou stanici Sloup zřízen její vlastní jazykový kurz – důvodem byla změna vyučovacích hodin kurzu v Blansku a s tím související špatná časová návaznost na dopravní spojení ze Sloupu do Blanska a zpět. Informace podle SOkA Blansko, fond E 21, kart. 2, inv. č. 11, Důvěrné spisy 1941, fol. 31-32.
[345] Tento kurz byl v září roku 1942 podstatně rozšířen, protože do obvodu četnické stanice Jedovnice byl přesunut četnický strážnický oddíl se sídlem v Kotvrdovicích a k dosavadním devíti četníkům z místních stanic přibylo dalších 21 četníků ČSO – kurz byl proto rozdělen na dvě paralelní skupiny po 15 četnících. Informace podle SOkA Blansko, fond E 16, kart. 81, inv. č. 107, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 315.
[346] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 23, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 152-157.

asi desetiminutového rozhovoru se členy komise o služebních záležitostech nebo o věcech každodenního života.[347] Záznamy zkušební komise o výsledcích jazykové zkoušky se nedochovaly, můžeme ovšem předpokládat, že úroveň jazykových znalostí četnictva na Boskovicku nebyla nijak výjimečná a že i zdejší četníci čelili oprávněným výtkám nadřízených míst.

S ohledem na špatné výsledky zkoušek v celém protektorátu bylo v polovině května 1942 nařízeno s kurzy německého jazyka pro příslušníky četnictva pokračovat. Účastnit se jich museli všichni četníci bez ohledu na výsledky předchozí jazykové zkoušky, povinné byly také pro četníky, kteří dosud byli od účasti na kurzech osvobozeni. Výuka se nadále neměla dělit na začátečnickou a pokročilou, ale byla stanovena jednotná úroveň všech kurzů.[348]

Opakování zkoušek bylo plošně stanoveno na období po 1. dubnu 1943, což mělo neúspěšným četníkům poskytnout dostatek času ke studiu a zlepšení i přes existenci jiných služebních povinností.[349] V Boskovickém okrese proběhly tyto opakovací zkoušky ve dnech 5. a 6. dubna v Blansku a 17., 18. a 19. dubna v Boskovicích, jejich zkušební řád a podoba byly ponechány beze změn. Celkem muselo být přezkoušeno 106 četníků sloužících na různých stanicích v okrese,[350] o měsíc později bylo přezkoušeno dalších pět četníků, kteří se původních termínů nemohli zúčastnit z důvodu nemoci či dočasného odvelení.[351]

Na přelomu srpna a září 1944 bylo 11 četníků z okresu bez bližšího vysvětlení opět předvoláno k jazykové zkušební komisi.[352] Nejspíše se jednalo o neúspěšné účastníky předchozích zkoušek, protože jejich jména figurují na obou seznamech z let 1942 a 1943. Vzhledem k tomu, že všichni tito četníci zůstali ve službě až do konce války, lze se domnívat, že na třetí pokus byli u zkoušky úspěšní.

Velký podíl na nedostatečném zlepšení jazykové úrovně četníků nesl samotný způsob organizace předepsaných kurzů. Například strážmistr Josef Paruch z četnické stanice v Šebetově se sice svými jazykovými znalostmi řadil mezi pokročilé, ale v roce 1941 musel navštěvovat kurz němčiny

[347] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 23, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 56-57.
[348] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 74, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1941-1945, fol. 474.
[349] Tamtéž, fol. 667.
[350] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 124, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 606-608.
[351] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 124, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 611.
[352] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 62, inv. č. 92, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 568-569.

pro začátečníky, protože v místě jeho služebního zařazení nebyl žádný jiný kurz k dispozici.[353] Všechny kurzy se navíc mohly konat pouze mimo úřední hodiny, zpravidla po celodenní náročné službě. Rozkazem okresního velitele z prosince 1942 bylo stanoveno, že stanice musejí konání kurzů přesunout mezi 18. a 20. hodinu večerní.[354] Mnohdy se také stávalo, že četníci museli před účastí na kurzu dát přednost naléhavějším služebním záležitostem – například vrchní strážmistr Jan Starý z četnické stanice Hodonín v době od října 1941 do prosince 1944 absolvoval 90 hodin kurzu a měl 197 hodin omluvené absence.[355] Po atentátu na zastupujícího říšského protektora byly jazykové kurzy na jistou dobu přerušeny úplně a veškerá pozornost četnictva měla být věnována dopadení pachatelů. Protože velká část učitelů v těchto kurzech byla zároveň učiteli na místních školách, bývaly kurzy často přerušeny také v období letních prázdnin, mnohdy i v délce celých dvou měsíců.[356] Okresním velitelstvím bylo v takovém případě doporučováno, aby se několik kurzů dočasně spojilo v jeden kurz opakovací.[357]

Bojkot povinných jazykových lekcí se stal jedním z méně výrazných způsobů odporu četnictva proti protektorátním a německým nařízením, jak nasvědčují i některé památníky četnických stanic a poválečná hlášení. „*Ačkoliv již od roku 1941 měli příslušníci stanice* [Žďárná] *docházeti pravidelně dvakráte týdně do německého kursu do Protivanova, neovládal nikdo dobře německý jazyk a to i z toho důvodu, že na Němčinu do Protivanova se skoro nikdy nedocházelo, proto že zdejší stanicí bylo všechno německé ignorováno*.“[358] Protože musela být nepřítomnost každého četníka v kurzu řádně omluvena, stala se absence z důvodu „služebních povinností“ poměrně rozšířenou a často zneužívanou.

7.6. Četnictvo a protektorátní hospodářství

Se zavedením válečného řízeného hospodářství[359] v prvním roce existence protektorátu se objevily také nové povinnosti četnictva v této oblasti. V srpnu 1939 vydala protektorátní vláda usnesení,

[353] SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 488, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 804.
[354] SOkA Prostějov, fond ČS Buková, kart. 3, inv. č. 21, Korespondence důvěrná 1942, nefol.
[355] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 199-212.
[356] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 123, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1941, fol. 260.
[357] SOkA Blansko, fond E 23, kart. 35, inv. č. 30, Důvěrné spisy 1941, fol. 373.
[358] ABS Kanice, fond N 5, kart. 28, inv. č. 350, s. 2-3.
[359] Viz např. Průcha, Václav: *Válečné řízené hospodářství v českých zemích a na Slovensku v letech 1939-1945*. In: Acta oeconomica Pragensia – vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze 6, 1998, č. 5, s. 66-86.; Musilová Dana: *Zásobování a výživa českého obyvatelstva v podmínkách válečného řízeného hospodářství (1939-1945)*. In: Slezský sborník 89, 1991, č. 3-4, s. 255-266.

kde připomínala, že „*Veřejný život Protektorátu Čechy a Morava zvláště pak život hospodářský jest součást veřejného a hospodářského života Velkoněmecké říše… Autonomní vláda Protektorátu za pomocí orgánů, které má po ruce, zvláště pak policie a četnictva, učiní vše čeho třeba k tomu, aby v celé zemi byl zachován klid a pořádek… Sabotážní činy všeho druhu jež ruší nebo ochromují normální běh veřejného života, zvláště pak života hospodářského jsou činy nepřátelské říší a budou z největší přísností stíhány a potlačovány*…“.[360]

Protektorátní četnický sbor dostal za úkol vyšetřovat a trestat neodůvodněné zdražování, pokoutný obchod a obecně stíhat přestupky proti vyživovacím, zásobovacím a cenovým nařízením. Mezi tyto přestupky patřilo například mletí mouky na černo, zatajení povinných odvodů sádla z domácích porážek apod. Důležitou povinností byla ochrana výrobních podniků před případnou sabotáží, v období sklizní měla být větší pozornost věnována rovněž polnostem a skladištím úrody. Četnictvo mělo také za úkol pravidelně informovat nadřízené politické úřady o míře nezaměstnanosti, výrobní kapacitě podniků, nedostatcích v plynulosti zásobování atd.

Na počátku roku 1939 charakterizoval okresní četnický velitel v Boskovicích hospodářství okresu těmito slovy: „*V soudních okresech boskovickém a blanenském jest dosti rozsáhlý průmysl železářský, dřevařský, textilní, konfekční a dřevařský. V soudních okresech kunštátském a jevíčském převládá zemědělství. Provoz průmyslových podniků sice poněkud ochabl, ale dosud není obavy z větší nezaměstnanosti. Okres jest značně hornatý a lesnatý. Horské obyvatelstvo žije dosti nuzně…*“[361] V březnu 1940 musely všechny stanice povinně provést soupis podniků s více než 20 zaměstnanci ve svých obvodech. Takových podniků se v celém okrese nacházelo několik desítek, mezi největší patřily firmy *M. Faber & Co. – továrna na tylové záclony a krajky* v Letovicích, *Českomoravská Kolben & Daněk* a *K. & R. Ježek – továrna na hospodářské stroje* v Blansku a firma *Moses Löw Beer* ve Svitávce. U těchto velkých podniků četnictvo detailně sledovalo rozsah výroby a pravidelnost zásobování, protože každé omezení mohlo znamenat propuštění stovek dělníků – nárůst nezaměstnanosti pak kromě hospodářských ztrát znamenal také nárůst kriminality.

[360] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, nefol.
[361] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 462, inv. č. 65, čís. jedn. 21 dův. ze dne 10. 1. 1939, fol. 105.

Téměř ihned po okupaci českých zemí byla v boskovickém okrese provedena arizace židovských podniků.[362] Toto opatření se dotklo například textilní továrny Netty Fischerové ve Lhotě Rapotině, třídírny textilních odpadků Bunzl a Biach ve Skalici[363] nebo již zmiňované firmy *Moses Löw Beer*. S platností od 2. října 1939[364] byl v protektorátu zaveden přídělový lístkový systém, nejprve se objevily lístky na základní potraviny, později následovaly také přídělové lístky na textil, obuv, tabák a další věci denní potřeby.[365] Už na konci prosince 1939 se v Blansku objevily dva protestní nápisy „*Žádáme větší příděl potravin*" a „*Dejte nám víc sádla*". Byly urychleně zamalovány městským strážníkem a po jejich autorovi zahájilo četnictvo pátrání.[366]

Od zavedení přídělového systému musely četnické stanice občas vyšetřovat krádeže potravinových lístků nebo různé nepokoje při jejich vydávání. V roce 1942 byl okresní hejtman nucen apelovat na všechny starosty obcí, protože „*bylo zjištěno, že odevzdané ústřižky potravinových lístků u obecních úřadů nejsou na bezpečném místě uschovány a proti krádeži řádně uschovány. Stává se, že u obecních úřadů odevzdané ústřižky potravinových lístků jsou odcizeny… Odcizení těchto ústřižků jest možné jednak nedostatečným uschováním, jednak né včas a řádně provedenou kontrolou*".[367]

Z různých týdenních a měsíčních hlášení zasílaných pravidelně okresnímu hejtmanovi a na okresní četnické velitelství vyplývá, že hospodářská situace a zásobování obyvatelstva se poprvé výrazně zhoršily v létě roku 1939. Hned několik četnických stanic hlásilo, že u obchodníků je nedostatek hovězího a vepřového masa, živočišných tuků, másla a některých druhů zboží z dovozu, projevoval se také nedostatek textilu.[368] Problémem byl i nepřiměřený nárůst cen těchto základních životních potřeb. Průmyslové podniky se ve stejné době potýkaly s nedostatkem výrobních surovin a uhlí. Firma *M. Faber & Co.* v Letovicích musela v říjnu 1939 omezit týdenní výrobu ze 48 na 30 hodin

[362] K arizaci židovského majetku na Moravě viz Flégl, Jiří: *Počátky arizace židovského majetku ve vybraných moravských politických okresech v roce 1939*. In: Pálka, Petr (ed.): Židé a Morava XXII. Kniha statí ze stejnojmenné konference konané v Muzeu Kroměřížska dne 11. 11. 2015. Kroměříž 2016, s. 179-192.
[363] SOkA Blansko, fond E 30, kn. 335, inv. č. 386, Památník 1921-1948, fol. 47.; SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 264.
[364] Vyhláška předsedy vlády o zavedení odběrních lístků na potraviny č. 215/1939 Sb. z. a n. ze dne 29. září 1939.
[365] K protektorátnímu lístkovému zásobovacímu systému viz Sabol, Miroslav: *Prídelové systémy v Protektoráte Čechy a Morava a v Slovenskej republice 1939-1945 jako špecifické prejavy krízy ekonomiky v rámci vojnového hospodárstva.* In: Kubů, Eduard – Soukup, Jindřich – Šouša, Jiří (eds.): Fenomén hospodářské krize v českých zemích 19. až počátku 21. století. Cyklický vývoj ekonomiky v procesu gradující globalizace. Praha-Ostrava 2015, s. 391-402, zde s. 394-395.
[366] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 604.
[367] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 6, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1942, fol. 8.
[368] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 199, 200, 268, 269.

a propustit větší množství dělníků, protože už tři měsíce čekala na dodávku několika vagónů uhlí.[369] Kvůli nedostatku uhlí musela v říjnu na týden přerušit výrobu také firma *Moses Löw Beer*, po obnovení provozu se zde nadále pracovalo pouze tři dny v týdnu.[370]

V dalších letech se zásobování obyvatelstva a průmyslových podniků postupně zhoršovalo a často bylo narušováno krátkodobými i dlouhodobými výpadky. Každý rok na podzim se pravidelně objevovaly zprávy hlásící nedostatečné zásobování uhlím a palivovým dřívím. Projevoval se nejen dlouhotrvající nedostatek masa a tuků, ale v některých měsících byl také závažný nedostatek brambor,[371] mouky nebo chleba.[372] Na konci roku 1941 se v některých obcích vyskytly obavy, že minimální příděly krmení určené pro hospodářská zvířata se negativně projeví na dojivosti krav a koz či na snášivosti slepic. „*Není vyloučeno, že rolníci a domkaři budou svůj dobytek následkem nedostatečného krmiva svůj dobytek šmahem prodávati anebo že následkem nedostatečné výživu dobytka, vypukne nějaká zvířecí epidemie*.“[373]

V hlášeních se věnovala pozornost i různým živelním pohromám, sabotážím a jiným událostem, které mohly ovlivnit hospodářskou situaci. Dne 19. května 1941 byla dlouhotrvajícím silným deštěm zničena úroda na polích v obvodech stanic Horní Štěpánov a Úsobrno. K večeru téhož dne se rozvodnil místní potok v Úsobrně, vyplavil několik domů a strhnul asi 40 metrů okresní silnice u tamní sklárny. Škoda na veřejném i soukromém majetku dosáhla výše okolo 200 000 korun.[374] O rok později se četnictvo zabývalo požárem v blanenském podniku *Böhmisch-Mährische Maschinenfabrik AG* (přejmenovaná *Českomoravská Kolben & Daněk*). Dne 27. května 1942 zde požár zničil vybavení a zásoby materiálu v celkové hodnotě téměř 300 000 korun. Práce ve zničené části továrny byla obnovena 8. června téhož roku.[375]

Omezené možnosti válečného hospodářství pociťovali také četníci. Byly jim sice určeny příděly potravin pro těžce pracující, ale například všeobecný nedostatek látek znamenal, že se nedostávalo ani sukna na četnické uniformy. Na konci září 1940 *Četnický vzdělávací a podpůrný fond* vyzval

[369] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 122, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 295, 298.
[370] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 468, inv. č. 850/6, čís. jedn. 196/2 dův/1939, fol. 14; MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 468, inv. č. 850/15, čís. jedn. 255 dův/1939, fol. 29.
[371] SOkA Prostějov, fond ČS Horní Štěpánov, kart. 1, inv. č. 25, Hlášení o stavu politické situace 1940-1941, fol. 5-32.
[372] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 74, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1939-1945, fol. 2,3,4.; SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 488, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 899, 1006, 1069, 1070.
[373] SOkA Prostějov, fond ČS Horní Štěpánov, kart. 2, inv. č. 29, Korespondence důvěrná 1940, nefol.
[374] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 7, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1943, fol. 688.
[375] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 14, inv. č. 14, Obyčejné spisy 1941, fol. 153.

četníky sloužící na Moravě, aby podle potřeby předložili žádanky na příděl látek na nové uniformy a služební pláště. V listopadu se těchto žádanek u zemského velitelství v Brně sešlo celkem 2 285, ale dostupné množství látek postačovalo pouze na 1220 stejnokrojů.[376] Okresní velitelé proto měli sestavit seznamy četníků, kteří nové uniformy skutečně potřebovali, a zbytek četníků odkázat na objednávky v příštím roce. Zemské velitelství alespoň vyzvalo své podřízené, aby i starší obnošené stejnokroje udržovali „*čisté a v náležitém pořádku, neboť to vyžadují nejen vojenské, nýbrž i zdravotní důvody… Každý četník musí být hrdý na svůj stejnokroj, a proto musí jej ctít a dbáti jeho čistoty a bezvadnosti a vystupovati v něm vždy důstojně*“.[377]

Nedostatečné příděly a časté výpadky v zásobování způsobily, že se v období protektorátu značně rozšířil černý trh a narostla hospodářská kriminalita. Četnictvo jednak vyšetřovalo četná udání pro porušení hospodářských nařízení a jednak pravidelně konalo hospodářské kontroly ve výrobních podnicích, obchodech, restauracích, ale také u samotných hospodářů a rolníků. Všem četnickým stanicím v protektorátu bylo dne 27. ledna 1940 nařízeno provést kontrolu všech „*hostinských, restauračních, kavárenských podniků, jídelen, kantin, automatů, barů, vináren a jiných podniků, kde se prodávají jídla a nápoje*“.[378] Četníci měli za úkol ve všech těchto zařízeních odebrat po jednom jídelním a jednom nápojovém lístku a také zpětně zjistit příslušné ceny za rok 1939 – důvodem byla snaha odhalit nepřiměřené zvyšování cen.

Všeobecné hospodářské kontroly byly nařízeny také v průběhu roku 1943, tentokrát se měly konat u místních zemědělců a přítomno jim bylo i německé četnictvo. V lednu byl německými četníky při jedné z prvních kontrol zatčen rolník Josef Kozlovský z Knínic pro zatajení 25 centů obilí. Německý soud jej za to odsoudil k trestu smrti, který byl vykonán v Praze na Pankráci dne 14. října 1943.[379] Kontroly pokračovaly ještě na podzim roku 1943, v obvodu četnické stanice Černá Hora bylo tehdy *„nuceně vymáháno obilí, zemáky, olejniny a krmivo všeho druhu – seno, sláma a jiné. V obvodě zmáhaly se černé zabijačky a 10 osob bylo potrestáno pro nedodržování předpisů a nařízení v řízeném hospodářství*“.[380]

[376] SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 288, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 1315, 1317.
[377] SOkA Blansko, fond E 32, kart. 216, inv. č. 288, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 1335.
[378] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, čís. jedn. 176 dův./1940, nefol
[379] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 59.
[380] SOkA Blansko, fond E 15, kn. 1, inv. č. 1, Památník 1918-1948, fol. 44.

Obecný nedostatek masa vedl k černým porážkám, jen v červnu roku 1941 četníci z Velkých Opatovic nahlásili několik ilegálních porážek prasat. Ačkoliv velká část zemědělců takto získané vepřové maso použila pro svoji vlastní potřebu, objevily se rovněž případy překupnictví, kdy maso skupovali obchodníci z velkých měst.[381] Na podzim 1941 německé Kripo odhalilo síť nelegálních dodavatelů vepřového masa, které končilo na pultech boskovického řezníka Pospíšila. Při následné zatýkací akci bylo zadrženo celkem osm rolníků z Drválovic, včetně starosty obce. Všichni byli „*odvezeni do Kounicových kolejí v Brně, odkud se po 6 týdenním vyšetřování vrátil pouze starosta Alois Gregor, kdežto ostatní byli odvlečeni gestapem do pověstného koncentračního tábora v Mauthausenu, kde do konce dubna 1942 byli umučeni a jejich rodiny vyrozuměny, že zemřeli na zápal plic a nebo na mrtvici*“.[382]

Na hospodářský život měla vliv také nařízení, která měla spíše politickou motivaci, například zákaz prodeje některých knih. Zpočátku jmenovité seznamy určitých děl nebo autorů byly postupně nahrazovány všeobecnou cenzurou, už 7. dubna 1939 byl knihkupcům v boskovickém okrese vydán příkaz, aby odstranili z prodeje „*veškeré knihy a tiskopisy obsahu komunistického, marxistického a obsahu Německu nepřátelského, zejména tzv. německou literaturu emigrantskou*“.[383] V červenci 1941 následoval zákaz knih, brožur, hudebnin a gramofonových desek všech ruských autorů,[384] v lednu 1942 doplněný také zákazem autorů angloamerických.[385] Četnictvo mělo ihned provést kontroly knihkupectví, nakladatelství, antikvariátů, veřejných i spolkových knihoven a čítáren, případně nalezené spisy zabavit, zapečetit a odeslat okresnímu úřadu. Podobná opatření byla zavedena rovněž u knih, které se věnovaly kryptografii, prodej a půjčování těchto knih byly zakázány se zřetelem na obranu Říše.[386]

Pod dozorem bezpečnostních orgánů se ocitli také všichni chovatelé holubů. Museli si k chovu opatřit zvláštní povolení německých úřadů a povinně se organizovat ve *Svazu pro holubářství v Protektorátu Čechy a Morava*.[387] Panovala totiž obava, že by holubi (zejména poštovní) mohli být zneužíváni pro nepřátelskou špionáž. Pokud četnické hlídky nalezly nějakého zatoulaného

[381] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 5, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1941, fol. 642.
[382] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 59.
[383] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Jevíčko, kart. 18, nefol.
[384] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 201, inv. č. 446, Důvěrné spisy 1939-1943, fol. 32.
[385] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 6, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1942, fol. 58.
[386] SOkA Blansko, fond E 23, kart. 34, inv. č. 30, Důvěrné spisy 1940, fol. 220.
[387] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 14, 24, 25.

poštovního holuba nesoucího zprávu, měly o tom okamžitě podat hlášení na říšskoněmecké zpravodajské velitelství v Brně, které daný případ vyšetřilo.[388]

„*Tím, že četnictvu byla svěřena kontrola cenového a řízeného hospodářství, byla mu projevena důvěra, jež neměla býti nikdy zklamána*.“[389] Navzdory této důvěře se ani příslušníci protektorátního četnictva nevyhnuli obviněním z porušování hospodářských předpisů. Velitel četnické stanice v Protivanově vrchní strážmistr Alois Mikel byl v listopadu 1940 kázeňsky potrestán,[390] když s měsíčním zpožděním ohlásil zatajování potravin místním obchodníkem. O výsledky vyšetřování se tehdy zajímala i prostějovská služebna gestapa.[391] Na konci roku 1941 byl četníky usvědčen mlynář František Pecl z Rozhraní z krádeží mouky a krmného šrotu. Pecl reagoval nařčením, že četníci při výslechu vyhrožovali sedmnáctiletému mlynářskému učni Bohumilu Dvořáčkovi násilím a že jeho svědectví proti Peclovi je tedy vynucené. Toto nové obvinění vyšetřoval okresní velitel v Boskovicích, který došel k závěru, že ze strany četnictva nedošlo k žádnému pochybení a že jde pouze o mlynářovu pomstychtivost.[392]

7.7. Strážní služba a strážní oddíly

Dne 30. srpna 1939 vydal zemský četnický velitel na Moravě rozkaz následujícího znění: „*velitelům četnických oddělení, v jejichž obvodech střeží ř.n. vojsko důležité objekty, komunikace atd., ukládám, aby navštívili příslušná ř.n. velitelství (úřady) a vhodným způsobem jim nabídli účast českého četnictva na této službě… Budou-li toho okolnosti a potřeba vyžadovati, nařiďte střežení i těch důležitých objektů a komunikací, které ř.n. orgány nejsou dosud vůbec střeženy*“.[393]

Tím byla započata povinnost protektorátního četnictva vykonávat vedle bezpečnostní služby také službu strážní. Ta mohla mít dvojí podobu – buď se jednalo o pravidelné obchůzky určených četnických hlídek okolo střežených objektů, anebo pokud byly daný objekt či komunikace zvlášť důležité, zde byl založen tzv. četnický strážní oddíl (ČSO), který umožňoval jejich neustálé

[388] SOkA Blansko, fond E 36, kart. 9, inv. č. 33, Důvěrné rozkazy 1939, fol. 148, 149.; SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, nefol.
[389] SOkA Prostějov, fond ČS Horní Štěpánov, kart. 2, inv. č. 29, Korespondence důvěrná 1940, čís. jedn. 870/5 dův./1941, nefol.
[390] Ke dni 1. prosince 1940 byl trvale odvelen na četnickou stanici Hlubočany, soudní okres Vyškov, politický okres Vyškov.
[391] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 4, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 1338-1340.
[392] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 6, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1942, fol. 11-13.
[393] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 467, inv. č. 825, Převzetí střežení různých silničních a železničních objektů na Moravě od něm. vojenských stráží četnictvem (seznamy), spolupráce četníků s německými orgány, fol. 31.

střežení. Mezi střežené komunikace a objekty se kromě silnic a železnic řadily např. vodárny, plynárny, elektrárny, pracovní a jiné tábory, různá skladiště a další objekty vojensko-hospodářského významu.[394] Četníci sloužící v nově zakládaných strážních oddílech byli zproštěni svých dalších služebních povinností a plně se věnovali pouze strážní službě, která tak byla po personální stránce dobře zabezpečena. Zařazení četníků do ČSO bylo časově omezené (odvelení trvalo vždy několik měsíců), stejně jako samotná existence strážních oddílů, které byly zakládány a rušeny zcela účelově.[395]

Když v září roku 1939 došlo k napadení Polska, nařídil generální velitel četnictva trvalé střežení důležitých železničních tratí na území protektorátu, čímž mělo být podpořeno německé válečné úsilí. Prvořadým úkolem četníků bylo chránit tratě před sabotážemi a partyzánskými útoky, v rámci možností měli také zamezit drobným hospodářským krádežím (například uhlí) a snažit se předcházet železničním nehodám.

Boskovickým politickým okresem procházely úseky dvou železničních tratí, u kterých bylo konání strážní služby nařízeno.[396] Jednalo se o strategicky významnou železnici Brno – Česká Třebová a o místní jednokolejnou trať Skalice–Jevíčko.[397] Na střežení železniční tratě Brno – Česká Třebová se v boskovickém okrese přímo podílelo šest četnických stanic, jejichž služebními obvody železnice procházela. Konkrétně četnickým stanicím v Blansku, Rájci, Skalici, Svitávce, Letovicích a Rozhraní byl svěřen úsek trati mezi km 174,2 a km 210,4, tj. celkem 36,2 km železnice. Ke střežení tohoto úseku tratě bylo za normálních podmínek určeno 72 četníků, protože však žádná ze zmíněných četnických stanic neměla tak vysoký počet četníků k dispozici, museli být převeleni z ostatních stanic v okrese (výjimečně i z okolních okresů). Ženatí četníci bývali zpravidla odveleni na dobu dvou měsíců, svobodní četníci pak na čtyři měsíce, v dubnu 1940 byla doba převelení prodloužena na tři, resp. šest měsíců.[398]

---

[394] SOkA Blansko, fond E 25 Četnická stanice Křetín, kart. 91, inv. č. 150, Důvěrné spisy 1938-1941, fol. 1147.

[395] Dnes představují četnické strážní oddíly jednu z nejméně probádaných částí četnických dějin. Dočasná a mnohdy také provizorní povaha těchto oddílů se odráží v minimálním množství dochovaných pramenů. Viz Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*, s. 151-154.

[396] Tato podkapitola vyšla jako samostatný článek ve Sborníku Muzea Blanenska, viz Ott, Matěj: *Protektorátní četnictvo ve strážní službě na železnicích na příkladu politického okresu Boskovice*. Sborník Muzea Blanenska 3, 2018, s. 69-75

[397] V případě této jednokolejné trati ze Skalice do Jevíčka se bohužel nedochovaly téměř žádné prameny o výkonu strážní služby. Jejímu střežení nebyla přikládána větší důležitost, nebyly zde proto zřízeny strážní oddíly, ale strážní služba zde byla konána v rámci běžné bezpečnostní služby okolních četnických stanic.

[398] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 214, inv. č. 451, Různé spisy 1939-1945, fol. 912.

Četnická stanice v Blansku měla za úkol střežit úsek trati na 174,2–182,8 km, ke službě zde bylo určeno 42 četníků strážního oddílu. Na ostatních stanicích bylo odveleno po šesti četnících, kteří měli na starosti následující úseky: četnická stanice Rájec 182,8–190,2 km, četnická stanice Skalice 190,2–195,6 km, četnická stanice Svitávka 195,6–199,5 km, četnická stanice Letovice 199,5–206,3 km a četnická stanice Rozhraní 206,3–210,4 km trati. Každý střežený úsek se dále členil na několik podúseků v délce několika set metrů až dvou kilometrů. Důvodem pro velký počet četníků soustředěných v Blansku byla potřeba zajistit dostatečný počet hlídek u všech železničních tunelů a mostů, stejně jako náročný a nepřehledný terén v tomto úseku trati.

Samotná strážní služba probíhala formou nepohyblivých a pohyblivých hlídek, každá hlídka přitom sestávala z jediného četníka. Nepohyblivé hlídky byly stavěny ke všem důležitým železničním objektům, zatímco pohyblivé hlídky se musely neustále pohybovat podél trati ve svém přikázaném podúseku a pravidelně navazovat kontakt s četníky v sousedních podúsecích. Délka jedné hlídky byla zhruba šest hodin, při velkých mrazech nebo nepřízni počasí bylo zavedeno častější střídání. Po skončení služby se nemohl strážný ihned vrátit na ubikace, ale musel na trati odsloužit dalších šest hodin coby „pohotovostní četník“. To znamenalo, že mohl odpočívat na nějakém příhodném místě poblíž svého podúseku, zpravidla ve strážním domku nebo budce. Musel být ovšem zcela ustrojen a připraven okamžitě přispěchat na pomoc stávající hlídce. V určitých případech mohla celková délka služby a pohotovosti v několika bezprostředně navazujících směnách dosáhnout až 30 hodin. Každý četník vykonal v průměru asi 260–270 hodin strážní služby měsíčně. V Blansku, kde byla služba všeobecně považována za nejnáročnější, se v průměru jednalo o 360–380 hodin.[399] Dobu osobního volna mezi jednotlivými hlídkami museli četníci trávit buď přímo ve svých ubikacích, nebo v prostorech četnické stanice. Jednou za čtrnáct dní dostávali celodenní propustky, které většina z nich využívala k návštěvám svých rodin.

Existovaly celkem čtyři různé stupně zabezpečení železničních tratí, přičemž I. stupeň představoval běžný režim, stupně II. a III. režim zvýšené ostražitosti a stupeň IV. znamenal vyhlášení nejvyšší pohotovosti. Každý vyšší stupeň znamenal větší počet odvelených četníků, více pohyblivých i pevných hlídek, nutnost zabezpečení většího počtu objektů podél trati atd. Například v případě četnické stanice Skalice byl počet strážných následující: I. stupeň 6 četníků, II. stupeň 12 četníků,

[399] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 2, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 1124-1130.

III. stupeň 32 četníků (z toho 8 záloha) a IV. stupeň 41 četníků (z toho 8 záloha).[400] Za celou dobu války byl v boskovickém okrese II. stupeň střežení vyhlášen jen několikrát, o vyhlášení stupně III. a IV. se dostupné prameny nezmiňují.

Podle nařízení ministerstva vnitra z 1. dubna 1939 mělo být protektorátní četnictvo při výkonu služby „*ozbrojeno služební přilbou, služební šavlí a zpravidla služební karabinou vzor 33 s 15 ostrými náboji*“.[401] Ve strážní službě na železnici se od nošení šavle spíše upouštělo, protože znesnadňovala pohyb po pražcích a nerovném terénu v okolí kolejiště. Ve zvlášť třeskutých mrazech nebo naopak horkém létu byly četníkům střežícím trať udělovány výjimky ze služební instrukce pro četnictvo, takže mohli svoji uniformu doplnit o teplé čepice a šály, popřípadě nahradit služební přilbu lehkou polní čapkou.

Mezi důležité součásti vybavení patřily také různé signalizační pomůcky, které spolu se smluvenými hesly a znameními umožňovaly jednotlivým hlídkám dorozumívat se mezi sebou a v případě potřeby přivolat posily. V začátcích strážní služby se museli četníci spoléhat především na signální píšťalky, elektrické svítilny a v případě nouze na výstřel z pušky. Na konci ledna 1941 začali němečtí armádní ženisté s výstavbou přímého telefonního spojení mezi četnickými hlídkami na železnici, ubikacemi strážních oddílů a četnickými stanicemi. Zapojení nových telefonních přístrojů proběhlo v dubnu téhož roku.

Žádná z četnických stanic nebyla připravena ani zařízena na trvalé ubytování velkého množství četníků. Ti četníci, kteří byli odveleni ke konání strážní služby, bývali proto ubytováni ve všech příhodných prostorách, jež byly zrovna k dispozici. Například ve Skalici byli četníci zpočátku ubytováni v bývalé nádražní čekárně a poté byli na náklady obce ubytováni v prostorách místního hostince. Už 17. května 1940 byl ale místní obecní úřad nucen toto ubytování vypovědět z důvodu velkého finančního zatížení. Čtyři příslušníci četnictva proto byli umístěni v obecním domku ve Skalici, jenž byl údajně v tak špatném stavu, že zmiňovaní četníci neváhali sepsat oficiální stížnost na zemské četnické velitelství do Brna. Mimo jiné napsali: „*Místnost v tomto domku sloužila za isolační nemocnici a podle toho má také místní názvy jako „Špitálek“, „Pastouška“, „Márnice“, „Pazderna“ apod. Je nečistá, nevylíčená, plná pavučin, má špatnou podlahu, okna,*

[400] SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 716-719.
[401] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 145, inv. č. 272, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 100.

dveře a je v ní plno myší. K osvětlování místnosti slouží malá petrolejová, nástěnná lampa.“[402] Žádost byla na základě vyjádření velitele četnické stanice ve Skalici zamítnuta jako bezpředmětná. Problémy s ubytováním četnických strážních oddílů nicméně přetrvávaly až do konce války, zejména v souvislosti s občasným vyhlášením vyššího stupně střežení, kdy bylo nutné ubytovat další příchozí četníky.[403]

Stravování četníků bylo zpravidla zajištěno v místních hospodách a hostincích. Podobně jako v případě ubytování, také zde se vyskytly některé nedostatky. „*Četníci se stravují v hostincích. V poslední době si stěžují jak na neochotu hostinských (nedostatečné porce), tak i na omezené možnosti volného nákupu potravin, např. uzenin, vajec atd., jež by si mohli bráti do služby s sebou. Tento nedostatek jest pociťován např. zvláště na úsecích, vzdálených od Blanska 3-6 km, kam četníci docházejí na 26-28 hodin do služby a z níž se nemohou vzdáliti zpět do města k obědu nebo k večeři.*“[404] Na rozdíl od potíží s ubytováním se zdá, že stravování četníků bylo nakonec uspokojivě zajištěno, protože po roce 1940 se na něj nevyskytují žádné stížnosti.

Kontrolu strážní služby mohli podle předpisů vykonávat velitelé strážních oddílů a velitelé příslušných četnických stanic, dále představitelé vyšších stupňů velení (tj. okresní velitel četnictva, velitel četnického oddělení a zemský četnický velitel) a také zástupci německé okupační správy. Ti všichni mohli kontrolovat nejen jednotlivé strážné na trati, ale také mohli provést inspekci ubikací nebo odpočívajících strážných mimo službu. Velký důraz byl při kontrolách kladen na pečlivost střežení daného podúseku (vzdálení se jen o pár kroků mimo tento prostor znamenalo pro četníka tvrdý kázeňský postih), na funkčnost výzbroje, výstroje a všech signalizačních pomůcek, stejně jako na znalost potřebných předpisů.

Mezi nejčastější nedostatky odhalené při kontrolách patřila nedostatečná znalost německého jazyka. I přes zavedení povinných kurzů německého jazyka měla část četníků trvalé problémy s podáváním ústního hlášení v předepsané formě i s rozeznáváním německých vojenských hodností. Svévolné opuštění střeženého úseku bylo rovněž opakovaným prohřeškem službu konajících četníků, toto provinění přitom bylo považováno za velice závažné. Strážmistr Mikuláš Kamenský ze strážního oddílu v Blansku byl v brzkých ranních hodinách dne 22. března 1940

[402] SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 676.
[403] SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 862, 878.
[404] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 3, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 1125.

nalezen spící ve strážním domku mimo svůj svěřený podúsek trati. Přitížila mu skutečnost, že svoji nabitou pušku ponechal volně přístupnou u nezamčených dveří, navíc se jednalo už o jeho druhý prohřešek.[405] Podobně štábní strážmistr Bohumil Glos ze strážního oddílu v Letovicích byl 7. července 1940 přistižen ve vzdálenosti 47 kroků od hranice jím střeženého podúseku. Svůj poklesek na místě doznal, přesto byl kázeňsky potrestán.[406] Jindy byli stráž konající četníci zastižení dokonce opilí a v družném rozhovoru s místními ženami, „*které je v pozdní večerní době na trati navštívily a hostily likérem, který sebou donesly*“.[407] Obvyklým trestem za opuštění podúseku bylo domácí vězení (tj. zákaz vycházení z ubikací mimo předepsanou dobu služby a zákaz přijímání návštěv) v délce pěti až dvaceti dnů.

Dne 15. července 1941 vykonal jednu z kontrol strážných v úseku mezi Blanskem a Rozhraním generálporučík Karl Tarbuk, velitel 540. divize v Brně. Podle hlášení velitele četnického oddělení Prostějov se vyslovil pochvalně o připravenosti všech strážných a příkladném průběhu cvičného poplachu.[408] Okresní četnický velitel v Boskovicích ovšem poskytuje na celou událost jiný, značně neutěšený pohled. Ve své zprávě kritizuje zanedbaný stav výstroje a výzbroje některých četníků, kteří byli povětšinou neoholeni, měli nedbale oblečenou či potrhanou uniformu a jeden ze strážných ani neměl nabitou pušku, což zdůvodňoval špatným stavem munice a uvolněnými střelami v nábojnicích.[409] Náprava všech těchto nedostatků trvala několik měsíců, například nové mosazné píšťalky, které měly nahradit nevyhovující železné, byly strážným vydány až v říjnu téhož roku.

Četníkům pohybujícím se v těsné blízkosti železničních tratí hrozilo neustálé nebezpečí smrtelného úrazu. Například strážmistr Alois Matuška byl při výkonu strážní služby dne 9. září 1940 téměř sražen rozjíždějícím se osobním vlakem v zastávce Blansko-město. K pohybující se soupravě byl otočen zády a všimnul si jí až ve vzdálenosti asi 20 kroků, načež stihnul uskočit z kolejiště.[410] Vyskytlo se také několik případů, kdy opilí němečtí vojáci ve vojenských transportech házeli po hlídkujících četnících prázdné láhve či po nich dokonce stříleli.[411] V boskovickém okrese nebyl

[405] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 2, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 39.
[406] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 1, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 950.
[407] SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 346-349.
[408] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 487, inv. č. 119/9, zprávy o kontrole strážní služby na železnici, čís. jedn. 13/54 dův./1941 ze dne 19. 7. 1941 , fol. 39.
[409] SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 868.
[410] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 4, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 66.
[411] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 439.

při výkonu služby zabit žádný z místních četníků, na jiných místech protektorátu ale k těmto smutným událostem docházelo. Podle výnosu generálního velitele četnictva „*v době od 15. března 1939 do konce března 1941 přišlo pět příslušníků četnictva o život při výkonu železniční strážní služby*“.[412]

Ačkoliv byly různé nehody běžnou součástí železniční dopravy, v období válečného stavu se k nim přistupovalo také jako k potencionálním sabotážním činům. Dobrým příkladem je vykolejení posunovaného nákladního vlaku na nádraží v Rájci dne 5. listopadu 1939. Vcelku bezvýznamná nehoda by nevzbudila větší pozornost, kdyby během pár hodin neměl stejným místem projíždět také zvláštní vlak s říšským protektorem. Do vyšetřování případu bylo proto zapojeno ředitelství Českomoravských drah v Brně, velitel četnického oddělení Brno major Langhammer i zemský četnický velitel podplukovník Klofanda, který musel podat podrobnou zprávu zemskému prezidiu, ministerstvu vnitra, ministerstvu dopravy a samozřejmě také německým okupačním úřadům. Z vykolejení vlaku byl nakonec uznán vinným výhybkář Josef Odehnal, ale celá událost byla uzavřena jako nehoda, tudíž unikl vážnějšímu trestu.[413]

Skutečné sabotážní činy se na železnici vyskytovaly v průběhu celé existence Protektorátu Čechy a Morava. Na počátku války patřilo mezi typické projevy odboje nařezávání brzdových hadic u vagonů[414] nebo kladení různých zápalných balíčků do velkých nádražních skladišť, dílen apod. Právě proti podobným zařízením varoval rozkaz velitele četnického oddělení Prostějov ze dne 16. října 1941. „*Balíčky mají obal, vyrobený ze starého exponovaného filmu, jehož okraje jsou slepeny papírovým proužkem. Uprostřed jedné strany jest kruhový otvor v průměru asi 1 cm přelepený nálepkou, na níž je připevněn krátký slabý motouz. V balíčku jest vata, napuštěná roztokem fosforové směsi. Po odtržení nálepky vnikne do balíčku vzduch a směs v něm za krátkou dobu vzplane*.“[415]

Zmiňované nařezávání nebo probodávání brzdových hadic bylo rozšířené především na větších nádražích, kde časté posunování a mnohdy i déletrvající odstavení vagonů poskytovalo

[412] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 214, inv. č. 451, Různé spisy 1939-1945, fol. 970.
[413] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 475, inv. č. 1718, Vyšinutí vlaku 5. 11. 1939 v Rájci, okr. Boskovice, fol. 1-20.
[414] Jen na podzim roku 1941 bylo v celém protektorátu zaznamenáno 418 takových případů, v průběhu celého roku 1942 už jen 183, v roce 1945 pak 85. Informace podle Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*…, s. 417.
[415] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 201, inv. č. 446, Důvěrné spisy 1939-1943, čís. jedn. 429 dův/41 ze dne 16. 10. 1941, fol. 568.

železničním zřízencům velké množství příležitostí k činu. Míra poškození nebývala nijak závažná, hadice bylo možné poměrně lehce vyměnit a v mnoha případech celý vlak projel i několika stanicemi, než se na sabotáž vůbec přišlo. Přesto měla opakovaná poškození brzd za následek nemalá zpoždění železniční dopravy a ztráty pro německý válečný průmysl. Parní lokomotivy byly také častým cílem drobným sabotážím – nejčastěji byly uraženy či zalomeny mazničky a rozbita skla u měřicích přístrojů. Dne 13. března 1943 bylo na nádraží ve Skalici záměrně poškozeno hned 23 parních lokomotiv, které zde byly nachystány k odeslání na východní frontu.[416]

V památnících četnických stanic a pamětních knihách železničních stanic máme od přelomu let 1944 a 1945 doloženy také častější partyzánské útoky za použití výbušnin. „*V druhé polovině roku 1944 zvětšila se činnost partyzánů na našich drahách. Byly pokládány miny na různých místech tratí, vyhazovány koleje, mosty a důležitá železniční zařízení. Tyto byť i drobné akce citelně brzdily odsun a přísun německé armády…*“[417] Například jen četníci z Rájce museli roku 1945 vyšetřovat výbuchy pod nákladními vlaky z 16. února, 28. března, 8. dubna, 10. dubna, 14. dubna a 16. dubna.[418] Při těchto útocích nebyl nikdo zabit, došlo ale ke škodám na železnici, mostech i projíždějících vlacích.[419] Oběti na životech si naopak vyžádal útok hloubkových letců na nádraží ve Skalici 1. dubna 1945 – piloti zde při náletu na dvě parní lokomotivy zranili několik železničních zřízenců a usmrtili topiče Josefa Schillera a cestujícího Ferdinanda Halámka.

Povinnost četnictva konat stálou strážní službu na železnicích byla s koncem druhé světové války zrušena, ale ještě několik následujících let se bezpečnosti na tratích věnovala zvýšená pozornost. Obavy panovaly především ohledně útoků německých záškodníků, tzv. werwolfů. Když v březnu 1946 projížděl boskovickým okresem maršál Tito na své cestě z Prahy, nařídil oblastní velitel SNB major Pluskal rozsáhlá bezpečnostní opatření: „*Bezpečnostní orgánové prohlédnou nádraží, kudy bude vlak projížděti nejsou-li zaminována, celou železniční trať hlavně hlavy, a mosty důkladně prohlédnouti nejsou-li mosty podminovány, nejsou-li miny pod hlavní kolejí před vjezdem do nádraží a výjezdem z nich, nejsou-li na volných tatích položeny nájezdné miny, na nádražích*

[416] SOkA Blansko, fond E 30, kn. 335, inv. č. 386, Památník 1921-1948, fol. 48.
[417] Národní archiv v Praze, fond 814 Sbírka staničních kronik, inv. č. 68, Pamětní kniha staničního úřadu Blansko ČSD, díl. I, fol. 14.
[418] Tento znatelný nárůst odpovídá poválečným statistikám, na Moravě dosáhl počet sabotáží na železnicích vrcholu právě v období od 1. do 28. dubna 1945 – jen na Českomoravské vysočině bylo tehdy spácháno 104 sabotážních akcí. Informace podle Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem*…, s. 418.
[419] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník 1918-1948, fol. 48-49.

na nichž je připravena lokomotiva k eventuelními vystřídání dohlédnout též aby nepovolanou osobou nebylo pašováno adjustované uhlí výbušninami."[420]

Téměř šest let trvající nepřetržité střežení železničních tratí v celém protektorátu si vyžádalo značné materiální a personální zdroje četnictva. Přesto bylo patrné, že efektivita zavedených opatření značně zaostávala – mnozí službu konající četníci neplnili své povinnosti a pravidelně museli být napomínání a trestáni za nedbalost. Svoji roli zde jistě sehrála vyčerpávající, a přitom z velké části rutinní povaha strážní služby. S blížícím se koncem války a se zvyšujícím se počtem otevřených útoků na železniční tratě bylo stále více zřejmé, že alespoň někteří četníci tyto sabotážní činy skrytě podporovali a neváhali se v případě potřeby „dívat jinam".

Kromě četnických strážních oddílů na železnicích vznikly v boskovickém okrese také dva strážní oddíly u kárných a pracovních táborů. V kárném a později sběrném romském táboře v Hodoníně u Kunštátu byl umístěn oddíl v síle asi 30–40 četníků pod velením bývalého četnického nadporučíka Štefana Blahynky.[421] Další strážní oddíl v počtu 20 četníků pod velením vrchního strážmistra Aloise Schwarzbergera[422] konal službu ve výchovném pracovním táboře v Mladkově u Boskovic.[423]

Četníci z hodonínského strážního oddílu nešetřili krutostí k romským vězňům, na kterých si vybíjeli frustraci ze svého „*nechutného povolání v odlehlém táboře*".[424] Častou šikanou zadržovaných se kromě samotného Blahynky vyznačovali také strážmistři Miroslav Pavlík a Josef Vitouch. Když v lednu 1943 vypukla v táboře tyfová epidemie, byli vězni i strážní nuceni zůstat v karanténě. Nákaza si vyžádala mrtvé mezi vězni i členy strážního oddílu a celková atmosféra strachu spolu s nervovým vypětím jen vystupňovaly již tak tvrdé zacházení s vězni.

Zcela kontrastním se ukazuje být chování četníků v Mladkově k internovaným Čechům. „*Zásluhou české správy tábora a českých četníků byl internovaným jejich život v táboře tak upraven, že se nezřídka internovaní ucházeli u českých členů správy tábora, četníků v táboře*

[420] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 33, inv. č. 15, Různé spisy 1945, fol. 428.
[421] Nečas, Ctibor: *Andr´oda taboris. Tragédie cikánských táborů v letech a v Hodoníně*. Brno 1995, s. 64-66.
[422] MZA, fond B 72, kn. 175, Četnický strážní oddíl Mladkov 1943-1945, nefol.
[423] Tábor vznikl v létě 1939 jako ubytovací tábor Heidelberg určený pro české dělníky pracující na stavbě dálnice z Vídně do Vratislavi. Od 1. 12. 1943 byl tábor překlasifikován na výchovný pracovní tábor pro mladistvé s kapacitou 300 osob, po skončení války byl využit jako internační tábor pro státně nespolehlivé osoby. Informace podle Vybíhalová, Veronika: *Tábory pro Němce na Boskovicku 1945-1947*. Magisterská oborová práce. FF MU. Brno 2006, s. 25-27.
[424] Nečas, Ctibor: *Personál protektorátních cikánských táborů*, s. 295.

a u zdejší stanice o zákrok, aby jim byl pobyt v táboře prodloužen a tím oddálen jejich odchod do Říše. Strava v táboře byla dobrá a návštěvy příbuzných byly trpěny. Dokonce byly i z tábora udíleny tajně dovolené. Po celou dobu trvání tábora nezemřel nikdo z internovaných."[425]

Strážní služba byla v období existence protektorátu nařízena také u obilních a jiných potravinových skladišť, které byly řazeny mezi tzv. objekty důležité k výživě obyvatelstva. V boskovickém okrese se obilní skladiště hospodářského družstva (Landwirtschaftliche Genossenschaft) nacházela ve služebních obvodech četnických stanic Letovice a Skalice nad Svitavou. Podle výnosu ministerstva vnitra ze dne 15. února 1941 mělo jejich střežení okamžitě převzít protektorátní četnictvo.[426] Četnická stanice v Letovicích převzala střežení obilního skladiště na ulici Pražská už následujícího dne. Za tím účelem byla posílena o sedm četníků z různých četnických stanic v okrese, kteří spolu s jedním místním četníkem utvořili strážní oddíl (velitelem byl ustanoven štábní strážmistr Antonín Veselý II. z ČS Jevíčko). Strážní oddíl byl ubytován nejdříve v budově obecní školy na letovickém náměstí, od 21. února byl umístěn přímo v budově obilního skladiště. Stejného dne převzala střežení skladiště také četnická stanice ve Skalici, která byla rovněž posílena o sedm četníků strážního oddílu.

Ustanovení a směrnice pro výkon strážní služby u obilních skladišť se příliš nelišily od podobných nařízení vydaných pro jiné strážní oddíly. *„...jest povinností strážného a stráže zabraňovati tomu, aby neznámé nebo nepovolané osoby se vplížily nebo jakýmkoli jiným způsobem vnikly do skladiště… ...Násilnému nebo lstivému vniknutí nebo vplížení se do skladiště a nebo jakékoliv poškození budovy skladiště musí býti, obzvláště v noci, stůj co stůj zabráněno, a bude-li toho třeba, brachiální mocí nebo dokonce i užitím zbraně.*"[427] Zvláštní pozornost měla být věnována zabezpečení obilních skladišť před sabotáží a zejména před případným založením ohně. Obecné směrnice pro strážní službu proto byly doplněny také požárním řádem, který četníkům přísně zakazoval kouření a práci s otevřeným ohněm, obsahoval podrobné informace o umístění hasicích přístrojů či nařízení ohledně manipulace s palivovým dřívím, zbytkovým popelem apod.[428]

[425] SOkA Blansko, fond E 30, kn. 335, inv. č. 386, Památník 1921-1948, fol. 49.
[426] Výnos pres. MV ze dne 15. 2. 1941 čís. P 1296-15/2-41.
[427] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 123, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1941, fol. 53.
[428] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 123, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1941, fol. 230-231, 236-239; SOkA Blansko, fond E 30, kart. 199, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1940-1941, fol. 881.

Četnické strážní oddíly u obilních skladišť v Letovicích a Skalici nad Svitavou byly bez bližšího vysvětlení zrušeny rozkazem zemského četnického velitele ze dne 17. června 1941,[429] tedy po čtyřech měsících služby. Nejpravděpodobnějším důvodem se zdá být jejich zbytečnost, v pramenech se nevyskytuje jediný záznam o zákroku proti zlodějům či sabotérům, k podezřelým nehodám zde také nedošlo. Dočasně převelení četníci byli odesláni zpět na své kmenové stanice, kde je bylo možné nasadit k výkonu běžné bezpečnostní služby. Obilní skladiště měla být nadále střežena a kontrolována jen v rámci pravidelných obchůzek.

V reakci na bombový útok v hotelu Lamplota v Letovicích, který se odehrál v noci z 20. na 21. září 1941,[430] bylo okresnímu četnickému veliteli v Boskovicích o tři dny později nařízeno „*aby pro každý tábor (domov) německých dítek ve Vašem obvodě byl neprodleně určen jeden četník s patřičným střídáním, jehož povinností bude trvalé zevní střežení objektů a sledování všech zjevů za tím účelem, aby bylo zabráněno jakýmkoliv útokům nebo přípravám k nim směřujícím… Službou tou jest pověřiti četníky, v každém směru naprosto způsobilé a spolehlivé a pokud možno znalé německého jazyka.*“[431] Protektorátní četnictvo a policie se na střežení táborů KLV v protektorátu podílely i před výbuchem v Letovicích, tato událost ale nadřízená místa přiměla k zesílení ostrahy.[432]

Rozkaz platil pro tábory KLV v Letovicích (hotel Lamplota, v provozu 1940–1941, poté od března do srpna 1942, naposledy obnoven 4. března 1943), Blansku (hotel Skalní mlýn, též Felsenmühle, tábor měl ve městě několik poboček), Knínicích u Šebetova (od léta 1941 do ledna 1945 v bývalé měšťanské škole), Šebetově (v letech 1940–1945 v bývalé ozdravovně), Černé Hoře (od 1. dubna 1942 v budově měšťanské školy) a Rájci. Na stanici v Šebetově bylo koncem září 1941 převeleno hned 16 četníků, z toho 4 měli hlídat tábor v Šebetově a zbylých 12 tábor v Knínicích.[433] V Černé Hoře bylo ke střežení tábora zpočátku určeno osm četníků.[434] Počty převelených strážných se ale ukázaly být zbytečně vysoké a postupně byly u každého z táborů KLV v okrese snižovány,

[429] Rozkaz ZČV Brno čís. jedn. 263/29 dův./1941 ze dne 17. 6. 1941.
[430] Podrobněji viz například MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 491, inv. č. 868, Útok třaskavinami na domov něm. dětí v Letovicích, okr. Boskovice, 20. 9. 1941, fol. 1-9.; Jelenová, Denisa: *Odbojová skupina Za svobodu na Boskovicku v letech 1940 – 1943*. Bakalářská diplomová práce. FF MU. Brno 2013, s. 22-24.
[431] SOkA Blansko, fond E 23, kart. 35, inv. č. 30, Důvěrné spisy 1941, fol. 253.
[432] Šustrová, Radka: *Pod ochranou Protektorátu. Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě – politika, každodennost a paměť 1940-1945*. Praha 2012, s. 104, 227.
[433] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 58.
[434] ABS Kanice, fond N 5, kart. 7, inv. č. 101, s. 2.

nejčastěji se počet četníků u jednoho tábora ustálil na třech.[435] Směrnice pro výkon strážní služby u táborů KLV se opět víceméně neodlišovaly od směrnic vydávaných pro ostatní typy stráže.[436]

7.8. Podíl místního četnictva na kolaboraci a perzekucích

Dostupné prameny umožňují jen omezeně zrekonstruovat rozsah kolaborační činnosti protektorátního četnictva v boskovickém okrese. Část kompromitujících materiálů byla v posledních měsících války zničena a poválečné prameny (tj. zejména památníky četnických stanic a různá hlášení sepsaná samotnými četníky) se z pochopitelných důvodů tématu kolaborace příliš nevěnují. Výjimku představují situace, kdy byli z kolaborace obviněni četníci hlásící se k německé národnosti nebo kdy byl četník jako kolaborant veřejně znám už během existence protektorátu. Vedle případů otevřené kolaborace stojí přílišný aktivismus a iniciativa při plnění předepsaných služebních povinností. Nicméně bezpečně rozpoznat a určit takovéto případy na základě omezeného množství pramenů je velice složité až téměř nemožné. Situace je o to komplikovanější, že i běžná každodenní práce četníků byla svým způsobem kolaborací, zejména v případech, kdy se četnictvo podílelo na vyšetřování politických trestných činů nebo dohlíželo na dodržování různých politicky motivovaných nařízení.

Jen deset dní po německé invazi v březnu 1939 byli četníci ze stanic v Blansku, Ostrově u Macochy a Sloupu nuceni podílet se na vyšetřování neprověřených zpráv, podle kterých se v jeskyních Moravského krasu měly nacházet ukryté zbraně – konkrétně se mělo jednat o karabiny v bednách, které byly proti vlhkosti chráněny nepromokavým papírem. Z rozkazu velitele četnického oddělení Brno majora Langhammera mělo být šetření intenzivní, ale nenápadné a o případném nálezu zbraní měl být okamžitě telefonicky informován.[437] V prohledaných jeskyních sice žádné zbraně nalezeny nebyly, přesto ale četnictvo muselo vyšetřovat i všechna pozdější udání týkající se tajných úkrytů zbraní a nedovoleného ozbrojování.

Dne 3. dubna 1941 vyšetřovali praporčík Josef Vach a strážmistr Josef Tihon z četnické stanice Rájec drobnou krádež a při této příležitosti zjistili, že sedmnáctiletý drogistický učeň Zdeněk Šourek z Rájce nelegálně přechovával jednu vzduchovku, starý revolver a šest podomácku

[435] MZA, fond B 72, kn. 126, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1940-1944.
[436] Viz např. Wachbestimmungen für die Gendarmeriewache beim Kinderheim der KLV in Lettowitz uložené v SOkA Blansko, fond E 27, kart. 124, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 111-113.
[437] SOkA Blansko, fond E 19, kart. 128, inv. č. 218, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 4.

vyrobených nábojů. Zbraně měl získat od patnáctiletého Rudolfa Vaňka, který je s ním vyměnil za mikroskop. Ani jeden z chlapců pochopitelně neměl zbrojní pas a držení zbraní nenahlásili brněnskému oberlandrátu. Ačkoliv dotyčné omlouvala jejich mladická nerozvážnost, bylo o celé záležitosti učiněno hlášení mj. také na brněnské gestapo. Celá věc skončila předáním Rudolfa Vaňka Okresnímu soudu v Blansku pro trestný čin krádeže.[438]

Četnictvo od roku 1939 rovněž intenzivně pátralo po autorech různých politických letáků. Úspěšnost vyšetřování bývala ale poměrné nízká, výjimku tvořily povětšinou případy, kdy byl podezřelý zatčen přímo při šíření závadných tiskopisů. Strážmistr Jaroslav Foukal z četnické prozatímní stanice Rozhraní dne 24. září 1939 takto zadržel jistého Gustava Bartela, který v hostinci v Bradlném mezi hosty šířil německy psaný text anglického propagačního letáku shozeného z letadla.[439] „*Leták tento byl štvavého obsahu, zahroceného proti Německé říši a Vůdci – říšskému kancléři.*“[440] Protože se Gustav Bartel prohlásil za říšského občana, byl předán německému celnímu úřadu v Moravské Chrastové. Zde se naopak přihlásil k protektorátní příslušnosti a byl předán zpět na četnickou stanici v Rozhraní, odkud byl následujícího odpoledne předán brněnské úřadovně gestapa k vyšetřování.

Vyšetřování různých udání pro poslech zahraničního rozhlasu nebo účast na politických diskuzích byla také poměrně častá. Dne 5. února 1940 zaslala prostějovská služebna gestapa na okresní četnické velitelství zprávu, ve které žádala vyšetření udání na hostinského Rudolfa Valáška z Rudic pro každodenní poslech českého vysílání zahraničního rozhlasu, účast na politických diskuzích a urážku Adolfa Hitlera. Případ musel osobně vyšetřit velitel četnické stanice v Jedovnicích vrchní strážmistr František Sláma, který také vypracoval německé hlášení určené pro prostějovské gestapo. V hlášení popřel informace uvedené v udání a oznámil, že Rudolf Valášek se žádných ilegálních aktivit nedopouštěl.[441]

V průběhu let 1940–1941 dohlížely všechny četnické stanice v okrese na ukončení činnosti různých tělovýchovných organizací, zejména se jednalo o místní pobočky spolků *Sokol, Orel* a *Dělnická tělocvičná jednota*. Četníci ověřovali správné provedení soupisu majetku a financí jednotlivých organizací, doručovali jmenovací dekrety ustanoveným správcům a zejména

[438] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 5, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1941, fol. 158.
[439] Bartel získal leták v německém Hannoveru, kde byl zaměstnán jako dělník ve zbrojovce.
[440] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Rozhraní, kart. 9, čís. jedn. 209 dův./1939, nefol.
[441] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 1, inv. č. 13, Důvěrné spisy 1940, fol. 539-541.

kontrolovali, zda spolky i po svém rozpuštění nepokračují ilegálně v činnosti. Takový případ řešili například četníci z Jevíčka, kde byla budova bývalé sokolovny v květnu 1941 propůjčena ke konání pravidelných kurzů rytmiky pro ženy pořádaných Národním souručenstvím. Tohoto kurzu se podle zjištění četnické stanice účastnilo asi 70 bývalých členek Sokola, které zde nacvičovaly různé sokolské sestavy. Protože bylo v tomto jednání spatřováno pokračování činnosti sokolského spolku, odebral okresní úřad na základě vyjádření četnické stanice v Jevíčku povolení ke konání tohoto kurzu a budova sokolovny směla být nadále využívána jen jako tělocvična místních škol.[442]

V prosinci 1941 četnictvo dohlíželo také na nařízené odstranění sokolských upomínek, kterými se rozuměly nápisy na sokolských budovách, pamětní desky, busty, pomníky, sokolské znaky apod. Odstraněné památky měly být uschovány, pouze kovové předměty bylo nařízeno odevzdat okresnímu úřadu jako součást sbírky barevných kovů.[443] Podobně muselo četnictvo dohlížet také na odstranění bývalých státních znaků[444] nebo pomníků a soch významných osobností české historie a politického života, např. se jednalo o památky na Tomáše Garrigua Masaryka,[445] Edvarda Beneše[446] nebo Františka Palackého.[447]

Boskovické četnictvo mělo také značný podíl na perzekucích namířených proti různým národnostním menšinám, zejména obyvatelům místní židovské čtvrti a příslušníkům romské menšiny. V srpnu 1939 musely na žádost okresního úřadu v Boskovicích všechny četnické stanice vyhotovit seznamy hotelů, restaurací a jiných podobných zařízení, která měla být nadále nepřístupná obyvatelstvu židovské národnosti. Oficiálním důvodem pro toto opatření bylo tvrzení, „že *některé kruhy obyvatelstva dávají se strhnouti k samovolným akcím proti obyvatelstvu židovského původu, které mohou proto ohroziti těžkým způsobem veřej. bezpečnost celého okolí a porušiti veřejný klid a pořádek*“.[448] Dne 8. září 1939 si pak okresní úřad od četnických stanic vyžádal ještě seznamy všech židů (včetně pokřtěných) bydlících v boskovickém okrese.[449] Podle konečných údajů mělo v samotných Boskovicích žít 382 osob židovského vyznání a 12 osob

[442] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Jevíčko, kart. 19, nefol.
[443] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 35, inv. č. 30, Důvěrné spisy 1941, fol. 499-500.
[444] SOkA Prostějov, fond ČS Buková, kart. 2, inv. č. 21, Korespondence důvěrná 1939, nefol.
[445] Tamtéž, nefol.
[446] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 73, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 341.
[447] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kart. 74, inv. č. 307, Důvěrné spisy 1941-1945, fol. 359.
[448] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 102, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1939-1941, fol. 180.
[449] SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond ČS Jevíčko, kart. 18, čís. jedn. 31.886/VII, nefol.

židovského původu hlásících se k jinému vyznání,[450] přes 100 dalších židů žilo v ostatních obcích okresu.[451]

Stejně jako jinde také v boskovickém okrese se postupně uplatnila všemožná protižidovská omezení a nařízení německé okupační a protektorátní správy. Připomeňme alespoň nařízení, která židům zakazovala odběr novin a časopisů (s výjimkou *Jüdisches Nachrichtenblatt – Židovské listy*),[452] používání telefonních stanic,[453] návštěvy muzeí, knihoven a kulturních sbírek[454] nebo výnos ministerstva vnitra z 19. prosince 1941, podle kterého byly na četnických velitelstvích omezeny úřední hodiny pro židovské obyvatelstvo. Například četnická stanice v Rájci měla vedle vchodu umístěno následující oznámení: „*Návštěvní hodiny pro Židy v osobních záležitostech od 16 do 17 hodin. Kriminální udání, hlášení nehod apod. mohou býti učiněna i mimo tyto hodiny*.“[455] Dohled nad dodržováním protižidovských nařízení zpočátku vykonávala německá tajná státní policie,[456] na její přípis z 16. března 1940 bylo tímto dozorem oficiálně pověřeno také protektorátní četnictvo a vládní policie.[457]

Smutným vyvrcholením protektorátní historie židovské obce v Boskovicích se stal transport zdejších židů do Terezína ve dnech 14. a 15. března 1942. Celkem 458 obyvatel ghetta bylo odvezeno nejprve do Brna, kde byl 19. března sestaven další transport, který skončil svoji cestu v Terezíně.[458] Odsud se židé z Boskovic různými transporty dostávali do Osvětimi, kde je potkal stejný osud jako desetitisíce dalších českých židů. Ačkoliv se o tom žádné prameny četnické provenience nezmiňují, bylo boskovické četnictvo odsunu židovského obyvatelstva přítomno a jeho příslušníci dohlíželi na klidný průběh celé události.

Výmluvným důkazem, že účast na organizaci transportu byla pro četnictvo nepříjemnou a kontroverzní záležitostí, jsou poválečné záznamy v boskovické městské kronice a četnickém památníku místní stanice. Oba texty vznikly ve stejnou dobu a autor památníku se zcela zřetelně inspiroval kronikářským zápisem – vynechal ovšem jakékoliv zmínky o policejní asistenci nebo

[450] V tomto čísle nejsou zahrnuti jen židé původem z Boskovic, ale také několik desítek uprchlíků z Rakouska, československého pohraničí, Slovenska a Podkarpatské Rusi, kteří do Boskovic přišli v průběhu let 1938-1939.
[451] Bránský, Jaroslav: *Osud Židů z Boskovic a bývalého okresu boskovického 1939-1945*. Boskovice 1995, s. 17, 136.
[452] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 164, inv. č. 275, Různé spisy 1939-1945, fol. 631.
[453] Tamtéž, fol. 630
[454] SOkA Blansko, fond E 23, kart. 35, inv. č. 30, Důvěrné spisy 1941, fol. 496.
[455] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 164, inv. č. 275, Různé spisy 1939-1945, fol. 633.
[456] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 102, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1939-1941, fol. 593.
[457] Tamtéž, fol. 646.
[458] Bránský, Jaroslav: *Osud Židů z Boskovic*…, s. 26-27.

předcházejících protižidovských nařízeních, které muselo četnictvo vynucovat. Zatímco v městské kronice se můžeme dočíst, že „*15. březen byl pro boskovické Židy dnem kritickým. Museli se toho dne za dozoru policie vystěhovat z Boskovic. Do 10. hod museli se dostaviti na nádraží, kde byl pro ně připraven vlak*“,[459] v četnickém památníku nalezneme pouze „*15. březen byl pro boskovické Židy dnem kritickým. Do 10. hod museli se dostaviti na nádraží, kde byl pro ně připraven vlak*.“[460] Podobně věta „*Před odchodem z domova, kde museli zanechati všechno bytové zařízení a všechen majetek, říkali prý odbavujícím strážníkům: Dobře nám to tu hlídejte, ať nám zůstane vše zachováno až se vrátíme*“[461] byla v památníku zkrácena na „*Před odchodem museli nechati v bytech veškeré bytové zařízení.*“[462]

V Boskovicích zůstalo 17 smíšených židovských rodin – nařízení o nuceném transportu se na ně zatím nevztahovala, ačkoliv jinak podléhaly platným protižidovským nařízením.[463] Příslušníci těchto rodin byli zaměstnáni především stěhováním bytového zařízení z opuštěné čtvrti. Do uvolněných domků v židovské čtvrti se nastěhovali ostatní občané Boskovic a město tím tak částečně vyřešilo svoji tíživou bytovou situaci. Bytové zařízení, shromažďované v synagoze, bylo rozebráno Němci i Čechy bez rozdílu, naopak zařízení synagogy – výzdoba a liturgické předměty – bylo odesláno do Prahy, kde se mělo stát součástí nacisty zamýšleného muzea „vymřelé rasy“. Z březnového transportu se po válce vrátilo do Boskovic pouze 14 osob, dalších 5 osob se zachránilo z pozdějších transportů.[464]

Četnictvo se rovněž podílelo na vykonávání opatření namířených proti romskému obyvatelstvu. Od června 1939 měli četníci spolu s vládní policií věnovat zvýšenou pozornost kočujícím skupinám, kterým bylo zakázáno táboření na určitých místech a pohyb ve skupinách, jež přesahovaly rámec jedné rodiny.[465] Výnosem ministerstva vnitra ze 30. listopadu 1939 bylo nařízeno, aby četnické stanice začaly jednotlivým kočujícím rodinám odebírat kočovnické listy.

[459] SOkA Blansko, fond C 12 Městský národní výbor Boskovice, inv. č. 693, Kronika města Boskovic, I. díl (1922-1962), s. 75.
[460] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 47.
[461] SOkA Blansko, fond C 12, inv. č. 693, Kronika města Boskovic, I. díl (1922-1962), s. 75.
[462] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 47.
[463] Bránský, Jaroslav: *Osud Židů z Boskovic*…, s. 25.
[464] Bránský, Jaroslav: *Židé v Boskovicích*. Boskovice 1999, s. 136. V pramenech se můžeme setkat i s údajem 509 deportovaných a 11 přeživších – např. SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 47.
[465] Chrastinová, Hana: *Právní postavení Romů v Protektorátu Čechy a Morava*. In: Schelle, Karel (ed.): Vybrané problémy právních dějin 2 (Sborník příspěvků). Ostrava 2014, s. 27-40, zde s. 29.

Četníci měli rovněž dohlédnout, aby se nejpozději do konce ledna 1940 všichni kočující trvale usídlili. V případě neuposlechnutí tohoto nařízení hrozil dotyčným trest v podobě umístění v kárném pracovním táboře.[466] Velitel četnické stanice v Blansku vrchní strážmistr Jan Bílek I. ve svém hlášení o plnění tohoto rozkazu doporučil umístění v kárném pracovním táboře celkem u tří osob a zároveň napsal: „*Konečně navrhuji, aby všichni práce schopní cikáni až do 45 let, byli zařazeni do kárných pracovních táborů, kde by si zvykli práci. Cikáni, kteří by se i trvale usídlili a nebyli navyklí práci, těžko lze o nich předpokládat, že by se sami zařadili do normálního pracovního procesu.*“[467]

Jeden z těchto kárných pracovních táborů vznikl v srpnu 1940 nedaleko obce Hodonín u Kunštátu v boskovickém okrese, v červenci roku 1942 byl přeměněn na romský sběrný tábor. Zařízení bylo tvořeno prostými dřevěnými ubytovacími baráky bez kanalizace, elektřiny či vodovodu. Velitelem tábora byl jmenován bývalý četnický nadporučík Štefan Blahynka, který měl k dispozici četnický strážní oddíl v počtu 30–40 četníků a několik kancelářských pomocníků a civilních zaměstnanců. Táborem prošlo celkem 1 395 vězňů[468] včetně žen a dětí, kteří se podíleli na stavbě silnic v blízkém okolí, těžili kámen nebo pracovali v táborových dílnách. Během internace zemřelo 207 osob, z toho 194 přímo v táboře.[469] Mnoho z nich zemřelo na břišní tyfus, jehož epidemie v táboře vypukla v lednu 1943. Z tábora následně proběhly celkem tři transporty vězňů do Osvětimi a prázdný tábor byl k 30. září 1943 zrušen.[470]

Okresní četnický velitel v Boskovicích neměl nad táborovým strážním oddílem žádnou velící pravomoc ani kontrolní povinnost – tou byl na základě výnosu ministerstva vnitra pověřen přímo velitel četnického oddělení Prostějov.[471] Přesto se existence tábora odrazila v činnosti a písemnostech místního četnictva, které eskortovalo různé provinilce k nástupu trestu nebo naopak vyšetřovalo útěky z tábora a pátralo po uprchlých vězních. Četnická stanice v Hodoníně 8. listopadu 1940 vyšetřovala útěk Adolfa Zechmeistera, který uprchl pouhé dva dny po svém příjezdu „*v úmyslu vyhnout se pracovním povinnostem plynoucích z jeho zařadění do kárného pracovního tábora*“.[472] Přesně o měsíc později byl Zechmeister zadržen říšskoněmeckou

[466] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 50, inv. č. 34, Kriminální hlášení 1938-1939, fol. 4.
[467] Tamtéž, fol. 5.
[468] Nečas, Ctibor: *Holocaust českých Romů*. Praha 1999, s. 82.
[469] Nečas, Ctibor: *Andr´oda taboris*, s. 103.
[470] Tamtéž, s. 117.
[471] MZA, fond B 72, Katalog důvěrných spisů, kart. 483, inv. č. 1824, čís. jedn. 1824 dův./1940, fol. 3.
[472] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 79, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 1117.

pohraniční stráží na nádraží ve Strážnici (pol. okr. Hodonín), načež si jej převzala služebna gestapa v Uherském Hradišti.[473] Jiným příkladem spolupráce táborové správy a místního četnictva může být předání Josefa Lepky, kterého dne 6. září 1941 do tábora v Hodoníně eskortovali četníci ze Svitávky. Lepka byl dvanáctkrát soudně trestaný za různé přečiny, zločiny a krádeže (celkem strávil ve vězení 15 měsíců), měl lehkovážnou povahu a zahálčivý způsob života, a přestože byl vyučeným kamnářským pomocníkem, již delší dobu se neživil žádnou stálou prací.[474]

Jednou z nejzávažnějších podob kolaborace se stala účast četnictva na akcích sloužících k potlačení domácího odboje a činnosti zahraničních výsadků. Na konci května a v červnu 1942 se četnictvo boskovického okresu podílelo na velkém pátrání (Grossfahndung) po atentátnících na Reinharda Heydricha. „*Od 29.5. 1942 bude v Protektorátě německou pořádkovou policií za součinnosti branné moci Gestapa a jiných složek provedeno rozsáhlé pátrání po pachatelích atentátu na zastupujícího říšského protektora. Veškerá protektorátní policie / četnictvo, vládní policie a obecní policie / má na požádání velitelů německé pořádkové policie, pokud je služebně plně možné, všechny k disposici jsoucí síly k soušinnosti při pátrání poskytnouti… …nařízená opatření a pátrání musí býti také dále až do odvolání nepřetržitě prováděna*.“[475]

V průběhu následujících tří týdnů musely četnické stanice každý den podávat podrobná hlášení na okresní velitelství s informací, kolik během dne zkontrolovaly osob, projíždějících aut, povozů apod. Všechny silniční četnické hlídky byly od 28. května posíleny o jednoho vojína německé armády a jednoho příslušníka zbraní SS.[476] Četníci se také podíleli na domovních prohlídkách a vybírali od obyvatelstva hromadná písemná potvrzení o tom, že nepoznávají fotografie předmětů použitých při atentátu. Například příslušníci četnické stanice Jedovnice během velkého pátrání absolvovali celkem 525 hodin služby, na silnicích zkontrolovali 172 chodců, 5 osobních automobilů, 34 autobusů, 78 selských povozů a 74 cyklistů, provedli 89 kontrol v hostincích, 137 kontrol v lesních chatách a 15 kontrol v různých samotách, rovněž vybrali 4 602 potvrzení o nepoznání fotografií uveřejněných ve zvláštním vydání policejního věstníku.[477]

[473] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 79, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 1118.
[474] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 214, inv. č. 451, Různé spisy 1939-1945, fol. 584.
[475] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 62, inv. č. 92, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 174.
[476] SOkA Prostějov, fond ČS Horní Štěpánov, kart. 3, inv. č. 29, Korespondence důvěrná 1942, nefol.
[477] SOkA Blansko, fond E 16, kart. 81, inv. č. 107, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 251.

Veškeré pátrání a činnost zvláštních hlídek zůstaly v boskovickém okrese bez výsledku, zatčeno bylo pouze několik osob uprchlých z nuceného pracovního nasazení, drobní zloději apod. Z rozkazu četnického oddělení Prostějov bylo velké pátrání po atentátnících k 20. červnu 1942 odvoláno a stejným dnem byl v okrese znovu zaveden běžný způsob konání bezpečnostní služby.[478] V následujících letech bylo v okrese s různou intenzitou pátráno nejen po dalších výsadkářských a partyzánských skupinách, ale např. také po posádkách sestřelených nepřátelských letadel[479] nebo uprchlých válečných zajatcích.

Dne 7. prosince 1944 museli štábní strážmistr Václav Rosenberg a strážmistr Jaroslav Stříž z četnické stanice Žďárná asistovat čtyřem příslušníkům gestapa při domovní prohlídce u kominického mistra Aloise Šmatly ze Žďárné. Ten byl významným spolupracovníkem sovětských partyzánů a v okamžiku zahájení domovní prohlídky u něj právě probíhala schůzka důstojníků *Jermaku*. Obě strany byly náhlým setkáním zaskočeny, části partyzánů se ale podařilo prostřílet z obklíčení díky početní a palebné převaze.[480] Strážmistr Stříž, který měl za úkol hlídat zadní trakt a ústupovou cestu k hřbitovu, zde byl zastřelen radistkou skupiny *Jermak* Ariadnou Jevdokimovnou Paršinovou, a to i přes skutečnost, že četníci ze Žďárné s partyzány spolupracovali a v jejich útěku jim strážmistr Stříž nijak nebránil.[481] Podle vzpomínek bývalého starosty ze Žďárné Rudolfa Fabiánka se partyzáni mylně domnívali, že to byl právě Stříž, kdo je prozradil gestapu,[482] a tuto teorii by potvrzovala i slova „*krov za krov*“, se kterými Paršinová strážmistra Stříže zastřelila.[483]

V posledních měsících války se četníci boskovického okresu podíleli na zátazích Jagdkommand a letovického ZbV-Kommanda 28 – většinou těmto útvarům telefonicky předávali informace o spatření nebo výskytu partyzánů, rovněž se ale podíleli na samotných přepadových a zatýkacích akcích. Například na konci ledna 1945 se prvotního pátrání po právě vysazeném desetičlenném

[478] SOkA Blansko, fond E 26, kart. 103, inv. č. 191, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 234.
[479] Podrobné směrnice *Fahndung nach den Besatzungen abgeschossener Feindflugzeuge* viz SOkA Blansko, fond E 30, kart. 200, inv. č. 400, Důvěrné spisy 1943-1944, fol. 376-382.
[480] Podrobněji k průběhu celé události a jejím následkům viz Kopečný, Petr – Vašek, František: *Střetnutí u Žďárné 7. 12. 1944*. Sborník okresního muzea Blansko 1, 1990, s. 4-11.
[481] ABS Kanice, fond N 5, kart. 28, inv. č. 350, s. 5.
[482] Kocourková, Zdeňka: *Významná místa druhého odboje na Drahanské vrchovině (se zaměřením na obce Žďárná, Suchý, Benešov)*. Bakalářská diplomová práce. PdF MU. Brno 2017, příloha čís. 1 (Úryvek ze vzpomínek Rudolfa Fabiánka, dlouholetého starosty a předsedy místního národního výboru (MNV) ve Žďárné. Popisuje odbojovou činnost v obci Žďárná u Boskovic).
[483] Tamtéž, příloha čís. 7 (Vzpomínka Růženy Šmatlové na přestřelku ve Žďárné).

sovětském výsadku *Komenský* účastnili četníci ze stanic v Letovicích, Roubanině a Velkých Opatovicích.[484] Závěrečné přestřelky, která se odehrála odpoledne 24. ledna v prostoru kóty 566 u Křenova, se vedle několika desítek příslušníků německých bezpečnostních složek účastnil také strážmistr Emil Chytil z četnické stanice Jevíčko v roli vůdce služebního psa Pera.[485] Celá akce skončila smrtí devíti parašutistů, pouze nadporučík Ivan Kirilovič Čerepenko dokázal svým pronásledovatelům uniknout a později se připojil ke skupině *Jermak*.[486]

Po skončení války bylo několik příslušníků četnictva v boskovickém okrese obviněno z kolaborace s Němci – tito četníci byli zbaveni služby, propuštěni z četnického sboru a bylo zahájeno jejich vyšetřování pro potřeby pozdějšího soudu. Podobně byli služby zbaveni také četníci hlásící se k německé národnosti, důvodem byla jejich národnostní nespolehlivost ve změněných politických poměrech. Tento osud potkal například okresního četnického velitele kapitána výkonného Jana Grübera I., který byl odvolán 9. května 1945 a v červnu vzat do ochranné vazby.[487] Stejného dne byl zbaven služby a odzbrojen také velitel četnické stanice v Jedovnicích vrchní strážmistr Alfred Frodl, kterému byla kladena za vinu "*přílišná horlivost ve službě okupantům a pak okolnost, že jeho 2 bratři sloužili v německé armádě*".[488] K dalším osudům kapitána Grübera nebo vrchního strážmistra Frodla se bohužel nepodařilo nalézt žádné dostupné prameny.

Mezi četníky české národnosti byl z kolaborace obviněn bývalý velitel četnické stanice v Jedovnicích vrchní strážmistr František Sláma I. (velitel ČS Jedovnice od 15. října 1939 do 25. srpna 1944, poté byl převelen do Hrušovan). Z vyšetřovacích spisů vyplývá, že vrchní strážmistr Sláma zneužíval svého postavení velitele stanice a od obchodníků a rolníků ve svém obvodě si každý týden opatřoval velké zásoby potravin, masa a alkoholu, které poté odvážel do Brna ke své rodině. Zdá se, že část potravin končila také u brněnských gestapáků, se kterými jeho manželka Jiřina Slámová (německé národnosti) měla udržovat kontakty skrze své zaměstnání u známého německého advokáta JUDr. Pavláka v Brně. Svých cest do Brna využíval František Sláma také k častým osobním návštěvám zemského velitele plukovníka Langhammera, o kterém bylo známo, že „*vychvaloval německý režim a nutil četníky k učení němčině a říšských*

[484] Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*, s. 160.
[485] MZA, fond B 72, kn. 128, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1944-1945.
[486] Krejčí, Magdalena: *Působení oddílu ke zvláštnímu použití 28…*, s. 33-34.
[487] Jeho nástupcem ve funkci okresního velitele se stal bývalý velitel četnické stanice v Boskovicích vrchní strážmistr František Petřík, později povýšený do hodnosti štábního kapitána. Informace podle MZA, fond B 72, kn. 128, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1944-1945.
[488] SOkA Blansko, fond E 16, kn. 64, inv. č. 85, Památník četnické stanice Jedovnice 1922-1948, fol. 44.

zákonů. Přemlouval četníky, kteří měli za manželky Němky, k přestupu k německé národnosti“.[489] Svědecké výpovědi jedovnických četníků a občanů se přesto shodují, že Sláma vždy vystupoval jako Čech, nikdy zde nikoho neudal pro politický trestný čin a podřízeným četníkům na jedovnické stanici dovolil vlastnictví nepřihlášeného rádia a poslech londýnského rozhlasu.[490]

Po svém odvelení do Hrušovan u Brna, kde opět sloužil na postu velitele četnické stanice, pokračoval vrchní strážmistr Sláma v shromažďování potravin od místních obchodníků, které i nadále alespoň dvakrát týdně posílal své manželce do Brna. Podle výpovědí četníků, kteří s ním sloužili na stanici v Hrušovanech, se František Sláma tajně přihlásil k německé národnosti (legitimace měla být vystavena ještě před jeho převelením v létě 1942) a přestal být „*100 % Čechem*“,[491] takže mu četníci po tomto zjištění již nedůvěřovali. Ani ve zdejším služebním obvodě ale vrchní strážmistr Sláma nikoho neudal, ačkoliv mu bylo známo, že mnozí z občanů poslouchají zahraniční rozhlas a dále tyto informace rozšiřují. Využívání služebního radiopřijímače pro poslech zahraničního rozhlasu ale podřízeným četníkům zakázal.[492] Dne 14. dubna 1945, tedy několik dní před obsazením Hrušovan rudou armádou, sbalil vrchní strážmistr Sláma poslední zbytky potravin a uprchnul do Brna, odkud měl se svojí manželkou a JUDr. Pavlákem pokračovat směrem na Vranov.[493] Jeho další osud bohužel není znám.

Posledním obviněným četníkem z boskovického okresu se stal vrchní strážmistr Alois Mikel z četnické stanice v Protivanově (ve funkci velitele stanice od 16. října 1933 do 1. prosince 1940, poté byl převelen na ČS Hlubočany a od 15. července 1941 na ČS Rousínov). Jeho případ se dostal až k Mimořádnému lidovému soudu v Brně, který jej na základě četných svědeckých výpovědí 3. ledna 1947 odsoudil mj. za to „*že v době zvýšeného ohrožení republiky v Rousínově a jinde podporoval a propagoval nacistické hnutí tím, že, ačkoliv byl Čech, se přihlásil v roce 1939, do německého katastru, dále ve prospěch válečného úsilí Německa, žádal po starostovi obce Protivanova, Josefu Kolářovi, vydání bronzové plakety, podřízeným četníkům na stanici v Rousínově nadával, že jsou Šedrlolegionáři,*[494] *schvaloval popravu gen. Eliáše a českých vlastenců, prohlašoval často, že Čechy patří postřílet, hanobil ČSR a zejména prvního presidenta*

[489] MZA, fond B 304 Velitelství četnického oddělení Brno, kart. 1, inv. č. 1, Památník četnického oddělení Brno, fol. 97.
[490] SOkA Blansko, fond E 16, kart. 81, inv. č. 107, Důvěrné spisy 1942-1945, fol. 684.
[491] Tamtéž, fol. 692.
[492] Tamtéž, fol. 698.
[493] Tamtéž, fol. 701.
[494] Předchozím velitelem na četnické stanici v Rousínově byl vrchní strážmistr Jakub Šedrla, bývalý legionář.

T. G. Masaryka, prohlašoval, že na četnické stanici v Rousínově jsou samí židozednáři a bolševici a že ji musí vyčistit".[495] Soud Aloise Mikela zároveň osvobodil v několika dalších bodech obžaloby, přesto ale byl celkový rozsudek poměrně přísný – 20 let těžkého žaláře zostřeného jednou za čtvrt roku tvrdým ložem, ztráta občanské cti na stejnou dobu a propadnutí veškerého jmění ve prospěch státu.

Bývalý vrchní strážmistr Alois Mikel byl 25. ledna 1947 předán do věznice na Mírově k výkonu trestu, který si měl odpykat ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Jeho manželka Marta Mikelová se několikrát snažila pro svého manželka získat milost. První prosba byla zamítnuta v září 1949 pro „*nedostatek důležitých důvodů ke zmírnění nebo prominutí trestu*",[496] podobně skončila druhá prosba zamítnutá v listopadu 1951. Během této doby byl Mikel také několikrát přemístěn, několik měsíců strávil ve věznicích v Šumperku a v Olomouci. V dubnu 1953 učinila jeho manželka již třetí pokus o získání milosti pro svého manželka a napsala dopis do prezidentské kanceláře. Vyřízení dopisu trvalo více než rok, ale nakonec byl Aloisi Mikelovi zbytek trestu odnětí svobody dne 5. července 1954 prominut.[497] Další části rozsudku ale zůstaly nezměněny. Po svém propuštění se bývalý vrchní strážmistr živil jako vrátný ve Výzkumném ústavu zelinářském v Olomouci, kde byl hodnocen jako disciplinovaný a spolehlivý pracovník. Několik dalších let se snažil, aby mu byl zrušen také trest odnětí občanských práv, což by mu umožnilo pobírat penzi (v době jeho propuštění z vězení mu bylo téměř 65 let a měl odsloužených 25 let u četnictva), ale jeho žádosti byly opakovaně zamítány.

7.9. Četníci a odboj na Boskovicku

Mnozí z četníků se na odbojových přípravách poprvé podíleli již v březnu roku 1939, kdy na různých místech protektorátu pomáhali ukrývat zbraně československé armády a praporů SOS s nadějí, že jich bude moci být použito při zamýšleném protiněmeckém povstání. Například v Letovicích se na ukrývání zbraní zdejší vojenské posádky[498] podílel také bývalý legionář štábní strážmistr Karel Hájek II.[499] Několik beden s náhradními součástkami ke kulometům bylo

[495] MZA, fond C 141, kart. 221, inv. č. 2536, trestní spis Aloise Mikela, fol. 104.
[496] Tamtéž, fol. 112.
[497] Tamtéž, fol. 128.
[498] Na letovickém zámku byl ubytován jeden prapor již zmiňovaného 13. pěšího pluku plukovníka Karla Čejky.
[499] SOkA Blansko, fond B 7 Archiv města Letovice, inv. č. 646, Pamětní kniha obce Letovic od r. 1918, I. díl (1918-1945), s. 167-168.

za pomoci místních občanů zazděno v budově učňovské školy, další část výzbroje byla zakopána na poli rolníka Ladislava Štulpy u nedaleké obce Třebětín (dnes místní část Letovic).[500]

V roce 1943 byla gestapem odhalena a zatčena skupina 22 četníků, kteří v roce 1938 organizovali ukrývání zbraní na Olomoucku.[501] Z těchto četníků byli tři popraveni ve Vratislavi (major[502] Jindřich Bombera, štábní kapitán[503] Robert Váňa a poručík Čeněk Vysloužil) a tři zahynuli v koncentračních táborech (praporčík Jan Dostál, strážmistr Vladimír Neuman a strážmistr Ladislav Vávra). V boskovickém okrese byl při tomto hromadném zatýkání 30. prosince 1943 zadržen strážmistr Karel Pátík z četnické stanice Ostrov u Macochy (do boskovického okresu byl převelen od ČPO Olomouc dne 31. října 1939). Za dřívější ukrývaní zbraní byl nyní odsouzen zvláštním soudem v Brně ke dvěma letům káznice, trest strávil ve věznicích v Golnově a později Hamburku, odkud byl 23. května 1945 osvobozen britskou armádou. Po svém návratu nastoupil 17. srpna téhož roku výkonnou službu na stanici SNB v Kunštátu.[504]

Pro neoprávněné držení zbraně byl o rok dříve, dne 6. října 1942, zatčen také strážmistr Alois Matuška ze stanice v Černé Hoře. Byl odsouzen k trestu smrti a 26. srpna 1943 sťat ve Vratislavi. Zůstala po něm vdova Irena Matušková a tříletý syn Jan.[505] Pro neoprávněné držení zbraně byl zatčen rovněž štábní strážmistr Rudolf Sláma z četnické stanice v Boskovicích. Dne 22. června 1943 u něj gestapo v rámci zatýkání členů boskovické odbojové skupiny *Za svobodu* provedlo domovní prohlídku, při které byla objevena puška Mannlicher, revolver a několik puškových nábojů. Štábní strážmistr Sláma byl nejprve vězněn v Kounicových kolejích v Brně a později byl převezen do německé Vratislavi. Zde byl odsouzen pro „*vlastizradu, nedovolené ozbrojování a napomáhání nepříteli*“[506] k trestu smrti a 13. července 1944 popraven. Provedená domovní prohlídka a zatčení strážmistra Slámy přiměly ostatní boskovické četníky,

[500] V srpnu 1984 proběhl v Třebětíně archeologický výzkum tehdejšího Moravského muzea v Brně. Nalezeny byly dvě bedny s náhradními díly k lehkým kulometům vz. 26, nepodařilo se ale nalézt další předpokládané bedny se samotnými kulomety a municí, které uváděli pamětníci. Existovala domněnka, že kulomety už za protektorátu vyzvedli příslušníci Obrany národa. Informace podle Archiv Moravského zemského muzea, agenda oddělení nových dějin (neuspořádáno), rok 1983-1984, spis. zn. 26, čís. jedn. 631/84-Va-B XI/67 a 627/84-Va-B XI/432.
[501] Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*, s. 172, 191-195, 199-200.
[502] Po válce povýšen do hodnosti plukovníka in memoriam.
[503] Po válce povýšen do hodnosti podplukovníka in memoriam.
[504] ABS Kanice, fond N 5, kart. 19, inv. č. 236, s. 13.
[505] SOkA Blansko, fond E 15, kn. 1, inv. č. 1, Památník 1918-1948, fol. 43-44.
[506] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 49.

aby z prostor četnické stanice urychleně odnesli další zde uschované zbraně a náboje. Navzdory dlouhým výslechům ale strážmistr Sláma žádné kompromitující informace nevyzradil.

Vedle přechovávání zbraní patřil k častým odbojovým aktivitám četnictva boskovického okresu také poslech zahraničního rozhlasu, a to i přes důrazné varování zemského velitele četnictva podplukovníka Klofandy, který v roce 1940 všem četníkům připomínal, že „*nedodržením nařízení vydává* [každý] *v nebezpečí nejen sebe a svou rodinu, ale také celý četnický sbor, který v prvé řadě jako orgán veřejného pořádku a pokoje a veřejné bezpečnosti jest povinen dodržovati všechna nařízení*“.[507] Několik zdejších četníků bylo pro přečin poslechu zahraničního rozhlasu skutečně udáno německým úřadům a skončilo ve vyšetřovací vazbě.

Například 23. května 1941 byli zatčeni vrchní strážmistr Antonín Jordán a štábní strážmistr Václav Rosenberg z četnické stanice Žďárná, spolu s nimi byl zatčen také stolař Emanuel Marek pro rozšiřování zpráv zahraničního rozhlasu a neoprávněné držení zbraní. Všichni byli odvezeni do Kounicových kolejí, kde Jordán s Rosenbergem strávili čtrnáct dní a Marek skoro tři měsíce.[508] Jejich zatčení proběhlo na základě udání Otty Staňka a Josefa Šindelky, kteří byli pro tento čin v srpnu 1945 odsouzeni Mimořádným lidovým soudem v Brně k trestu odnětí svobody v délce 12 let zostřeného jednou měsíčně půstem, ztrátě občanské cti na deset let a propadnutí čtvrtiny jejich majetku státu.[509] Motivem udání byla snaha obžalovaných pomstít se četníkům – Otto Staněk jimi byl opakovaně vyšetřován pro neoprávněné vykonávání zubotechnické živnosti a Josef Šindelka byl četníky několikrát obviněn z předražování látek a jiného zboží.

V několika málo případech se místní četníci podíleli také na útěcích zajatých ruských partyzánů. K jedné takové události došlo ve služebním obvodu četnické stanice Šebetov. Vrchní strážmistr Stanislav Klimeš zde 26. srpna 1943 dopomohl k útěku zajatci neznámého jména, když jej při nařízené eskortě pustil na svobodu a nadřízeným úřadům hlásil, že ho Rus nečekaně srazil k zemi a prchl. Osvobozený partyzán poté mohl varovat zbytek svojí skupiny ukrývající se v lese u Drválovic a společně s ní se přesunout do nové skrýše u Valchova.[510] I přesto byl tento nový úkryt vypátrán v lednu 1944 gestapem, které zde zadrželo několik partyzánů a následně hromadně zatklo celkem 27 jejich podporovatelů z blízkého okolí. Z těchto zatčených bylo 12 osob

[507] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 1, inv. č. 1, Důvěrné spisy 1940, fol. 521.
[508] ABS Kanice, fond N 5, kart. 28, inv. č. 350, s. 3.
[509] MZA, fond C 141, kart. 94, inv. č. 467, trestní spis Otty Staňka a Josefa Šindelky, fol. 6.
[510] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 60.

popraveno, 14 jich bylo odsouzeno k několikaletým trestům a jeden zatčený byl německým soudem osvobozen.[511] Mezi zatčenými byli také bratři Augustin a Jaroslav Chladilové , jejich třetí bratr, strážmistr Josef Chladil, sloužil shodou náhod rovněž na četnické stanici v Šebetově. Když se dozvěděl, že jeho bratři byli 11. ledna zatčeni kvůli podpoře partyzánů, nervově se zhroutil a pro přetrvávající špatný psychický stav musel být 30. listopadu 1944 propouštěn z četnického sboru.

Na přelomu let 1944 a 1945 se způsob zapojení místních četníků do odbojové činnosti na Boskovicku výrazným způsobem změnil. Dosud převažující akce jednotlivců začaly být nahrazovány organizovanou spoluprací četníků s různými odbojovými a partyzánskými skupinami. Tato spolupráce se projevila například v předávání informací o chystaných německých zátazích, varováními před falešnými partyzány-provokatéry, asistencemi při shozech zbraní, společném plánování sabotáží a „přepadů" četnických stanic apod. Četníci také několikrát navedli německá Jagdkommanda pátrající po partyzánech na falešnou stopu a umožnili tak partyzánským skupinám uniknout do bezpečí.

Jeden z těchto případů se odehrál v obvodu četnické stanice Rovečné, jejíž příslušníci byli od podzimu 1944 napojeni na sovětské výsadky *Jermak* a *Dr. Miroslav Tyrš*. V ranních hodinách dne 21. ledna 1945 byl při nevydařeném pokusu o atentát na továrníka Valentina Ehma ve vesnici Vír nedaleko Rovečného smrtelně zraněn partyzán Nikolaj Čursin, těžce zraněn Roman Chlud a lehce zraněn Ladislav Kozáček. Zranění muži se pokusili ustoupit do nedalekých Nyklovic, ale v napadaném sněhu po nich zůstávaly otisky bot i krevní skvrny. Tyto stopy ještě před příjezdem Jagdkommanda stihl částečně zničit strážmistr Josef Šťástka za pomoci několika místních občanů, takže se pátrání německé jednotky pozdrželo. Následně s Jagkommandem až do Nyklovic postupoval velitel četnické stanice v Rovečném vrchní strážmistr Čeněk Tesař, kterému se podařilo Němce přesvědčit, že partyzáni ve vesnici pouze ukradli pověšené prádlo, ovázali si rány a bez dalších stop zmizeli. Ve skutečnosti přímo ve vesnici bydlela Amálie Kozáčková, matka partyzána Kozáčka, která zraněným poskytla pomoc.[512]

[511] ABS Kanice, fond N 5, kart. 24, inv. č. 294, s. 2.
[512] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kn. 246, inv. č. 270, Památník četnické stanice v Rovečném 1918-1950, fol. 12-13.

Těžce zraněný Chlud (mělo jej zasáhnout 40 střepin granátu[513]) se pak různými cestami dostal do obce Louka, kde bylo s místním doktorem MUDr. Josefem Habancem domluveno jeho ošetření. Při doktorově příjezdu ale vesnicí zrovna procházela tříčlenná četnická hlídka ze stanice v Olešnici, na kterou partyzáni ihned zahájili palbu. Německý četník Hans Schneider byl zabit na místě, protektorátní četník Antonín Husička zemřel následujícího dne v brněnské Zemské nemocnici. Kvůli tomuto incidentu nemohl být Chlud v Louce ošetřen a musel být dalšími oklikami přesunut zpět k Nyklovicím do partyzánského bunkru, důkladnější ošetření mu poskytl až MUDr. Jiří Plch v blízkém Rovečném. Díky obětavé pomoci místních obyvatel nakonec Chlud svá zranění přežil.[514]

Četníci z Rovečného museli Němce svádět ze stopy ještě 9. dubna 1945. Toho dne byli v obvodu stanice zastřeleni dva němečtí četníci Meister Josef Koubek a Meister Ernst Boycke, zatímco protektorátní četník strážmistr Bedřich Zavoral byl těžce zraněn. Tato hlídka z četnické stanice Vír (pol. okr. Nové Město na Moravě) pátrala v obvodu četnické stanice Rovečné po uprchlých vězních gestapa.[515] Smrt německých četníků vyvolala rozsáhlé vyšetřování za účasti několika desítek členů německých Jagdkommand, pátrání ale zůstalo „*bez výsledků, neb pátrající orgány odvedeni vrch. strážm. Čeňkem Tesařem, štrážm. Josefem Šťástkou a štrážm. Františkem Miloslavem Novotným na nepravý směr*“.[516]

S partyzány spolupracovaly také posádky ostatních četnických stanic. Například v Hodoníně udržoval spojení s *Jermakem* velitel místní stanice vrchní strážmistr Jan Starý a štábní strážmistr Adolf Novotný,[517] kteří se na Štědrý den roku 1944 s partyzány domluvili na tajných heslech a poznávacích znameních.[518] V obvodu stanice s vědomím četnictva dále působily sovětské výsadky *Dr. Miroslav Tyrš* a *Jan Kozina*, stejně jako partyzánské oddíly *Josef Hybeš* a *Psohlavci*. Protože rozsáhlý pohyb odbojových skupin neušel pozornosti německých úřadů, byla četnická stanice Hodonín od 15. ledna 1945 posílena třemi německými četníky. Jejich velitel Meister Bruno Scholz byl o tři dny později zastřelen v hodonínském hostinci partyzány *Třetí čs. úderné roty*, kteří se zrovna chystali místní četnickou stanici přepadnout. Velitel partyzánů Milan Genserek

[513] Nebojsa, Bořivoj: *Jak to bylo s partyzány*. Tišnov 1998, s. 35.
[514] Štěpánek, Zdeněk: *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno 2004, s. 231.
[515] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kn. 246, inv. č. 270, Památník četnické stanice v Rovečném 1918-1950, fol. 13.
[516] Tamtéž, nefol.
[517] ABS Kanice, fond N 5, kart. 8, inv. č. 105, s. 1.
[518] ABS Kanice, fond N 5, kart. 8, inv. č. 107, s. 6.

po tomto incidentu od zamýšleného přepadu stanice upustil, protože jeho muži ztratili výhodu momentu překvapení.[519]

Na stanici v Hodoníně přišel náhradník za zabitého Scholze a 4. dubna dorazila také posila v podobě dalších tří německých četníků. Ani ti však nedokázali zabránit pokračující spolupráci partyzánů s hodonínskými četníky, kteří se o tři týdny později nechali partyzánským oddílem *Psohlavci* dobrovolně odzbrojit.[520] Dobové hlášení z 25. dubna popsalo tento „přepad" následovně: „*Když hlídka procházela hustým lesem po vozové cestě z Tasovic k Hodonínu ve vzdálenosti asi 700 metrů od Tasovic vyskočilo z houští proti hlídce ze dvou stran asi po 10 ozbrojených mužích, kteří vykřikli „Renky do gory". Tímto nenadálým přepadením tak silně přesile ozbrojených mužů byla četnická hlídka velmi překvapena. Dříve než mohla použít zbraně stálo již u každého četníka několik ozbrojených mužů, kteří napadeným četníkům zbraně a náboje násilím odejmuli. Při tom hrozili četníkům, zastřelením a nadávali jim do zrádců*."[521] Partyzáni tímto způsobem získali tři pušky s 90 náboji a tři pistole rovněž s 90 náboji.

Z četníků zařazených na stanici ve Žďárné byl v odboji nejaktivnější vrchní strážmistr František Pisinger, který počátkem června 1944 spolu s několika muži z okolí založil II. partyzánský oddíl skupiny *Delta* odbojové organizace *Rada tří*. K oddílu se postupně přidalo asi 80 mužů, kteří v lesích jižně od Žďárné vystavěli několik podzemních bunkrů. Protože Němci měli vrchního strážmistra Pisingera již delší dobu v podezření, byl k 1. září 1944 propuštěn z četnictva a měl nastoupit jako dělník v brněnské zbrojovce. Pisinger se raději zcela stáhl do ilegality a natrvalo odešel ke svému partyzánskému oddílu, udržoval ale neustálý kontakt se svými bývalými četnickými kolegy.[522] Když byly na počátku roku 1945 provedeny americkými letadly dva velké shozy zbraní určené pro II. oddíl, jejich ukrytí a přerozdělení řídil Pisinger za vydatné pomoci štábního strážmistra Rosenberga a strážmistra Františka Skoumala. Po ústupu německé armády a vyhlášení bezpodmínečné kapitulace se vrchní strážmistr Pisinger 11. května 1945 vrátil zpět na své místo velitele četnické stanice Žďárná.[523]

[519] Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*, s. 173
[520] ABS Kanice, fond N 5, kart. 8, inv. č. 107, s. 8.
[521] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 442.
[522] ABS Kanice, fond N 5, kart. 28, inv. č. 350, s. 4-5.
[523] ABS Kanice, fond N 5, kart. 28, inv. č. 350, s. 7.

7.10. Závěr války a poválečné období

Přestože v posledních měsících války místní četníci rozsáhle spolupracovali s partyzánskými skupinami, museli také pokračovat v plnění rozkazů z nadřízených míst. Inspektor uniformované protektorátní policie ve své zprávě z 27. září 1944 připomínal, že při výskytu partyzánů je povinností četníků nejen tuto skutečnost oznámit na nadřízená místa (především německým Jagdkommandům), ale rovněž okamžitě zahájit vlastní pátrání po těchto partyzánských oddílech.[524] Protože se postupně zvyšoval počet přepadů četnických stanic, musely být v prosinci 1944 opevněny a byla nařízena přísná pohotovostní služba. Opevnění většinou sestávalo ze zpevněných nebo dvojitých vchodových dveří, které musely být stále uzamčeny, z přidaných okenic a improvizovaných střílen.[525] Pokud to bylo možné, byly četnické stanice přesunuty do lépe ubránitelných budov nebo alespoň do vyššího poschodí.

Ne všechny přepady četnických stanic[526] byly s partyzány předem domluvené, zvláště na stanicích, kde byli vedle protektorátních umístěni také němečtí četníci, se mnohdy odehrály nebezpečné přestřelky. Ze stanic v boskovickém okrese byla takto přepadena četnická stanice ve Sloupu. Celkem šest členů *Třetí čs. úderné roty* v čele s Mojmírem Stloukalem zde 17. ledna 1945 úspěšně odzbrojilo štábní strážmistry Františka Grygu a Františka Pochvalovského, nepodařilo se jim ale zajmout tři německé četníky, kteří byli na stanici rovněž přítomni.[527] Ti se zabarikádovali v jedné z místností a zahájili proti partyzánům střelbu skrze dřevěné dveře. Partyzáni nejprve palbu opětovali, ale poté se stáhli a ze stanice uprchli, s sebou si vzali dvě služební pistole protektorátních četníků.[528] Německou odpovědí byla poprava dvou neznámých mužů, které veřejně oběsili o tři dny později na sloupském náměstí.[529]

Opakovaně byla partyzány přepadena četnická stanice Svojanov. Partyzáni na ni poprvé zaútočili 23. prosince 1944 a celkem šest ozbrojených mužů se tehdy zmocnilo tří služebních pistolí a 105 nábojů.[530] K druhému útoku došlo 16. února následujícího roku, skupina osmi partyzánů

[524] SOkA Blansko, fond E 24, kart. 77, inv. č. 96, Různé spisy 1939-1945, fol. 272.
[525] SOkA Blansko, fond E 15, kn. 1, inv. č. 1, Památník 1918-1948, fol. 44.
[526] Podrobný seznam všech přepadů četnických stanic, přestřelek četníků s partyzány a jiných podobných akcí nejen v boskovickém okrese lze nalézt ve výčtu PhDr. Radimského, viz Radimský, Jiří: Chronologie partyzánských a jiných bojových akcí na Moravě 1943-1945. Sborník archivních prací XV, 1965, č. 1, s. 3-172.
[527] SOkA Blansko, fond E 21, inv. č. 1, Památník četnické stanice Sloup 1890-1949, fol. 54.
[528] Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*, s. 159.
[529] SOkA Blansko, fond E 21, inv. č. 1, Památník četnické stanice Sloup 1890-1949, fol. 54.
[530] SOkA Blansko, fond E 31, kart. 213, inv. č. 451, Různé spisy 1939-1945, fol. 1003.

z *Jermaku* zde získala jednu služební pistoli a tři jízdní kola.[531] K třetímu a poslednímu přepadu došlo 20. dubna, tehdy četnickou stanici ve Svojanově přepadlo 20 partyzánů, kteří následně zničili telefonní ústřednu a vykradli dva domy. Stejná skupina ještě téhož dne přepadla četnickou stanici v Bystrém, kde postřelila strážmistra Aloise Janečku,[532] a o tři dny později také četnickou stanici ve Vítějevsi.[533]

Pouze fingovaný a předem domluvený přepad se odehrál na četnické stanici v Lysicích dne 5. ledna 1945. Účastnit se jej mělo celkem 21 partyzánů z *Třetí čs. úderné roty*, kteří si ze stanice odnesli tři[534] nebo čtyři[535] služební pistole s municí a značnou část četnické výstroje. Jednalo se o šest kožených služebních brašen, šest elektrických svítilen, šest obvazových balíčků, šest píšťalek a jedny kompletní četnická pouta (svěrací a spojovací řetízky, dva zámky s klíči).[536] Podle poválečných vzpomínek strážmistra Emila Kafky příslušníci stanice po odchodu partyzánů ještě dodatečně zničili staniční dveře a okna, aby tak mohli snáze oklamat vyšetřující německé orgány.[537]

Předem domluvený byl také přepad četnické stanice ve Křetíně v noci na 27. dubna 1945. Zástupce velitele stanice štábní strážmistr František Jaša a štábní strážmistr František Budík se předchozího dne sešli se dvěma partyzány v nedaleké vesnici Horní Poříčí a domluvili se na všech potřebných podrobnostech. „*Hned po té v noci na 27.4.1945 byla naše stanice skutečně asi 15ti partysány přepadena a odzbrojena, při čemž bylo vše provedeno v naší součinnosti bez nehody*.“[538]

V prvních dnech měsíce května 1945 četníci spolu s partyzány již otevřeně vystoupili proti okupantům a začali stahující se německé jednotky odzbrojovat a brát do zajetí. V mnoha případech došlo k různě intenzivním přestřelkám, protože němečtí vojáci se zoufale snažili uprchnout před postupující Rudou armádou a výzvy ke složení zbraní odmítali. Dne 5. května 1945 se na četnickou stanici v Rájci dostavili dva němečtí armádní důstojníci a požadovali, aby četnictvo

[531] Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*, s. 175.
[532] Strážmistr Alois Janečka na následky tohoto zranění zemřel následujícího dne, tj. 21. 4. 1945. Informace podle MZA, fond B 72, kn. 128, Zařazovací listiny OČV Boskovice 1944-1945.
[533] Kopečný, Petr – Polák, Vladimír: *Žijeme jejich odkazem. Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko 1985, s. 110.
[534] Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*, s. 157.
[535] Zřídkaveselý, František: *Partyzánské hnutí na Lysicku*. Časopis Matice moravské 87, 1968, s. 255-261, zde s. 257.
[536] SOkA Blansko, fond E 28, kart. 164, inv. č. 285, Různé spisy 1940-1945, fol. 1075.
[537] Zřídkaveselý, František: *Partyzánské hnutí na Lysicku*, s. 257.
[538] ABS Kanice, fond N 5, kart. 10, inv. č. 134, s. 3.

provedlo u obyvatel domovní prohlídky a zabavilo veškeré zbraně, kterými by mohly být ohrožovány ustupující německé jednotky. Rozkaz nebyl četníky z Rájce uposlechnut.[539] Velitel zdejší stanice vrchní strážmistr Jan Bartoň I spolu se štábním strážmistrem Stanislavem Kotyzou dokázali o čtyři dny později německé vojáky naopak přesvědčit, aby upustili od plánovaného zničení mostů přes řeky Svitavu a Býkovku. Oba četníci za tento čin později obdrželi pochvalu od místního národního výboru a také od zemského velitelství SNB v Brně (rozkazem čís. jedn. IV 22295/46 ze dne 6. dubna 1946).[540]

Četnická stanice ve Skalici se stala prvním domem v obci, který vyvěsil československou vlajku – mělo se tak stát už 7. května. „*Ustupující něm. vojsko projevilo o vlajku značný zájem, zvláště důstojníci, ale zakročeno nebylo*.“[541] O dva dny později se celá posádka této stanice, tj. vrchní strážmistr František Rampáček a strážmistři Ladislav Grenar, František Kadlec a Josef Straka, společně s rumunskými vojáky podílela na odzbrojení asi 200 německých vojáků. „*Občanstvo, které pozorovalo zákrok četnictva, počalo se rovněž ozbrojovati německými puškami. Po několika výstřelích na vyzvání četnické hlídky se vzdalo asi 200 vojinů. Zbytek německého vojska se rozprchl.*“[542] Přibližně další stovku německých vojáků se podařilo postupně dostihnout a následně odvést do zajateckého tábora v Rájci.

Události ve služebním obvodu četnické stanice Rovečné měly průběh daleko dramatičtější. Dne 26. dubna 1945 zde nouzově přistálo německé stíhací letadlo. Jeho pilot byl vrchním strážmistrem Čeňkem Tesařem a štábním strážmistrem Josefem Šťástkou donucen k odmontování radiostanice a následně spolu s ní předán partyzánskému oddílu *Dr. Miroslava Tyrše*. Pilot byl partyzány později zastřelen – snad při pokusu o útěk.[543] Od 27. dubna byly četníky a partyzány denně prováděny přepady, při kterých byly odzbrojovány menší skupinky německých vojáků. K otevřenému boji s ustupující německou armádou zde došlo 8. května. Přestřelky se na straně partyzánů účastnili také štábní strážmistr František Novotný a již výše zmiňovaný štábní strážmistr Šťástka, kteří střelbou zadrželi jedno nákladní auto s vojenským materiálem. Vrchní strážmistr Tesař byl německou kolonou zajat a následně na kapotě auta odvlečen jako živý štít proti dalším

[539] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 50.
[540] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 50.
[541] SOkA Blansko, fond E 30, kn. 335, inv. č. 386, Památník 1921-1948, fol. 50.
[542] Tamtéž, fol. 50.
[543] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kn. 246, inv. č. 270, Památník četnické stanice v Rovečném 1918-1950, fol. 13.

přepadům. Uniknout se mu podařilo až po téměř deseti kilometrech jízdy – paradoxně se tak stalo při dalším partyzánském útoku.[544]

K menším přestřelkám a incidentům došlo mimo jiné také ve služebních obvodech četnických stanic Blansko,[545] Šebetov (příslušníci SS zde stříleli do vyvěšených československých vlajek[546]), Úsobrno (partyzáni zde 4. května přepadli oddíl německé armády, přestřelka skončila s celkem 14 mrtvými[547]) a Velké Opatovice (jeden německý důstojník neuposlechl 9. května výzvu ke složení zbraní a v nastalém zmatku zastřelil osmnáctiletou Annu Vránovou[548]). Téměř všemi obcemi okresu procházely ustupující německé jednotky, které za sebou zanechávaly značné množství vojenského materiálu, jako např. nepojízdná auta a těžkou techniku, velké množství munice apod. Němci rovněž vyhodili do vzduchu větší počet mostů a některé úseky silnic ve snaze zpomalit postup sovětské armády, jen v Blansku byly zničeny dva železobetonové mosty přes řeku Svitavu a jeden přes řeku Punkvu.[549] Ústup byl téměř neorganizovaný a 9. května se už změnil na chaotický útěk.

Podobně jako jiné obce v okolí,[550] také Boskovice byly v závěru války bombardovány sovětským letectvem. Nejhorší následky měl nálet ze dne 5. května – dvě bomby tehdy dopadly do ulice nedaleko náměstí a zabily 9 lidí, dalších 12 osob utrpělo různě závažná zranění. Následujícího dne se německá armáda začala z města stahovat. Její ústup trval až do 9. května, kdy „*odpoledne toho dne bylo viděti na odjíždějících Němcích neklid a ochablost. Mnozí se dotazovali, jak daleko je Jihlava a Třebová. Domnívali se anebo jim někdo řekl, že jsou tam Američani, k nimž se chtěli dostati, z Rusů měli panický strach. Ulice se plnily auty, kanony, povozy, pěšáky a jezdci na koních i na kolech, všichni spěchali na západ*“.[551] „*...Asi o 16 hod. nastal zmatený útěk, důstojníci na koních, pěší, dělostřelci odpřahali koně a všichni ujížděli zpět a do všech ulic na sever a na východ z města. Uviděli prý postupovati RA od Skalice* [tj. od západu].“[552]

[544] SOkA Žďár nad Sázavou, fond B 58, ČS Rovečné, kn. 246, inv. č. 270, Památník četnické stanice v Rovečném 1918-1950, nefol.
[545] SOkA Blansko, fond E 14, kn. 7, inv. č. 12, Památník četnické stanice Blansko 1918-1948, fol. 51.
[546] SOkA Blansko, fond E 32, kn. 393, inv. č. 453, Památník 1907-1952, fol. 6-7, 63-64.
[547] ABS Kanice, fond N 5, kart. 25, inv. č. 309, Památník četnické stanice Úsobrno 1913-1945, nefol.
[548] ABS Kanice, fond N 5, kart. 26, inv. č. 317, Památník četnické stanice Velké Opatovice 1899-1946, nefol.
[549] SOkA Blansko, fond E 14, kn. 7, inv. č. 12, Památník četnické stanice Blansko 1918-1948, fol. 51.
[550] Viz např. Bojda, Miroslav: *Ještě k bombardování Blanska v dubnu 1945*. Sborník Muzea Blansko 15, 2009, s. 70-73.
[551] SOkA Blansko, fond C 12, inv. č. 693, Kronika města Boskovic, I. díl (1922-1962), s. 87-88.
[552] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 52.

V následujících dnech po německé kapitulaci se četnictvo v celém boskovickém okrese podílelo na vyhledávání německých vojáků, které následně eskortovalo do zajateckých táborů. Přesný počet válečných zajatců z května 1945 je bohužel neznámý, ale jen v Boskovicích mělo být odzbrojeno na 2 000 mužů.[553] Největší zajatecké tábory vznikly v Rájci. Tábor číslo 1 byl umístěn v zámeckém parku a bylo v něm umístěno asi 15–20 000 maďarských vojáků z celé republiky, tábor číslo 2 vznikl v ohradě parní pily pro dalších 5 000 německých zajatců.[554] Dne 20. června vypukla mezi obyvatelstvem Rájce tyfová epidemie, oba zajatecké tábory byly proto vyklizeny a zajatci 18. července 1945 přemístěni do Lomnice. V boskovickém okrese nadále zůstala jen hrstka německých vojáků (tábory Boskovice-Makkabi a Mladkov), kteří zde byli soustředěni jako pracovní síly. Německé civilní obyvatelstvo na Boskovicku v počtu 1 169 osob[555] bylo po válce rovněž zčásti internováno a dočasně využíváno na různé práce.

Důležitou povinností se pro příslušníky četnictva (od 30. června 1945 příslušníky Sboru národní bezpečnosti) stalo vyšetřování německých válečných zločinů. Například v archivním fondu okresního četnického velitelství se dochoval podrobný protokol z exhumace deseti těl občanů z Vícova, kteří byli na konci dubna 1945 zastřeleni v odvetě za partyzánský útok na německé vojáky v téže obci. Muži byli 29. dubna odvezeni do obce Suchý a drženi v místnosti zdejší školy, „*načež byli po půlnoci, tj. dne 30. dubna 1945 ráno ještě za tmy odvezeni za obec k lesu, kde si museli vykopati hroby, načež byli ranami do týlu zavražděni a zakopáni*“.[556]

Mezi další postupy při vyšetřování válečných zločinů patřilo pořizování různých zápisů a svědeckých výpovědí s lidmi perzekvovanými během okupace, a také se samotnými Němci. Ve fondu četnické stanice Roubanina se dochovalo několik svědeckých protokolů sepsaných s lidmi, které zadrželo a vyslýchalo letovické ZbV-Kommando 28.[557] Velitelství SNB v Boskovicích 9. února 1946 vypracovalo seznam známých válečných zločinců, kteří se během

[553] SOkA Blansko, fond C 12, inv. č. 693, Kronika města Boskovic, I. díl (1922-1962), s. 87-88; *Bezhlavý útěk z Boskovic*. In: Bednařík, Ladislav a kol. (eds.): Sovětská armáda v bojích o Brno. Vzpomínkový sborník studií a dokumentů. Brno 1960, s. 59.
[554] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 51.
[555] Údaj k 1. lednu 1945 zahrnoval 420 mužů, 575 žen a 174 dětí, celkem 1169 osob. V tomto čísle jsou zahrnuti v Boskovicích už před válkou žijící Němci, nově příchozí Němci z dob protektorátu i Češi, kteří se během války přihlásili k německé národnosti. Informace podle Vybíhalová, Veronika: *Tábory pro Němce na Boskovicku 1945-1947*, s. 15.
[556] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 33, inv. č. 15, Různé spisy 1945, fol. 178.
[557] SOkA Blansko, fond E 36, kart. 13, inv. č. 55, Evidence a odsun Němců 1945, fol. 64-72.

války zdržovali v jejím služebním obvodě.[558] Na seznamu 26 jmen je uveden například bývalý okresní hejtman JUDr. František Rudolf[559] nebo bývalý velitel německé četnické stanice v Boskovicích poručík Alfred Schulz a jeho podřízení.

V týdnech a měsících po skončení války došlo na Boskovicku k několika navzájem podobným tragickým událostem. Celkem deset chlapců zde zahynulo při neopatrné manipulaci s pohozenými střelnými zbraněmi, rozbuškami, granáty nebo dělostřeleckou municí.[560] Rozsahem škod nejvážnější událost se stala 10. června 1945, kdy na nádraží ve Velkých Opatovicích došlo k výbuchu čtyř[561] nebo pěti[562] plně naložených muničních vagónů. Prvotní požár způsobila skupina malých chlapců, kteří se do jednoho z vagónů dostali i přes přísný zákaz a přítomnost stráží. Právě jeden ze strážných, devatenáctiletý Adolf Elisek, si jako první povšiml plamenů a duchapřítomně všechny chlapce rychle odvedl a ukryl pod blízkým železničním můstkem. Protože na nádraží stálo několik dalších takto naložených vagónů, „*muselo veškeré občanstvo skoro celé obce opustiti své příbytky a uchýliti se do větší vzdálenosti od obce Vel. Opatovic, poněvadž hrozilo úplné zničení domů při případných explozích těžkých leteckých bomb*“.[563] Všichni chlapci výbuch munice přežili (někteří s těžkými popáleninami), celkové škody na majetku dosáhly výše 1 407 000 Kčs.

Posledními dozvuky druhé světové války v boskovickém okrese se staly boje s banderovci, kteří se tudy v roce 1947 snažili projít do Bavorska, případně do Rakouska.[564] „*V měsíci červenci objevily se menší ozbrojené skupiny Banderovců v okresích vyškovském a boskovickém. Za účelem zneškodnění těchto tlup byli… …soustředěni příslušníci SNB a vojska*.“[565] Příslušníkům stanice SNB Jedovnice se 17. července 1947 podařilo v místním lese Šibrnka vypátrat a zajmout jednoho člena skupinky banderovců, kterou se dva dny předtím pokusila zadržet

[558] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 33, inv. č. 15, Různé spisy 1945, fol. 184.
[559] JUDr. František Rudolf byl 20. prosince 1946 odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Brně k deseti letům těžkého žaláře zostřeného jednou měsíčně tvrdým lůžkem, ke ztrátě občanské cti na stejnou dobu a k propadnutí majetku ve prospěch státu. Trest si měl odpykat ve zvláštních nucených pracovních oddílech. Informace podle MZA, fond C 141, kart. 199, inv. č. 2120, trestní spis Dr. Františka Rudolfa, fol. 141.
[560] SOkA Blansko, fond E 19, kn. 155, inv. č. 189, Památník 1918-1950, fol. 43.; ABS Kanice, fond N 5, kart. 10, inv. č. 134, s. 13.; Ševčíková, Martina: *Druhá světová válka ve Velkoopatovickém regionu*. Bakalářská diplomová práce. PdF MU. Brno 2012, s. 45.; SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 52.
[561] ABS Kanice, fond N 5, kart. 26, inv. č. 317, Památník četnické stanice Velké Opatovice 1899-1946, nefol.
[562] Ševčíková, Martina: *Druhá světová válka ve Velkoopatovickém regionu*, s. 46.
[563] ABS Kanice, fond N 5, kart. 26, inv. č. 317, Památník četnické stanice Velké Opatovice 1899-1946, nefol.
[564] Podrobněji viz Kux, Jan: *Banderovci na Moravě*. Přísně tajné! Literatura faktu 7, 2003, č. 2, s. 102-113.
[565] SOkA Blansko, fond E 16, kn. 64, inv. č. 85, Památník četnické stanice Jedovnice 1922-1948, fol. 45.

armáda u Vyškova. Banderovec Ivan Sorotivský byl sice z předchozí přestřelky s armádou zraněn, stále ale u sebe měl samopal a pistoli s větším počtem nábojů.[566]

Dvě různé skupiny banderovců byly hlášeny o dva měsíce později v obvodu stanice SNB Hodonín. Dne 22. září měla pětičlenná skupina ozbrojená samopaly projít vesnicí Čtyři Dvory, vyžádat si na obyvatelích nějaké jídlo a zase odejít. O týden později byla devítičlenná tlupa spatřena v obci Tasovice – její příslušníci vyloupili místní obchod s potravinami a odešli do lesů směrem k Hodonínu. V obou případech nedošlo k žádnému násilí na obyvatelstvu.[567] Další tři členové UPA se objevili v polovině října ve služebních obvodech stanic Rájec a Sloup. Byli ozbrojeni vojenskou puškou, samopalem, pistolemi a ručními granáty. K jejich dopadení bylo vysláno celkem 12 příslušníků SNB, se kterými se banderovci dostali odpoledne 16. října 1947 do přestřelky poblíž kóty 523 v lese Hluboká nedaleko Sloupu. Jeden z mužů byl zastřelen, druhý zajat a třetí unikl, zadržela jej až 20. října hlídka stanice SNB v Uníně, okres Tišnov.[568]

Na seznamu popravených a perzekuovaných četníků v době nesvobody,[569] který byl po válce vypracován zemským četnickým velitelstvím v Brně, je uvedeno také sedm jmen četníků z boskovického okresu. Popraveni byli strážmistr Alois Matuška z ČS Černá Hora (zatčen 6. října 1942, popraven 26 srpna 1943) a štábní strážmistr Rudolf Sláma z ČS Boskovice (zatčen 22. června 1943, popraven 13. července 1944). Těmto četníkům byla 27. října 1946 odhalena pamětní deska na budově tehdejšího okresního národního výboru v Boskovicích.[570] Spolu s nimi jsou na desce uvedena jména velitele četnického oddělení Prostějov štábního kapitána Roberta Váni (zatčen 16. ledna 1944, popraven 24. ledna 1945) a rodáka z Rozhraní strážmistra Antonína Motyčky sloužícího na ČS Pržno (pol. okr. Frýdek, zatčen 4. března 1941, zemřel v Osvětimi v březnu 1942).

Mezi zatčenými se nacházeli vrchní strážmistr Antonín Jordán a štábní strážmistr Václav Rosenberg z ČS Žďárná (oba zatčeni 23. května 1941), strážmistr Josef Brumovský z ČS Sloup (zatčen 5. října 1942), strážmistr Karel Pátík z ČS Ostrov u Macochy (zatčen 30. prosince 1943)

[566] SOkA Blansko, fond E 16, kn. 64, inv. č. 85, Památník četnické stanice Jedovnice 1922-1948, fol. 45.
[567] ABS Kanice, fond N 5, kart. 8, inv. č. 107, s. 4.
[568] SOkA Blansko, fond E 20, kn. 184, inv. č. 222, Památník četnické stanice Rájec 1918-1948, fol. 52-53.; SOkA Blansko, fond E 21, inv. č. 1, Památník četnické stanice Sloup 1890-1949, fol. 56.
[569] MZA, fond B 72, kart. 839, inv. č. 924, Seznamy příslušníků SNB a četnictva popravených, vězněných a perzekuovaných v letech 1940-1946, fol. 2-10.
[570] SOkA Blansko, fond E 23, kn. 13, inv. č. 16, Památník četnické stanice v Boskovicích 1918-1948, fol. 53.

a vrchní strážmistr Josef Žák z ČS Blansko (zatčen 14. března 1945). Vedle těchto aktivně sloužících četníků byli na Boskovicku rovněž zatčeni čtyři četníci ve výslužbě. Jednalo se o vrchního strážmistra v. v. Josefa Racla (zatčen 20. ledna 1943 v Boskovicích), štábního strážmistra v. v. Josefa Vlacha (zatčen 24. listopadu 1943 v Boskovicích), vrchního strážmistra v. v. Stanislava Klimeše (zatčen 13. února 1945 v Šebetově) a vrchního strážmistra v. v. Františka Slezáčka (zatčen 29. března 1945 v Šebetově).

Při plnění služebních povinností zemřeli čtyři příslušníci protektorátního četnictva zařazení u okresního četnického velitelství v Boskovicích. Strážmistr Jaroslav Stříž z ČS Žďárná byl 7. prosince 1944 v téže obci zastřelen partyzány. Štábní strážmistr Karel Hubl z ČS Sloup byl zastřelen neznámým pachatelem 20. prosince 1944 nedaleko obce Šošůvka – okolnosti nasvědčovaly tomu, že byl nejspíše partyzány popraven.[571] Smrtelné zranění při další přestřelce s partyzány utrpěl dne 28. ledna 1945 štábní strážmistr Antonín Husička z ČS Olešnice, zemřel o den později. Posledním zemřelým je strážmistr Alois Janečka z ČS Bystré, který byl postřelen partyzány při přepadu svojí stanice dne 20. dubna 1945, zraněním podlehl následujícího dne.

[571] SOkA Blansko, fond E 21, inv. č. 1, Památník četnické stanice Sloup 1890-1949, fol. 54.

8. Závěr

Ve své práci jsem krátce popsal historii četnictva Protektorátu Čechy a Morava a detailněji jsem se zaměřil na působení četnického sboru v politickém okrese Boskovice ve sledovaném období 1939–1945. Postavení četníků a ostatních příslušníků protektorátních bezpečnostních složek se po březnové invazi roku 1939 podstatným způsobem změnilo. Nově se stali součástí německého okupačního aparátu s jen formálními vazbami na protektorátní úřady a orgány. Nemálo četníků se otevřeně přidalo na stranu Němců a kolaborovalo, někteří se naopak podíleli na odbojové činnosti. Mnozí z četníků cítili, že je jejich povinností nevystupovat vůči domácímu obyvatelstvu, ale zároveň se nechtěli otevřeně stavět proti režimu, zvolili proto neutrální postoj. Plnili své předepsané služební povinnosti a snad jen občas skrytě bojkotovali některá opatření. Německá místa je nicméně nutila podílet se na rozsáhlých okupačních a perzekučních nařízeních, jejichž dopad na obyvatelstvo se četníkům nepodařilo vždy zmírnit.

Protektorátní bezpečnostní aparát se v letech 1939–1945 postupně vyvíjel v závislosti na tom, jak si německé úřady byly jisté svojí mocí. Opakovanými reorganizacemi z let 1942 a 1944 došlo ke sloučení protektorátního četnictva vládní policie v jeden bezpečnostní sbor, který byl již přímo podřízen německým velitelům pořádkové a bezpečnostní policie. Také personální změny konané nepřetržitě od roku 1939 posilovaly německý vliv nad četnictvem, neboť většina důstojnických a velitelských pozic byla postupně obsazena četníky hlásícími se k německé národnosti nebo četníky sympatizujícími s Němci.

V období okupace bylo četnictvo plně využíváno k plnění nejrůznějších úkolů, které měly zajistit veřejný klid a pořádek. Jednalo se například o dohled nad protektorátním řízeným hospodářstvím, konání strážní služby, potlačování různých projevů nespokojenosti a demonstrací u příležitosti významných historických výročí nebo pořizování různých soupisů a evidencí obyvatelstva. Ačkoliv byl výkon četnické služby zcela jistě ovlivněn změněnou politickou situací a probíhajícím válečným konfliktem, četnictvo nezapomínalo ani na své dřívější povinnosti. Stále vyšetřovalo běžné zločiny na venkově, pátralo po jejich pachatelích a díky své přirozené autoritě mezi obyvatelstvem preventivně působilo proti páchání další trestné činnosti.

Smutnou součástí četnických dějin se stala účast sboru na perzekucích namířených proti národnostním menšinám protektorátního obyvatelstva, zejména českým židům a Romům.

V případě boskovického okresu je situace o to závažnější, že místní četníci se na těchto perzekucích přímo podíleli. V Boskovicích vymáhali dodržování protižidovských nařízení a v březnu 1942 dohlíželi nad transportem místní židovské obce do Terezína. V Hodoníně u Kunštátu se četnictvo podílelo na zabezpečení zdejšího kárného pracovního a později romského sběrného tábora, provádělo eskorty zadržených, pátralo po uprchlých vězních apod.

Ačkoliv nacisté využívali četnictvo k plnění celé škály úkolů, byli si vědomi jeho sporné loajality a protektorátním četníkům nikdy příliš nedůvěřovali. To se projevilo i tím, že úkoly svěřované četnictvu byly v podstatě úkoly druhořadé důležitosti. Když byli v závěru války Němci nuceni četnictvo znovu vyzbrojit a použít při potlačování partyzánského odboje, bylo velení nad jednotlivými hlídkami svěřováno pouze Němcům, a to bez ohledu na hodnosti. Ani to však nedokázalo zabránit vzájemné spolupráci mezi četníky a partyzány, kteří spolu navázali celou řadu kontaktů. V boskovickém okrese spolupracovali s partyzány nejen jednotlivci, ale mnohdy i celé posádky četnických stanic.

Zhodnotit postavení jednotlivých četníků a celého četnického sboru v období existence protektorátu je velmi složité. Každý příslušník četnictva se musel sám rozhodnout, zda se zapojí do skrytého odporu proti režimu nebo zda se vydá cestou kolaborace s tímto režimem. Každý musel vzít v úvahu mnoho skutečností, bezpečností svojí rodiny a přátel počínaje a zabezpečením své kariéry a obživy konče. Nepřekvapí tedy, že mnozí z četníků raději zvolili neutrální a vyčkávací postoj.

Touto prací jsem chtěl přiblížit problematiku četnického sboru v období let 1939–1945, která stále obsahuje řadu bílých míst. Snažil jsem se podat plastický obraz četnického života a bezpečnostní služby a za tímto účelem jsem zpracoval několik různorodých témat. Věnoval jsem se organizační a personální problematice, vztahům četnictva s protektorátní veřejností, různým povinnostem plynoucím ze specifičnosti doby, kolaboraci i odbojové činnosti a také roli četníků při osvobozování naší vlasti. Přínos své práce spatřuji především v jejím zaměření na jednu z dosud málo probádaných oblastí četnických dějin. Do jisté míry pak může moje práce přispět také k lepšímu poznání regionálních dějin Boskovicka.

9. Seznam pramenů a literatury

9.1. Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek v Kanicích

Fond N 5 Okresní správa SNB Blansko

Archiv Moravského zemského muzea

Agenda oddělení nových dějin (neuspořádáno)

Moravský zemský archiv v Brně

Fond B 72 Zemské četnické velitelství Brno

Fond B 304 Velitelství četnického oddělení Brno

Fond C 141 Mimořádný lidový soud Brno

Národní archiv v Praze

Fond 814 Sbírka staničních kronik

Státní okresní archiv Blansko

Fond B 7 Archiv města Letovice

Fond C 12 Městský národní výbor Boskovice

Fond E 14 Četnická stanice Blansko

Fond E 15 Četnická stanice Černá Hora

Fond E 16 Četnická stanice Jedovnice

Fond E 19 Četnická stanice Ostrov u Macochy

Fond E 20 Četnická stanice Rájec nad Svitavou

Fond E 21 Četnická stanice Sloup

Fond E 22 Okresní četnické velitelství Boskovice

Fond E 23 Četnická stanice Boskovice

Fond E 24 Četnická stanice Hodonín

Fond E 25 Četnická stanice Křetín

Fond E 26 Četnická stanice Kunštát

Fond E 27 Četnická stanice Letovice

Fond E 28 Četnická stanice Lysice

Fond E 29 Četnická stanice Olešnice

Fond E 30 Četnická stanice Skalice nad Svitavou

Fond E 31 Četnická stanice Svitávka

Fond E 32 Četnická stanice Šebetov

Fond E 33 Četnická stanice Žďárná

Fond E 36 Četnická stanice Roubanina

Státní okresní archiv Prostějov

Fond Četnická stanice Buková

Fond Četnická stanice Horní Štěpánov

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

Fond Četnická stanice Bezděčí

Fond Četnická stanice Jevíčko

Fond Četnická stanice Rozhraní

Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou

Fond B 58 Četnické stanice z okresu Bystřice nad Pernštejnem

9.2. Dobová legislativa

Zákon o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920 ve znění zákona č. 28/1928 Sb. z. a n. ze dne 31. ledna 1928.

Zákon o národní bezpečnosti č. 149/1947 Sb. ze dne 11. července 1947.

Vládní nařízení o organisaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy č. 51/1936 Sb. z. a n. ze dne 6. března 1936.

Vládní nařízení o obecní výkonné policii č. 250/1942 Sb. z. a n. ze dne 9. července 1942.

Vládní nařízení o ochranné službě č. 246/1943 Sb. z. a n. ze dne 4. září 1943.

Vládní nařízení o protektorátní policii č. 77/1944 Sb. z. a n. ze dne 28. března 1944.

9.3. Tištěné prameny

Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava 12, 1942, č. 7.

Eminger, Jaroslav: *Co jsme a co chceme*. Vládní vojsko 1, 1939-1940, č. 1.

Erhart, Josef: *Rukověť četnictva. Část první: Zákon o četnictvu. Prováděcí předpisy k zákonu o četnictvu. Organisační předpisy pro četnictvo. Služební instrukce pro četnictvo. Část druhá: Předpisy obou platných trestních řádů v rozsahu pro bezpečnostní úřady a orgány. Část třetí: Vysvětlivky ke služební instrukci pro četnictvo.* Praha 1937.

Organisace Ústředního četnického pátracího oddělení. Bezpečnostní služba. Časopis pro úřady, sbory a orgány bezpečnostní 9, 1939, č. 10.

Pelikán, Jan: *Jak se učí bezpečnostní orgán jazykům.* Bezpečnostní služba. Časopis pro úřady, sbory a orgány bezpečnostní 11, 1941, č. 8.

Pinkas, Oldřich: *Úkoly četnických stanic*. Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava 12, 1942, č. 4 a 5.

Semaka, Robert Váňa: *Výcvik a výchova bezpečnostních orgánů*. Bezpečnostní služba. Časopis pro úřady, sbory a orgány bezpečnostní 10, 1940, č. 2.

9.4. Literatura

Adamová, Karolína – Lojek, Antonín – Schelle, Karel (ed.) a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Stát* (5. svazek tematické řady). Praha-Litomyšl 2015.

Adamová, Karolína – Lojek, Antonín – Schelle, Karel (ed.) a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Právo* (6. svazek tematické řady). Praha 2017.

Banach, Jens: *Heydrichs Elite. Das Führerkorps der Sicherheitspolizei und des SD 1936-1945*. 3. durchgesehene und erweiterte Auflage. München 2002.

Bezhlavý útěk z Boskovic. In: Bednařík, Ladislav a kol. (eds.): Sovětská armáda v bojích o Brno. Vzpomínkový sborník studií a dokumentů. Brno 1960.

Bojda, Miroslav: *Ještě k bombardování Blanska v dubnu 1945*. Sborník Muzea Blansko 15, 2009.

Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. V českém jazyce vydání druhé. Praha 2000.

Bránský, Jaroslav: *Osud Židů z Boskovic a bývalého okresu boskovického 1939-1945*. Boskovice 1995.

Bránský, Jaroslav: *Židé v Boskovicích*. Boskovice 1999.

Czinegová, Kateřina: *Jménem zákona! Kapitoly z minulosti a současnosti bezpečnostních sborů ve Zlíně*. Zlín 2016.

Dlouhý, Michal: *Století četnické kriminalistiky. Historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*. Cheb 2014.

Flégl, Jiří: *Počátky arizace židovského majetku ve vybraných moravských politických okresech v roce 1939*. In: Pálka, Petr (ed.): Židé a Morava XXII. Kniha statí ze stejnojmenné konference konané v Muzeu Kroměřížska dne 11. 11. 2015. Kroměříž 2016,

Gebhart, Jan: *Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence*. In: Pejčoch, Ivo – Plachý, Jiří (eds.): Okupace, kolaborace, retribuce. Praha 2010.

Gebhart, Jan: *Proměny a interakce okupační a protektorátní správy v letech 1939-1945*. In: Němeček, Jan a kol. (eds.): Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. a 40. letech XX. století. Hledání východisek. Praha 2010.

Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV.a (1938–1945)*. Praha-Litomyšl 2006.

Gebhart, Jan – Kuklík, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XV.b (1938–1945)*. Praha-Litomyšl 2007.

Graf, Christoph: *The Genesis of the Gestapo*. Journal of Contemporary History 22, 1987, č. 3.

Grulich, Petr: *Četnictvo v Hradci Králové: Úvod do jeho struktury ve třicátých letech 20. století.* Theatrum historiae 9, 2014, č. 15.

Gruntová, Jitka – Vašek, František: *Boj o hranici. Moravská Chrastová 1938*. Druhé doplněné vydání. Praha 2018.

Gruntová, Jitka – Vašek, František: *Málo známé zločiny SD ve východních Čechách*. Praha 2008.

Henzl, Milan: *Přepadení Moravské Chrastové svitavskými ordnery 31. října 1938. Vzpomínka pamětníka události*. Vlastivědný sborník moravský 50, 1998, č. 4.

Herajt, Tomáš: *Historie policie v letech 1939-1945. Policejní ředitelství v Plzni*. Plzeň 2010.

Chrastinová, Hana: *Právní postavení Romů v Protektorátu Čechy a Morava*. In: Schelle, Karel (ed.): Vybrané problémy právních dějin 2 (Sborník příspěvků). Ostrava 2014.

Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka – Dobeš, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Druhé vydání. Praha 2005.

Janák, Jan: *Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. 2. díl. Období první a druhé republiky a okupace (1918-1945)*. Praha 1967.

Janečková: Eva: *Státoprávní uspořádání Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. Plzeň 2013.

Jožák, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků. Slovníková příručka*. Praha 1992.

Kalousek, Miroslav: *Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci či zrádci?* Praha 2002.

Kaňák, Petr – Krčmář, Dalibor – Vajskebr, Jan*: S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. Terezín 2014.

Kárný, Miroslav: *Zvláštní četnický oddíl v Terezíně a terezínští vězňové*. Litoměřicko – Vlastivědný sborník XXI.-XXII., 1985-1986.

Knies, Jan: *Blanský okres*. Reprint vydání z roku 1902 v Matici moravské. Brno 2008.

Knies, Jan: *Boskovský okres*. Reprint vydání z roku 1904 v Matici moravské. Brno 2008.

Kocourková, Květoslava: *Organizace bezpečnostních a policejních složek v říšské župě Sudety a přičleněných oblastech. Vybudování policejní správy v odtržených územích*. Historie okupovaného pohraničí 8, 2004.

Kolářová, Ivana – Kolář, Ondřej – Lokaj, Martin: *Důstojnický sbor československého četnictva – sociohistorická sonda*. Moderní dějiny 25, 2017, č. 2.

Kolářová, Ivana – Kolář, Ondřej: *Sociální postavení příslušníků československého četnictva 1918-1939*. Český časopis historický 113, 2015, č. 1.

Kol. autorů: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939-1945*. Sborník Matice Moravské 84, 1965.

Kopečný, Petr – Polák, Vladimír: *Žijeme jejich odkazem. Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko 1985.

Kopečný, Petr – Vašek, František: *Střetnutí u Žďárné 7. 12. 1944*. Sborník okresního muzea Blansko 1, 1990.

Kroupa, Vladislav: *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988, s. 364.

Kux, Jan: *Banderovci na Moravě*. Přísně tajné! Literatura faktu 7, 2003, č. 2.

Landiš, Ludvík – Hora, František: *Ohnivý koberec nad Hamburkem. Z historie Protektorátního policejního praporu Čechy*. Praha 2000.

Litsch, Karel: *K problematice protektorátního trestního práva. Trestněprávní ochrana státního presidenta a vlády proti verbálním deliktům říšských občanů*. Právněhistorické studie 16, 1971, č. 1.

Macek, Pavel – Uhlíř, Lubomír.: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*. Praha 1999.

Macek, Pavel – Lubomír Uhlíř: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939-1945)*. Praha 2001.

Machálek, Vít: *Jak to bylo s vládním vojskem v roce 1943. (Sonda do dějin Protektorátu Čechy a Morava)*. Moderní dějiny 25, 2017, č. 1.

Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha 2003 (dotisk 2005).

Marek, Jindřich: *Háchovi Melody Boys. Kronika českého vládního vojska v Itálii 1944-1945*. Cheb 2003.

Marek, Jindřich: *Nouzové řešení, výměna generací, či první čistka? Personální změny ve vedení čs. četnictva a policie v květnu 1945*. Sborník archivu bezpečnostních složek 11, 2013.

Marek, Jindřich: *Pražská četnická derniéra. Čeští četníci na barikádách*. Přísně tajné! Literatura faktu 19, 2015, č. 2.

Maršálek, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže. Nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha 2012.

Maršálek, Pavel: *Protektorát Čechy a Morava. Státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha 2002.

Mikulka, Jiří: *...aby na každé četnické stanici byla založena kronika. Památníky četnických stanic (respektive velitelství stanic SNB) se zvláštním zřetelem k jejich existenci po II. světové válce*. Vyškovský sborník X. Sborník Moravského zemského archivu v Brně, Státního okresního archivu Vyškov. Slavkov u Brna 2014.

Mleziva, Štěpán: *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Praha 2010.

Musilová Dana: *Zásobování a výživa českého obyvatelstva v podmínkách válečného řízeného hospodářství (1939-1945)*. In: Slezský sborník 89, 1991, č. 3-4.

Nebojsa, Bořivoj: *Jak to bylo s partyzány*. Tišnov 1998.

Nečas, Ctibor: *Andr´oda taboris. Tragédie cikánských táborů v letech a v Hodoníně*. Brno 1995.

Nečas, Ctibor: *Holocaust českých Romů*. Praha 1999.

Nečas, Ctibor: *Personál protektorátních cikánských táborů*. Vlastivědný věstník moravský 49, 1997, č. 3.

Ott, Matěj: *Protektorátní četnictvo ve strážní službě na železnicích na příkladu politického okresu Boskovice*. Sborník Muzea Blanenska 3, 2018.

Pejčoch, Ivo: *Za Háchu i za Beneše. Ztráty příslušníků vládního vojska 1939-1945*. Praha 2013.

Perzi, Niklas: *Protektorátní policie a četnictvo. Stav zkoumání, ožehavé a otevřené otázky, hranice bádání*. In: Petráš, Jiří (ed.): In: Kolaborace. Kolaborace? Kolaborace! Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dne 5. května 2006. České Budějovice 2007.

Petrův, Helena: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941)*. Praha 2000.

Plosová, Jaroslava: *Postavení protektorátního četnictva v rámci okupační správy v letech 1939-1942 na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*. In: Šterba, Radim – Vaculík, Jaroslav (eds.): Historie 2004. Celostátní studentská vědecká konference. Brno 2005.

Pohorský, Vladimír: *O hranice se nejedná, o hranice se střílí!*. In: Kolektiv autorů (eds.): Hraničáři pod Luží ´38. Horní Světlá 22. září 1938. Druhé opravené vydání. Dvůr Králové nad Labem 2004.

Průcha, Václav: *Válečné řízené hospodářství v českých zemích a na Slovensku v letech 1939-1945*. In: Acta oeconomica Pragensia – vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze 6, 1998, č. 5.

Radimský, Jiří: *Chronologie partyzánských a jiných bojových akcí na Moravě 1943-1945*. Sborník archivních prací XV, 1965, č. 1.

Rohovský, Tomáš: *Protektorátní bezpečnostní složky na území města Třebíče*. Naším krajem – druhá světová válka na Třebíčsku. Sborník Muzea Vysočiny Třebíč 14, 2015.

Sabol, Miroslav: *Prídelové systémy v Protektoráte Čechy a Morava a v Slovenskej republice 1939-1945 jako špecifické prejavy krízy ekonomiky v rámci vojnového hospodárstva.* In: Kubů, Eduard – Soukup, Jindřich – Šouša, Jiří (eds.): Fenomén hospodářské krize v českých zemích 19. až

počátku 21. století. Cyklický vývoj ekonomiky v procesu gradující globalizace. Praha-Ostrava 2015.

Saul, Lucas: *Gestapo. Ze zákulisí nacistického teroru*. Praha 2017.

Schelle, Karel a kol.: *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň 2009.

Schelle, Karel: *K vývoji protektorátní správy*. In: Tauchen, Jaromír – Schelle, Karel (eds.): Období nesvobody. Ostrava 2014.

Schelle, Karel a kol.: *Právní dějiny*. Plzeň 2007.

Sládek, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava. Nacistický protipartyzánský aparát v letech 1944-1945*. Praha 1991.

Sládek, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*. Praha 1986.

Spurný, Miroslav: *Ve dne v noci podle zákoníku… Policisté a četníci v českých zemích do roku 1945*. Olomouc 2013.

Svoboda, Libor: *Památníky četnických stanic – jeden z málo známých historicko-etnologických pramenů*. Národopisná revue 24, 2014, č. 2.

Szaszo, Zoltán: *Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích*. Praha 2010.

Šisler, Stanislav: *Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939-1945*. Sborník archivních prací XIII, 1963, č. 2.

Štěpánek, Zdeněk: *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*. Brno 2004.

Šustrová, Radka: *Pod ochranou Protektorátu. Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě – politika, každodennost a paměť 1940-1945*. Praha 2012.

Tauchen, Jaromír: *Práce a její právní regulace v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*. Praha 2016.

Tenora, Jan: *Kunštátský okres*. Reprint vydání z roku 1903 v Matici moravské. Brno 2007.

Vajskebr, Jan – Šustrová, Radka: *Německá bezpečnostní opatření v Protektorátu Čechy a Morava na začátku války*. Paměť a dějiny 3, 2009, č. 3.

Vajskebr, Jan: *Organizace německé pořádkové policie při okupaci českých zemí*. Historie a vojenství 57, 2008, č. 2.

Vajskebr, Jan: *Organizační vývoj německé pořádkové policie na území Protektorátu Čechy a Morava od ukončení vojenské správy po reorganizaci na podzim 1939*. Securitas Imperii 18, 2011, č. 1.

Vajskebr, Jan: *První zatýkací akce německých bezpečnostních složek v Protektorátu Čechy a Morava (tzv. aktion Gitter)*. In: Pejčoch, Ivo – Plachý, Jiří (eds.): Okupace, kolaborace, retribuce. Praha 2010.

Vaněček, Jiří: *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945. Kapitoly ze zapomenutých dějin četnictva*. Olomouc 2016.

Vašek, František: *Gestapo a SD v Brně na počátku okupace*. In: Kolektiv autorů: Pocta svobodě. Sborník z pracovních setkání historiků a odbojářů k 50. výročí osvobození. Brno 1995.

Vetešník, Pavel – Chauer, Ivo – Zídka, Aleš a kol.: *Obecní policie*. Praha 2013.

Veselý, Zdeněk: *Dějiny českého státu v dokumentech*. Třetí, aktualizované vydání. Praha 2012.

Vojáček, Ladislav: *Československé četnictvo*. Historický obzor 8, 1997, č. 5-6.

Vojáček, Ladislav: *Četnické školství*. Kriminalistický sborník 36, 1992, č. 3.

Zemánková, Michaela: *Organizace protektorátních bezpečnostních sborů na Vyškovsku v letech 1939-1945*. Sborník archivu bezpečnostních složek 12, 2014.

Zřídkaveselý, František: *Partyzánské hnutí na Lysicku*. Časopis Matice moravské 87, 1968.

Zudová-Lešková, Zlatica: *Výnimočný stav na Slovensku v marci 1939 a „Homolov puč“*. In: Bystrický, Valerián – Michela, Miroslav – Schvarc, Michal a kol. (eds).: Rozbitie alebo rozpad? Historické reflexie zániku Česko-Slovenska. Bratislava 2010.

Žáková, Libuše: *Nástin organizace a činnosti protektorátního bezpečnostního aparátu v systému nacistické okupační správy a tzv. Protektorátu Čechy a Morava*. Slovanský přehled 75, 1989, č. 4.

Žampach, Vojtěch: *Se smrtí v týlu. K historii protipartyzánského 28. ZbV komanda v Letovicích*. Blansko 1984.

9.5. Nepublikované práce

Černý, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. FF MU. Brno 2006.

Havlík, Ondřej: *Role vládního vojska za II. světové války a přispění jeho příslušníků k odbojové činnosti*. Magisterská diplomová práce. FF UPa. Pardubice 2014.

Jelenová, Denisa: *Odbojová skupina Za svobodu na Boskovicku v letech 1940 – 1943*. Bakalářská diplomová práce. FF MU. Brno 2013.

Kocourková, Zdeňka: *Významná místa druhého odboje na Drahanské vrchovině (se zaměřením na obce Žďárná, Suchý, Benešov)*. Bakalářská diplomová práce. PdF MU. Brno 2017.

Krejčí, Magdalena: *Působení oddílu ke zvláštnímu použití 28 (ZbV-Kommando 28) na Moravě roku 1945*. Bakalářská diplomová práce. FF MU. Brno 2016.

Machula, Jaroslav: *Sbor národní bezpečnosti (1945-1991)*. Magisterská diplomová práce. PrF MU. Brno 2012.

Ott, Matěj: *Četnictvo v okrese Boskovice v letech 1938-1939*. Bakalářská diplomová práce. FF MU. Brno 2017.

Sedláček, Dag: *Právní úprava použití zbraní bezpečnostními složkami ve 2. pol. 20. století*. Magisterská diplomová Práce. PrF MU. Brno 2011.

Ševčíková, Martina: *Druhá světová válka ve Velkoopatovickém regionu*. Bakalářská diplomová práce. PdF MU. Brno 2012.

Vondrášek, Jakub: *Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava po Heydrichově správní reformě, 1942–1945*. Bakalářská diplomová práce. FF UK. České Budějovice 2013.

Vybíhalová, Veronika: *Tábory pro Němce na Boskovicku 1945-1947*. Magisterská oborová práce. FF MU. Brno 2006.

10. Seznam použitých zkratek

ABS Kanice – Archiv bezpečnostních složek v Kanicích

BdO – Befehlshaber der Ordnungspolizei beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren (velitel pořádkové policie u říšského protektora)

BdS – Befehlshaber der Sicherheitspolizei beim Reichsprotektor in Böhmen und Mähren (velitel bezpečnostní policie u říšského protektora)

ČLH – Četnická letecká hlídka

ČPO – Četnický pohotovostní oddíl

ČPS – Četnická pátrací stanice

ČS – Četnická stanice

ČSKS – Četnická silniční kontrolní stanice

ČSO – Četnický strážní oddíl

Gestapo – Geheime Staatspolizei (tajná státní policie)

GKNP – Generalkommandant der Nichtuniformierten Protektoratspolizei (generální velitel neuniformované protektorátní policie)

GKUP – Generalkommandant der Uniformierten Protektoratspolizei (generální velitel uniformované protektorátní policie)

IdNP – Inspekteure der Nichtuniformierten Protektoratspolizei (inspektor neuniformované protektorátní policie)

IdUP – Inspekteure der Uniformierten Protektoratspolizei (inspektor uniformované protektorátní policie)

KLV – Kinderlandverschickung (vysílání dětí na venkov)

Kripo – Kriminalpolizei (kriminální policie)

MV – Ministerstvo vnitra

MZA – Moravský zemský archiv v Brně

OČV – Okresní četnické velitelství

Orpo – Ordnungspolizei (pořádková policie)

RAV – Reichsauftragsverwaltung (správa z příkazu Říše)

RSHA – Reichssicherheitshauptamt (Hlavní říšský bezpečnostní úřad)

SD – Sicherheitsdienst (bezpečnostní služba)

Sipo – Sicherheitspolizei (bezpečnostní policie)

SOkA Blansko – Státní okresní archiv Blansko

SOkA Prostějov – Státní okresní archiv Prostějov

SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli – Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

SOkA Žďár nad Sázavou – Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou

SOS – Stráž obrany státu

SS – Schutzstaffel

ÚČPO – Ústřední četnické pátrací oddělení

ÚGVČ – Úřad generálního velitele četnictva

v. v. – ve výslužbě

ZbV-Kommando – Zur besonderen Verwendung-Kommando (oddíl ke zvláštnímu použití)

ZČV – Zemské četnické velitelství

11. Seznam příloh

Příloha č. 1: Četnictvo – jeho včlenění do nových poměrů.

Příloha č. 2: Četnictvo Protektorátu Čechy a Morava – výkon služby.

Příloha č. 3: Sborový rozkaz číslo 1 ze dne 29. listopadu 1939.

Příloha č. 4: Sborový rozkaz číslo 2 ze dne 20. ledna 1940.

Příloha č. 5: Likvidace bývalého zemského četnického velitelství v Brně.

Příloha č. 6: Tablo četnického pohotovostního oddílu Boskovice z roku 1939.

Příloha č. 7: Strážmistr Josef Havlíček II. z ČSO Letovice (vpravo), jaro 1940.

Příloha č. 8: Štábní strážmistr Josef Havlíček II. z ČS Protivanov po svém povýšení, 1941.

Příloha č. 9: Strážmistr Karel Pátík z ČS Ostrov u Macochy, 1942.

Příloha č. 10: Strážmistr Karel Pátík během odvelení k ČSO Blansko, 1942.

Příloha č. 11: Štábní kapitán Robert Váňa (stojící uprostřed) s četníky v Boskovicích, 1942.

Příloha č. 12: Strážmistr Miloslav Klapuš, bývalý příslušník ČPO Boskovice, 1943.

Příloha č. 13: Poručík Alfred Schulz, velitel německého četnictva v okrese Boskovice.

Příloha č. 1: Četnictvo – jeho včlenění do nových poměrů.[572]

Zemské četnické velitelství Brno. Brno, 24. březen 1939.

Čís. jedn. 339 dův./1939.

Věc: Četnictvo – jeho včlenění
do nových poměrů.

V š e m
podřízeným četnickým útvarům.

Historický dokument, který podepsal Vůdce a říšský kancléř dne 16. března 1939 upravil trvale postavení Čech a Moravy ve svazku Velkoněmecké říše, které se staly jeho součástí. Výnos Vůdcův mluví řečí jasnou a určitou; je to klidný, věcný rozbor dané situace a také jest i jeho řešení.

Jsem přesvědčen, že každý četník plně pochopil význam a důležitost nynějších chvil. Věrni svým krásným četnickým ctnostem, pracujte všichni s dvojnásobným úsilím a dvojnásobnou pílí na dobudování našeho národního života v harmonickém souladu s národem německým, říšskoněmeckou brannou mocí a říšskoněmeckými státními orgány a svou prací přispějte k upevnění pořádku a bezpečnosti uvnitř státu. Vynasnažte se ze všech sil, abyste se všichni a každý z Vás důstojně včlenili do rámce bezpečnostních orgánů Velkoněmecké říše tak, abyste tím sloužili svým spoluobčanům a jejich bezpečnosti, ale i zdárnému vývoji poměrů ve Vašich služebních obvodech.

Zanechte neplodných úvah, ale dokažte svými činy, že jste sborem mužů pořádku, že jste sborem mužů čestných, kteří závazky, přijaté ústavními činiteli, dodrží čestně a loyálně.

Ve styku s obyvatelstvem všech národností chovejte se korektně, nabádejte je ke klidu a rozvaze a vynasnažte se, aby pospolitost českého a německého národa nebyla ničím rušena. Štvavé řeči a rozšiřování nepravdivých poplašných zpráv, které by byly s to kaliti náš dobrý poměr k Velkoněmecké říši, jeho Vůdci a říšskoněmeckým státním orgánům potlačte se vší přísností zákona.

Přizpůsobte celý svůj život daným skutečnostem. Učiňte tak loyálně, upřímně a bez jakýchkoliv postranních úmyslů. Jen mužné upřimné a skutečně loyální jednání může býti základem trvalé spolupráce, k níž osud spojil občany obou národností.

Od všech velitelů očekávám, že budou přísně bdíti nad vzorným chováním svých podřízených a že nestrpí sebemenší úchylky od nejpřesnějšího plnění povinností. Očekávám od Vás, že všichni se přičiníte, aby padly dosavadní přehrady, které znemožňovaly klidnou a loyální spolupráci všech vrstev našeho obyvatelstva s národem německým.

Zemský četnický velitel

(podepsán plukovník Josef Reif v. r.)

[572] SOkA Blansko, fond E 27, kart. 122, inv. č. 237, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 12.

Příloha č. 2: Četnictvo Protektorátu Čechy a Morava – výkon služby.[573]

Ministerstvo vnitra
republiky Československé. V Praze dne 1. dubna 1939

Čís. 16566/1939-12.

Četnictvo Protektorátu Čechy a
Morava – výkon služby.

Přílohy : Ø .

Zemskému četnickému velitelství

v

B r n ě .

Podle rozhodnutí vrchního velitele říšskoněmeckého vojska náleží výkon veřejné moci výhradně úřadům a orgánům k tomu příslušným podle platných předpisů.

V důsledku toho nařizuji, aby výkon služby četnictva v Protektorátu Čechy a Morava, dál se podle platných zákonů, nařízení, služebních předpisů a podle příkazů představených úřadů /:ohledně účinnosti právních předpisů se poukazuje na čl.12 výnosu Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939, uveřejněného pod č.75 ve Sb.z.a n. z r.1939:/.

Při výkonu služby je četnictvo ozbrojeno služební přilbou, služební šavlí a zpravidla služební karabinou vzor 33 s 15 ostrými náboji. Kromě toho 1/3 stavu gážistů m.sl.tř. zbraně bude vyzbrojena četnickou služební pistolí vz. 22 nebo vz. 24 s 16 ostrými náboji. Ohledně používání této zbraně v bezpečnostní službě platí dosavadní služební předpisy.

Četničtí důstojníci zbraně /:správní a výkonní:/ jsou ve službě ozbrojeni služební šavlí a pistolí s 16 ostrými náboji.

Potřebné četnické služební zbraně a náboje budou - pokud se tak již nestalo - vráceny četnickým útvarům velitelstvími německé branné moci, jimž byly odevzdány.

Tyto zbraně a náboje vedou zemská četnická velitelství /Účpo/ ve zvláštní patrnosti.

Četnické školy, zřízené u zemských četnických velitelství, zůstanou prozatím vyzbrojeny pouze pistolí. Pobočné zbraně sečné zůstávají všemu četnictvu.

Ohledně užívání obušků, které zůstanou v držení četnictva, při výkonu služby, bude rozhodnuto dodatečně.

Veškerá, pro službu četnictva určená motorová vozidla, vyjma obrněných aut, zůstávají četnictvu k jeho použití při výkonu služby podle dosavadních předpisů.

Velitelé četnických útvarů jsou osobně zodpovědni za přesné plnění tohoto výnosu.

Ministr :
Dr. Fischer, v.r.

[573] SOkA Blansko, fond E 14, kart. 21, inv. č. 32, Důvěrné spisy 1939-1940, fol. 113.

Příloha č. 3: Sborový rozkaz číslo 1 ze dne 29. listopadu 1939.[574]

Generální velitel četnictva.

Čís. 146 dův./1939. V Praze dne 29. listopadu 1939

S b o r o v ý r o z k a z čís. 1.

V poslední době došlo k událostem, které těžce ohrozily naši národní věc i statut, daný dne 16. března 1939 Vůdcem Velkoněmecké Říše. Část českého obyvatelstva se dala nezodpovědnými skupinami lidí strhnouti k nepřípustným projevům a výsledkem jsou oběti na lidských životech a mnoho zatčených.

Válečný stav ukládá vedoucím říšskoněmeckým činitelům, aby bezohledně použili všech prostředků k udržení klidu a pořádku v Říše. Proto bylo užito energického zákroku a stejně energicky by byly i v budoucnosti potlačeny všechny podobné incidenty. Klid a pořádek musí býti zajištěn všemi prostředky a ve válce, kde jde o velké cíle, nerozhoduje počet obětí.

Četnictvo jest podle zákona povoláno k tomu, aby udržovalo v celém území Protektorátu veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Je-li i v klidné mírové době úkol četnictva těžký a zodpovědný, jest obzvláště v nynější válečné době tento úkol ještě těžší a zodpovědnější. Četnický sbor potřebuje proto tím více pevných a naprosto ukázněných mužů.

Náš sbor vyznamenával se od začátku svého zřízení - tudíž po dobu téměř 100 roků – tou neocenitelnou vlastností, že vždy stál stranou všeho politického dění a věnoval se výhradně své službě. Po celou dobu svého trvání zůstal náš četnický sbor naprosto nedotčen politickými vlivy a byl vždy pevným a neohroženým ochráncem pořádku a bezpečnosti všeho obyvatelstva bez rozdílu národnosti, náboženského a politického smýšlení. To mu zjednalo vážnost a neomezenou důvěru všech řádných občanů. Jest povinností nás všech, abychom si zvláště dnes uvědomili tuto starou osvědčenou tradici.

Nejvíce by uškodil sboru a tím i národu ten, kdo by se neřídil chladným rozumem a snad i jen trpně přihlížel k tomu, aby část obyvatelstva byla zatahována do jakýchkoli dobrodružných akcí. Četník prospěje národu a státu jedině, jestliže mužně a energicky zakročí již tehdy, jde-li teprve o jednání přípravné.

Četník, který by při výkonu své služby nebyl proniknut naprostou loyalitou a sám - jak se v několika ojedinělých případech stalo - nepřípustně kritizoval nebo projevoval své politické názory, nepatří do četnického sboru, do kterého vstoupil dobrovolně.

Nepopřávejte sami sluchu, ale bezohledně zakročte proti všem rozšiřovatelům nepravdivých a tendenčních zpráv, přenášených od úst k ústům a proti všem agitátorům.

Jménem národa mohou mluviti pouze ti, kteří stojí v jeho čele, vedou jeho osudy a jsou jeho zákonnými představiteli.

Tento sborový rozkaz budiž vyhlášen všem příslušníkům sboru.

Generální velitel četnictva

(podepsán plukovník Josef Reif v. r.)

[574] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 145, inv. č. 272, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 294.

Příloha č. 4: Sborový rozkaz číslo 2 ze dne 20. ledna 1940.[575]

Generální velitel četnictva.

Čís. 61 dův./1940. V Praze dne 20. ledna 1940

S b o r o v ý r o z k a z čís.2.

Podle § 1 zákona o četnictvu jest četnictvo vojensky organisovaný sbor strážní, jenž určen jest k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů udržoval veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Vojenská organisace byla četnictvu dána proto, poněvadž podle dlouholeté zkušenosti jedině tato - jsouc založena na obětavé lásce k rodné zemi a prosta sobecké stranickosti - jest zárukou, že četnictvo plně dostojí svému těžkému, ale i vznešenému určení.

K provádění řečeného zákonného určení stanoví služební instrukce pro četnictvo v § 9, že chování četníka musí býti vždy vojenské.

Co se rozumí vojenským chováním, určuje vojenský služební řád, který podle § 12 zákona o četnictvu platí i pro náš sbor.

Podstatu vojenského chování dlužno posuzovati se stránky vnější a vnitřní.

Na venek projevuje se vojenské chování především správným držením těla, přiměřeně rázným vystupováním, živým a přesným vzdáváním pocty a rozvážnou mluvou. Vnější forma vojenského chování musí se však vystříhati všech nápadností a přehnanosti a nesmí ustrnouti na pouhé formě.

I když vnější forma jest velmi důležitou známkou vojenskosti, přece její podstata tkví ve vlastnostech rázu vnitřního. Jsou to: věrnost, kázeň, smysl pro povinnost, družnost, statečnost a skromnost. Tyto vlastnosti zakládají bezvadný mužný charakter a proto musí býti mravní náplní všech příslušníků sboru.

S mužným charakterem četníka jsou naprosto neslučitelny povahové vlastnosti, které se příčí vojenské morálce. Jsou to zejména neupřímnost, nedostatek smyslu pro odpovědnost, dvojakost, záludnost a donášectví.

Nejpřednějším úkolem všech představených jest, aby svým podřízeným v nejvyšší možné míře vštěpovali tyto vojenské onosti, jejichž souhrn zaručuje, že četník nezklame ani v nejtěžších chvílích. Podaří se jím to tím spíše, když sami budou vzorem těchto vojenských ctností a svým osobním příkladem prokáží jejich mravní význam.

Vyvarujte se tedy všeho, co by nebylo v naprostém souladu s předepsaným vojenským chováním. To platí jak o bezvadném výstroji a vnější formě mluvy - příliš hlasitá mluva není ještě zárukou energie a sebehlučnější zaujetí vojenského postoje nezaručuje ještě vojenskou kázeň – tak i o projevech vlastností charakteru.

---

[575] SOkA Blansko, fond E 20, kart. 145, inv. č. 272, Důvěrné spisy 1942-1944, fol. 414.

Proto také užívejte rčení „rozkaz“, „na rozkaz“ jen, byli-li jste voláni; obdržený rozkaz vždy krátce a výstižně opakujte. Každý vydaný rozkaz musí býti vykonán přesně a bez odmluvy. Přesné dodržování předpisů a správný výkon obdržených rozkazů jsou základním kamenem vojenské organisace vůbec. Představený musí se proto vždy přesvědčiti, zda je předpis dodržován a zda byl vydaný rozkaz přesně vykonán; zjistí-li závadu, jest povinen ihned zjednati důkladnou nápravu.

Pamatujte, že mravní hodnoty trvale zaručují vnitřní hodnotu sboru - jakým bude jednotlivec, takovým bude celý sbor !

Generální velitel četnictva:

vedením pověřen

(podepsán plukovník Josef Reif v. r.)

Příloha č. 5: Likvidace bývalého zemského četnického velitelství v Brně.[576]

NÁRODNÍ BEZPEČNOST
PRO MORAVU-VENKOV **Brno, 28. červenec 1945.**

Denní rozkaz čís. 27.

V den 26. dubna 1945 - den osvobození Brna - bylo mě Národním výborem v Brně svěřeno vedení bývalého zemského četnického velitelství pro zemi Moravskoslezskou, přejmenovaného na Národní bezpečnostní stráž pro Moravu - venkov.

Dnem 28. července 1945 byla provedena likvidace tohoto velitelství, které bylo včleněno do nové bezpečnostní složky „Národní bezpečnost".

Při odchodu z dočasně mně svěřeného místa zemského velitele děkuji všem českým příslušníkům bývalého četnictva za jejich spolupráci při převádění českého četnictva do nového sboru Národní bezpečnosti.

Snažil jsem se, spolu se všemi svými spolupracovníky položit základy demokratického zřízení v pevném přesvědčení, že naše společná práce přinese v budoucnosti užitek celé bezpečnostní službě, na jejímž plynulém chodu nám všem především záleží.

Další vaší poctivé práci k dobru svobodné Československé republiky a jejich občanů:

Z d a r !

Při této příležitosti děkuji také všem těm bývalým drobným četníkům, kteří po celou dobu mého žalářování od roku 1941 až 1944 pomáhali obětavě radou a ještě více skutky mojí rodině v Brně, a to právě v dobách nejtěžších a nejnebezpečnějších.

mjr. Pluskal, v. r.

[576] MZA, fond B 72, kn. 235, Denní rozkazy ZČV Brno 1945, Denní rozkaz čís. 27 ze dne 28. 7. 1945, nefol.

Příloha č. 6: Tablo četnického pohotovostního oddílu Boskovice z roku 1939.[577]

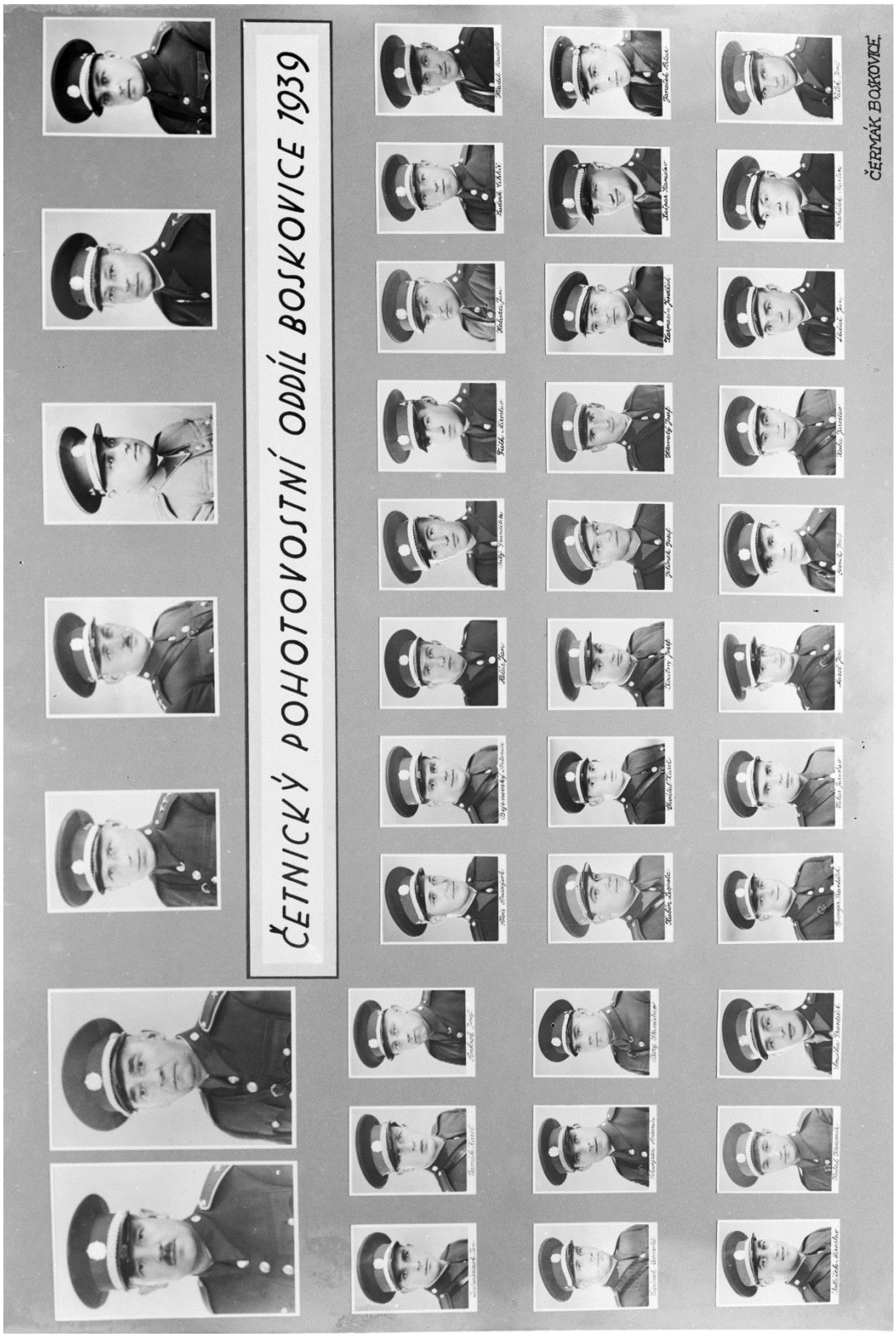

[577] Ze sbírky Muzea regionu Boskovicka

Příloha č. 7: Strážmistr Josef Havlíček II. z ČSO Letovice (vpravo), jaro 1940.[578]

[578] Ze soukromého archivu autora.

Příloha č. 8: Štábní strážmistr Josef Havlíček II. z ČS Protivanov po svém povýšení, 1941.[579]

[579] Ze soukromého archivu autora.

Příloha č. 9: Strážmistr Karel Pátík z ČS Ostrov u Macochy, 1942.[580]

[580] Ze soukromého archivu Ing. Jiřího Vaněčka.

Příloha č. 10: Strážmistr Karel Pátík během odvelení k ČSO Blansko, 1942.[581]

[581] Ze soukromého archivu Ing. Jiřího Vaněčka.

Příloha č. 11: Štábní kapitán Robert Váňa (stojící uprostřed) s četníky v Boskovicích, 1942.[582]

[582] Ze soukromého archivu Ing. Jiřího Vaněčka.

Příloha č. 12: Strážmistr Miloslav Klapuš, bývalý příslušník ČPO Boskovice, 1943.[583]

[583] Ze soukromého archivu autora.

Příloha č. 13: Poručík Alfred Schulz, velitel německého četnictva v okrese Boskovice.[584]

[584] SOkA Blansko, fond E 22, kart. 33, inv. č. 15, Různé spisy 1945, fol. 193.